

บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์
ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย
ด้านความมั่นคงเสถียรภาพ
สันติภาพชายแดน

โดย

Brigadier General Khem Phearun
Deputy Director of the Department of Motor Vehicles
Cambodia

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 - 2563

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน” ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์ ของ Brigadier General Khem Phearun เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 – 2563

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมอม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับ

ประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย Brigadier General Khem Phearun หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

นับตั้งแต่วันที่ก่อตั้ง อาเซียน ได้พยายามแสดงบทบาทในการธำรงรักษาและส่งเสริมสันติภาพ เสถียรภาพ ความมั่นคงและความเจริญร่วมกันในภูมิภาค ตลอดจนมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องในการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างประเทศสมาชิก ตลอดจนพัฒนาการในเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคม จนเป็นที่ประจักษ์แก่นานาประเทศ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา กัมพูชาและไทย มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ได้แยกการต่อสู้คดีปราสาทพระวิหารในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ออกจากภาพรวมความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านอื่นๆ อีกทั้งได้ใช้กลไกการหารือทวิภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชน ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษา เรื่อง บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของประชาคมอาเซียน เผยแพร่ความรู้ และนำเสนอความสำคัญของบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน โดยมีข้อสรุปที่สำคัญ คือ เศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา นับตั้งแต่กัมพูชาเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสังคมนิยมมาเป็นระบบประชาธิปไตย ทำให้การค้าระหว่างสองประเทศได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าชายแดน การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน ปัญหาด้านความมั่นคง เพราะมีพรมแดนติดต่อกันหลายกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่มักเป็นพื้นที่ป่าเขาห่างไกลความเจริญ เศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ อำนาจอรัฐในการเข้าไปควบคุมค่อนข้างอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงตามมา เป็นต้น ข้อเสนอแนะจากปัญหาและผลกระทบหลัก คือ ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน และปัญหาผลกระทบด้านการบริหารจัดการ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยหลักความเข้าใจและร่วมพัฒนา และการปฏิบัติตามสัญญาาร่วมกัน การบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง

ABSTRACT

Title **Role of the ASEAN Community On the relations of the Kingdom of Cambodia with Thailand in terms of security, stability and peace of the border**

Field **strategy**

Name **Brigadier General Khem Phearun** **Course** **NDC Class 62**

Since the date of establishment ASEAN has endeavored to play its role in maintaining and promoting peace, stability, security and common prosperity in the region and evolve Continually in building trust among member states as well as the development of economic and social cooperation Until it became evident in many countries. In the past, Cambodia and Thailand Have a better relationship In the International Court of Justice (ICJ), the fight against Prasat Preah Vihear case was separated from other relations and cooperation. In addition, bilateral consultation mechanisms were used to resolve disputes effectively. While economic relations and exchanges between people Constantly expanding.

In the study of the role of the ASEAN Community On relations of the Kingdom of Cambodia and Thailand Security, stability, peace and border. Have a purpose To study the role of the ASEAN Community Disseminate knowledge And presenting the importance of the role of the ASEAN Community On relations of the Kingdom of Cambodia and Thailand Security, stability, peace and border. With an important conclusion: the Thai-Cambodian border economy Since Cambodia Change the government from socialism to democracy As a result, the trade between the two countries has increased, especially the border trade. Border economy development Security problem Because there are many kilometers in the border Most of the areas are remote forest areas, low economic and social prosperity. The controlling power of the state is relatively weak. Causing security problems followed. With an important conclusion: the Thai-Cambodian border economy Since Cambodia Change the government from socialism to democracy As a result, the trade between the two countries has increased, especially the border trade. Border economy development Security problem Because there are many kilometers in the border Most of the areas are remote forest areas, low economic and social prosperity. The controlling power of the state is relatively weak. Causing security problems followed.

คำนำ

ในบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศกัมพูชาเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อและวิถีชีวิต ที่มีความละม้ายคล้ายคลึงและผูกพันกับไทยมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของวัฒนธรรมแห่งราชสำนัก ภาษา ตัวอักษร คำศัพท์ วรรณคดี นาฏศิลป์ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิต มีความสัมพันธ์กับไทยมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์

พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นอาณาบริเวณที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-กัมพูชา เป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหว มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นด่านหน้าในการที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน ในทางกลับกัน วิถีของชายแดนไม่อาจกำหนดความเป็นไปได้โดยลำพังระดับท้องถิ่น เพราะการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจของส่วนกลาง ในบริบทที่วิถีคนชายแดน ได้รับความกระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จากส่วนกลาง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนชายแดนต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ เท่าทันกับสถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา รวมทั้ง เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านโดยไม่รื้อให้ส่วนกลางมา กำหนด

ในการศึกษาถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญ และได้ศึกษาในเรื่องนี้ เพื่อเผยแพร่ความรู้ และนำเสนอความสำคัญของบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ต่อประชาชนต่อไป

Brigadier General

(Khem Phearun)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญแผนภาพ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	7
แนวคิดและทฤษฎีด้านความมั่นคง	12
แนวคิดเกี่ยวกับเขตแดน พรมแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจอธิปไตย	15
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือ	21
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง	23
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของประชาคมอาเซียน	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์	
ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคง	
เสถียรภาพ สันติภาพชายแดน	40
ความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (ASEAN Connectivity)	40

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community)	42
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ASEAN Economic Community	56
ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community)	67
การบูรณาการความร่วมมือระหว่างประเทศ	74
ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยภายใต้ผลประโยชน์แห่งชาติ และการเมืองระหว่างประเทศ	78
สรุป	80
บทที่ 4 วิเคราะห์ประชาคมอาเซียน ต่อความมั่นคงทวิภาคี ในบริบทราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย	81
โครงสร้างและกลไกการดำเนินงานขององค์กรของอาเซียน	81
กฎระเบียบการลงทุนในราชอาณาจักรกัมพูชา	87
ปัญหาและผลกระทบความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกัมพูชากับไทย	89
ผลกระทบ COVID-19 ต่อการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI)	94
สรุป	95
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	98
สรุป	98
ข้อเสนอแนะ	101
บรรณานุกรม	104
ประวัติย่อผู้วิจัย	

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2-1 : แสดงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และธงประจำชาติอาเซียน	27
2-2 : แสดงโครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน	32
2-2 แสดงภาพดอกไม้ประจำชาติไทย	19
2-3 แสดงภาพสถาปัตยกรรมประจำชาติ	20
2-4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	45

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ณ วังสราญรมย์ (ที่ตั้งของกระทรวงการต่างประเทศไทย ในขณะนั้น) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ได้ลงนามใน “ปฏิญญากรุงเทพฯ” (Bangkok Declaration) เพื่อจัดตั้งสมาคมความร่วมมือในระดับภูมิภาคของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้ชื่อ “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หรือ “อาเซียน” (ASEAN) ซึ่งเป็นตัวย่อของ Association of South East Asian Nations ชื่อทางการ ในภาษาอังกฤษของอาเซียน ทั้งนี้ ก่อนหน้าที่มีการลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ รัฐมนตรีต่างประเทศของทั้ง 5 ประเทศได้หารือกันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการจัดตั้งสมาคมอาเซียนและยกร่างปฏิญญากรุงเทพฯ ที่แหลมแท่น จังหวัดชลบุรี

ปฏิญญากรุงเทพฯ ได้ระบุวัตถุประสงค์สำคัญ 7 ประการของการจัดตั้งอาเซียน ได้แก่

1. ส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร
2. ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงส่วนภูมิภาค
3. เสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจพัฒนาการทางวัฒนธรรมในภูมิภาค
4. ส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี
5. ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัย และส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. เพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า ตลอดจนการปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม
7. เสริมสร้างความร่วมมืออาเซียนกับประเทศภายนอก องค์การ ความร่วมมือแห่งภูมิภาคอื่นๆ และองค์การระหว่างประเทศ

นับตั้งแต่วันที่ก่อตั้ง อาเซียนได้พยายามแสดงบทบาทในการธำรงรักษาและส่งเสริมสันติภาพ เสถียรภาพ ความมั่นคงและความเจริญร่วมกันในภูมิภาค ตลอดจนมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องในการสร้างความไว้วางใจระหว่างประเทศสมาชิก ตลอดจนพัฒนาการในเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคม จนเป็นที่ประจักษ์แก่นานาประเทศ และนำไปสู่การขยาย

สมาชิกภาพ โดยบูรไนดารุสซาลาม เข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 6 เมื่อปี 2527 เวียดนาม เข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 7 ในปี 2538 ลาวและพม่า เข้าเป็นสมาชิกพร้อมกันเมื่อปี 2540 และกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกล่าสุดเมื่อปี 2542 ทำให้ในปัจจุบันอาเซียนมีสมาชิกรวมทั้งหมด 10 ประเทศ

กัมพูชาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย¹ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2493 และเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2553 สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญ ได้จัดกิจกรรมฉลองครบรอบ 60 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตของสองประเทศขึ้น ณ กรุงพนมเปญ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชาและไทยเข้าร่วม ในเวลาที่ผ่านมา กัมพูชาและไทย มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ได้แยกการต่อสู้คดีปราสาทพระวิหารในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ออกจากภาพรวมความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านอื่นๆ อีกทั้งได้ใช้กลไกการหารือทวิภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างกันได้โดยมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ยังคงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชน ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กลไกการหารือระหว่างกัมพูชา-ไทย ที่สำคัญ ได้แก่

1. คณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี (JC) ไทย – กัมพูชา
2. คณะกรรมการร่วมด้านการพัฒนาพื้นที่ชายแดนและการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่าง (JCBD) ไทย – กัมพูชา
3. คณะกรรมการเขตแดนร่วม (JBC) ไทย – กัมพูชา
4. คณะกรรมการชายแดนทั่วไป (GBC) ไทย – กัมพูชา
5. คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (RBC)

ช่วงต้นปี 2560 กัมพูชาให้ความสนใจกับการเตรียมการสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลและการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติกัมพูชา โดยพรรคประชาชนกัมพูชาในฐานะรัฐบาลยังคงใช้กลไกและมาตรการเพื่อกดดันและควบคุมพรรคสังเคราะห์ชาติซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านอย่างเป็นทางการ โดยการออกกฎหมายพรรคการเมืองฉบับใหม่เมื่อเดือนมีนาคม 2560 ส่งผลให้นายสมรังสี ต้องลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคฯ และภายหลังการเลือกตั้งยังคงมีความพยายามใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อกดดันพรรคสังเคราะห์ชาติและกลุ่มที่มีความเห็นต่างกับรัฐบาลกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2560 ศาลฎีกากัมพูชาได้ตัดสินยุบพรรคสังเคราะห์ชาติและตัดสิทธิทางการเมืองพรรคสังเคราะห์ชาติ จำนวน 118 คน มิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเป็นเวลา 5 ปี การยุบพรรคสังเคราะห์ชาติส่งผลให้พรรคประชาชนกัมพูชาไม่มีคู่แข่งทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2561 โดยกัมพูชาเชื่อมั่นว่าเงินจะยังเป็นสิ่งที่สำคัญทั้งด้านการ

¹ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia). ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/foreignagri-article-files-392791791839>. 3 พ.ย.62.

พัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง หากกฎมาตรการที่ว่าบาตรจากประเทศตะวันตก แต่หากมีการระงับสิทธิประโยชน์ในการยกเว้นภาษีนำเข้าสำหรับสินค้าส่งออกจากกัมพูชาจะกระทบต่อเศรษฐกิจกัมพูชาอย่างมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป นายกรัฐมนตรีกัมพูชาและพรรคประชาชนให้ความสำคัญกับแรงงานกัมพูชาในฐานะฐานเสียง โดยจัดการพบปะกับแรงงานกัมพูชาทั้งในประเทศและต่างประเทศบ่อยครั้ง

ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในภาพรวม ไทยและกัมพูชามีความสัมพันธ์ที่ดี มีการแลกเปลี่ยนการเยือนสม่ำเสมอ ด้านการเมืองและความมั่นคงดำเนินไปด้วยดี ชายแดนโดยทั่วไปมีความสงบ และมีการพบปะหารือระหว่างผู้นำระดับสูงของหน่วยงานความมั่นคงสม่ำเสมอ ด้านเศรษฐกิจ มูลค่าการค้าในช่วงเดือนมกราคม – ตุลาคม 2560 อยู่ที่ 4,960.10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นจากปี 2559 ร้อยละ 11.42 ทั้งนี้ กัมพูชาได้อาศัยเวทีหารือทวิภาคีต่างๆ เรียกกร้องให้ไทยนำเข้าสินค้าเกษตรจากกัมพูชามากขึ้นเพื่อลดการขาดดุลทางการค้า สังคม วัฒนธรรม กัมพูชาได้แต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชเป็น บันท์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกัมพูชา เป็นนายกสมาคมมิตรภาพกัมพูชา – ไทย (ฝ่ายกัมพูชา) เพื่อร่วมกับฝ่ายไทยจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับประชาชนร่วมกันในอนาคต แนวโน้มความสัมพันธ์ ทั้งสองฝ่ายอยู่ระหว่างการผลักดันความร่วมมือต่างๆ จากการหารือระหว่างผู้นำทั้งสองฝ่ายให้มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเร่งรัดส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างกัน การเปิดและยกระดับจุดผ่านแดนถาวรแห่งใหม่ ผลักดันการค้าให้บรรลุเป้าหมาย 15,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2563 รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำรุ่นใหม่ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจของทั้งสองประเทศ ประเด็นละเอียดอ่อนในความสัมพันธ์ที่ต้องระมัดระวัง คือ การสร้างกระแสชาตินิยมเพื่อประโยชน์ทางการเมืองในช่วงการเลือกตั้ง ดังนั้น ไทยจึงควรติดตามสถานการณ์การเมืองในกัมพูชาอย่างใกล้ชิด และกระชับความสัมพันธ์กับกัมพูชาในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้อย่างรวดเร็ว

ประเทศกัมพูชาเป็นดินแดนที่เก็บอารยธรรมบนแผ่นดินไว้มาหลาย² อย่างความใหญ่โตมโหฬารของนครวัดนครธม จึงไม่แปลกที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธกว่าร้อยละ 95 แต่ประชาชนยังมีความเชื่อตามชาวเขมรโบราณที่มีความเชื่อในอำนาจเร้นลับที่มีอยู่กับธรรมชาติ (Animism) เมื่อชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างถิ่นก็อาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่ออื่นๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมซึ่งในเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ต่างกัน ชาวกัมพูชาได้รับความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่างแดนมากมายที่สำคัญ คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ลัทธิ

² ระบบบริหารราชการของราชอาณาจักรกัมพูชา. สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.. (กรุงเทพฯ : กรณการพิมพ์, 2560), หน้า 45 – 46.

ขงจื้อ และลัทธิเต๋า สังคมกัมพูชาจึงเป็นสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับสังคมไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ทำให้ประเพณีปฏิบัติต่างๆ ของประชาชนชาวกัมพูชาสอดคล้องใกล้เคียงกับไทยเป็นอย่างมาก โดยผู้สูงอายุจะเข้าวัดฟังธรรมเมื่อมีงานบุญตามประเพณี ประชาชนหนุ่มสาวและเด็กจะร่วมแรงช่วยเหลือจัดการงานอย่างสม่ำเสมอ หากจะกล่าวโดยภาพรวมแล้วขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และประเพณีของกัมพูชาและไทยจะใกล้เคียงกันในทุกเรื่อง รวมทั้งภาษา ถ้อยคำ พยัญชนะ สระ ตัวอักษร คำศัพท์ต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมามีได้ถูกหยิบยืมแลกเปลี่ยนใช้สับเนื่องกันมา ในการศึกษาถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน มีความน่าสนใจเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะต่อประชาชนของราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นสำคัญ จึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน
2. เพื่อทราบถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพ สันติภาพชายแดน
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาต้องการที่จะศึกษาความสำคัญของบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน โดยกำหนดขอบเขตและเกณฑ์ในการพิจารณาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยเฉพาะผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 62

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยเฉพาะผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 62 โดยใช้การระดมความคิดเห็นแบบไม่เจาะจง และรวบรวมผลมาประมวลในรูปแบบการพรรณา และนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้ศึกษามาทำการวิเคราะห์ โดยนำเสนอในเชิงพรรณาคความ

3. ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษา บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ในครั้งนี้จะใช้เวลาในการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการระดมความคิดเห็นแบบไม่เจาะจง ในห้วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน พ.ย.62 – พ.ค.63

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตและเกณฑ์ในการพิจารณาในการพิจารณา บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาสร้างกรอบความคิดของการวิจัย ทำการรวบรวมเอกสารแล้ววิเคราะห์เอกสาร โดยการจัดทำแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร บันทึกเกี่ยวกับลักษณะเอกสาร แหล่งที่มาและสาระสำคัญของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารจะเป็นกรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีการอื่นๆ ต่อไป

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักศึกษา วปอ.รุ่นที่ 62 ที่มีประสบการณ์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (Topic/Category) และแบบแผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสารของการวิจัย (Pattern/Themes)

3. การนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการ โดยเอาวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นตัวตั้งแล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยให้ครบทุกข้อตามลำดับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน
2. ได้ทราบถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพ สันติภาพชายแดน
3. ได้ข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในเรื่องบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ซึ่งจะประกอบไปด้วยเนื้อหาที่ทำการศึกษา ได้แก่

1. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
2. แนวคิดและทฤษฎีด้านความมั่นคง
3. แนวคิดเกี่ยวกับเขตแดน พรมแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจอธิปไตย
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือ
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง
6. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของประชาคมอาเซียน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การวิเคราะห์การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของอาเซียน ผ่านมุมมองของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเป็นการแนะนำเปรียบเทียบมุมมองจากสำนักคิดต่างๆ โดยสังเขป นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่แตกต่างกันในการวิเคราะห์ และอธิบายความร่วมมือระดับภูมิภาคในอาเซียน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 สำนักด้วยกัน กล่าวคือ

1. สำนักสัจนิยม (Realism) ที่เน้นอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐ
2. สำนักเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ที่เน้นผลประโยชน์ร่วมกันและองค์การระหว่างประเทศนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างรัฐ
3. สำนักสรรค์สร้างนิยม (Constructivism) ที่เน้นบทบาทของความคิดและอัตลักษณ์ที่อาจนำไปสู่ความร่วมมือหรือความขัดแย้งก็ได้ โดยทั่วไปงานเขียนด้านความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เกิดขึ้นก่อนปี 1990 แทบจะไม่หลุดออกจากค่ายสังคมนิยม และมีการโต้เถียงกันทางทฤษฎีน้อยมาก แต่ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับความสนใจทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น กล่าวคือ สำนักสังคมนิยมใหม่ ได้พบกับคู่ต่อสู้จากสำนักเสรีนิยมใหม่ โดยเฉพาะทฤษฎีแนวสถาบันนิยมเสรี (Liberal Institutionalism) และต่อมาสำนักสร้างสรรค์นิยม ได้เข้าร่วมวงถกเถียงด้วย¹

มุมมองสังคมนิยม (The Realist Perspective)

สังคมนิยมใหม่ เป็นสำนักแรกที่ใช้ทฤษฎีวิเคราะห์อาเซียน โดยนำแนวคิด “การถ่วงดุลอำนาจ” (Balance of Power) มาใช้อธิบายอาเซียนตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ศาสตราจารย์ ไมเคิล ลีเฟอร์ (Michael Leifer) ผู้ดำรงตำแหน่ง London School of Economics (LSE) ถกเถียงว่าอาเซียนเกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยการถ่วงดุลอำนาจทั้งภายในและภายนอก เริ่มตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 มมีที่มาจากความต้องการถ่วงดุลอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศใหญ่ที่สุดและมีข้อขัดแย้งกับมาเลเซียและสิงคโปร์ในช่วงนั้น อีกทั้งยังเป็นการถ่วงดุลกับมหาอำนาจภายนอก ด้วยการรวมตัวกันเป็นสมาคมอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับมหาอำนาจ โดยเฉพาะต่อชาติคอมมิวนิสต์ ที่ถือเป็นภัยคุกคามอย่างจีน ในขณะนั้น โดยทั่วไปแล้วอาเซียนจะถูกมองว่าเป็นเครื่องมือสำหรับการถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งรัฐที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ร่วมกันก่อตั้งขึ้นมาเพื่อต่อต้าน เวียดนามในช่วงกลางทศวรรษ 1960 จนถึงปลายทศวรรษ 1980 โดยมีสหรัฐ เป็นผู้ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ Leifer ยังแสดงทรรศนะว่า สมาชิกอาเซียนมีผลประโยชน์ร่วมกันเพียงจำกัดและยังขาดอัตลักษณ์ในความเป็นภูมิภาคเดียวกัน ดังนั้นอาเซียนจึงเป็นเพียง “ประชาคมทางการทูต” (Diplomatic Community) ที่มักเน้นการโอภาปราศรัยในเชิงการทูต โดยไม่มีข้อผูกมัด ไม่ได้เป็น “ประชาคมความมั่นคง” (Security Community) ที่มีพันธสัญญาระหว่างกัน²

แม้สิ้นสุดสงครามเย็นแล้ว นักวิชาการแนวสังคมนิยมใหม่ ก็ยังมองว่าอาเซียนยังคงใช้การถ่วงดุลอำนาจอยู่ ศาสตราจารย์ ราฟ เอ็มเมอร์ส (Ralf Emmers) แห่งมหาวิทยาลัยนานยาง ในสิงคโปร์ วิเคราะห์ว่าการประชุมว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) เป็นเครื่องมือถ่วงดุลอำนาจที่อาเซียนใช้เกี่ยวข้องกับสหรัฐ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในภูมิภาคและสกัดกั้นอิทธิพลของจีน แต่สำหรับจีน ARF ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบหลายขั้วอำนาจเพื่อต่อต้านระบบขั้วอำนาจเดียวของสหรัฐ

¹ J. Ruland, “ASEAN and the Asian Crisis: theoretical implications and practical consequences for Southeast Asian regionalism,” (Pacific Review 13,2000). pp. 421-422

² Michael Leifer, *ASEAN and the Security of Southeast Asia*. (London: Routledge, 1989). P. 28.

อินเดียเองก็ยอมรับเรื่องการถ่วงดุลอำนาจในระบบหลายขั้วอำนาจ ในขณะเดียวกัน อาเซียนก็ร่วมมือกับจีน เพื่อถ่วงดุลกับการกดดันจากสหรัฐในประเด็นการค้า และประเด็นสิทธิมนุษยชน กล่าวโดยสรุป สัจนิยมใหม่ มองว่าสถาบันที่มีอาเซียนเป็นศูนย์กลางอย่าง ARF เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อการถ่วงดุลอำนาจกับรัฐมหาอำนาจเอง³

กระทั่งปัจจุบัน นักวิชาการแนวสัจนิยมใหม่ ก็ยังคงตอกย้ำตรรกะตามแนวทางนี้ ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ โดแนลด์ เวเธอร์บี (Donald Weatherbee) แห่งมหาวิทยาลัยเซาท์โรโลนา ยืนยันว่า อาเซียนเป็นตัวอย่างความร่วมมือที่รัฐสมาชิกรวมตัวกันเนื่องจาก “ผลประโยชน์แห่งชาติ” (National Interest) ของตนเป็นหลัก จึงเป็นที่สังเกตได้ว่าความร่วมมือของอาเซียน จะเป็นการจัดการกับรัฐอื่นนอกภูมิภาคมากกว่าการจัดการภายในของอาเซียน ซึ่งมีความขัดแย้งกันเองบ่อยครั้งในปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ “อัตลักษณ์อาเซียน” ยังเป็นเพียงหนึ่งอัตลักษณ์ท่ามกลางอัตลักษณ์ที่หลากหลายในภูมิภาค ไม่ว่าจะเอนอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ซึ่งในกรณีที่มีการตัดสินใจเชิงนโยบาย อัตลักษณ์อาเซียน จะได้รับการพิจารณาน้อยกว่าผลประโยชน์แห่งชาติ⁴

มุมมองเสรีนิยมใหม่ (The Neo-Liberal Perspective)

นักวิชาการแนวเสรีนิยมใหม่ พยายามจะอธิบายอาเซียนผ่านการศึกษาการรวมตัวระหว่างประเทศด้วยทฤษฎี หน้าที่นิยม (Functionalist Theory) โดยเสนอว่า ความร่วมมือในอาเซียนพัฒนาไปสู่การสร้างสถาบันจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ซึ่งอำนาจการตัดสินใจเป็นไปอย่างกว้างขวางอาเซียน งานเขียนบางชิ้นมองว่า อาเซียนเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานนโยบาย เป็นเวทีสำหรับการเปิดเสรีทางการค้า ทำหน้าที่แบ่งปันข้อมูลข่าวสาร และเป็นเวทีสำหรับต่อกรร่วมกัน⁵ ดังนั้นระบบระเบียบในภูมิภาคจึงมีเพิ่มขึ้นจากการพึ่งพากัน (Interdependence) ที่ขยายตัวมากขึ้นผ่านการค้าการลงทุน และการเชื่อมโยงระหว่างกันทางเศรษฐกิจ⁶

นักวิชาการสถาบันนิยมแบบเสรี ได้ท้าทายว่า นักสัจนิยมได้มองข้ามผลงานในการสร้างสันติภาพและความมั่นคงระดับภูมิภาคของอาเซียน มีความเชื่อมั่นและมีระดับความโปร่งใสสูงขึ้น อีกทั้งยังได้ลดความไม่แน่นอนและความเป็นปรปักษ์ต่อกันในความสัมพันธ์ภายในภูมิภาค

³Ralf Emmers. *Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and the ARF*. (London: Routledge Curzon. 2003). Chapter 5, pp.110-27.

⁴Donald Weatherbee. *International Relations in Southeast Asia, Lanham*. (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2005), pp. 17-19.

⁵Hadi Soesasto (ed.). *ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy*. (Jakarta: Center for Strategic and International Studies, 1995). PP. 85.

⁶Anthony Berkin (eds.). *The Role of Security and Economic Cooperation Structures in the Asia Pacific Region*. (Jakarta: Center for Strategic and International Studies, 1996).PP. 102.

อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่ได้เกิดจากการถ่วงดุลหรือบาบาทของสหรัฐ แต่เป็นกระบวนการสร้างสถาบันในหมู่ชาติอาเซียนเองต่างหาก ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจในภูมิภาคขึ้นมา⁷ ต่อเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดอน เอ็มเมอร์สัน (Don Emmerson) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้จัดให้อาเซียนเป็น “ระบบความมั่นคง” (Security Regime) ซึ่งรัฐอาเซียนจะไม่ใช้กำลังต่อรัฐอาเซียนด้วยกัน ในขณะที่ นารายานัน กานะชัน (Narayanan Ganesan) แห่งมหาวิทยาลัยฮริชิมาวิเคราะห์ว่า อาเซียนทำหน้าที่เป็น “ระบอบ” ทางด้านความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจระดับภูมิภาค อนุญาตให้รัฐสมาชิกสามารถธำรงรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติได้⁸

มุมมองสรรค์สร้างนิยม (The Constructivist Perspective)

ในช่วงทศวรรษ 2000 นักวิชาการแนวสรรค์สร้างนิยม โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์ อามิตาฟา อะชายา (Amitav Acharya) แห่งมหาวิทยาลัยอเมริกัน ได้โต้แย้งว่าแท้ที่จริง ภูมิภาคนิยมในอาเซียนเป็น “กระบวนการที่เกิดจากการ ปฏิสัมพันธ์กันและการขัดเกลาทางสังคม” โดยให้ความสำคัญกับปทัสถาน (Norms) ที่เป็นรากฐานของกระบวนการนี้ กล่าวคือ ปทัสถาน “วิถีอาเซียน” (ASEAN Way) ที่เน้นการปรึกษาหารือ (Consultation) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การตัดสินใจด้วยฉันทามติ (Consensus) และการไม่แทรกแซงระหว่างกัน (Non-Interference) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนอาเซียน มิใช่การถ่วงดุลอำนาจหรือแม้แต่การสร้างสถาบัน จึงกล่าวได้ว่า อาเซียนมีอัตลักษณ์แห่งภูมิภาค (regional identity) และได้ทำหน้าที่เป็น “ประชาคมความมั่นคง” (Security Community) ที่มีพันธะสัญญาและอัตลักษณ์ร่วมกันและไม่ได้เป็นเพียง “ประชาคมทางทหาร” อย่างที่นักสังคมนิยมยกย่องอ้าง ทั้งนี้ไม่ว่าสังคมนิยมใหม่และนักเสรีนิยมใหม่ก็แล้วแต่ก็ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Interest) เพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้ความสนใจต่อผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้ความสนใจต่อผลประโยชน์ด้านความคิด (Ideational Interest) ที่จะช่วยนำให้ตัวแสดงต่างๆ ค้นพบผลประโยชน์ใหม่ๆ ร่วมกันบนผลประโยชน์ใหม่ๆ ร่วมกันบนผลประโยชน์ใหม่ๆ ร่วมกันจนนำไปสู่ความร่วมมือที่มากยิ่งขึ้น⁹

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ อลาสแตร์ เอียน จอห์นสตัน (Alastair Iain Johnston) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้นำแนวคิดสรรค์สร้างนิยมมาวิเคราะห์ ARF ไว้ว่า อาเซียน ประสบ

⁷ Jorn Dosch. “Southeast Asia and the Pacific: ASEAN” in Michael Connors, Remy Davison, and Jorn Dosch (eds.), *The New Global Politics of the Asia-Pacific* (London: Routledge Curzon, 2004), pp. 76-79.

⁸ N. Genesan, “Rethinking ASEAN as a Security Community in Southeast Asia,” *Asian Affairs: An American Review* 21:4 (Winter 1995).

⁹ Amitav Acharya. *Constructing a Security Community*. (New York: Routledge, 2001), p. 6.

ความสำเร็จในการทำให้จีนยอมรับปทัสถานของอาเซียน ดังจะเห็นได้ว่า จีนมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเวทีที่อาเซียนเป็นผู้นำ โดยยึดหลักการไม่แทรกแซง การกำหนดประเด็นหารือคำนึงถึงระดับความสบายใจ (Comfort Level) และแสดงท่าทีแห่งความร่วมมือ ซึ่งล้วนเป็นไปตามแนวทางของอาเซียน ทั้งนี้ ARF ไม่มีแรงจูงใจทางวัตถุที่เด่นชัดต่อจีนแต่อย่างใด Johnston สรุปว่า การออกแบบสถาบันที่ไม่มี การผูกมัดอย่าง ARF ซึ่งดูจะไร้ประสิทธิภาพ แต่กลับมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างตัวแสดงที่มีความหลากหลายและแตกต่างในผลประโยชน์¹⁰

ในการทำงานเดียวกัน ศาสตราจารย์ ทาคาชิ เทราดะ (Takashi Terada) แห่งมหาวิทยาลัยวาเซดะ ในญี่ปุ่น ได้ขยายแนวคิดสรรค์สร้างนิยมออกจากอาเซียน ไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยถกเถียงว่า หลังเกิดวิกฤตการเงิน ปี 1997 “ความรู้สึกเป็นพวกเรา” (We Feeling) ได้เกิดขึ้นในหมู่ชาติอาเซียนและชาติบวกสาม คือ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ อัตลักษณ์ร่วมนี้ได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการภูมิภาคนิยมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูปแบบของอาเซียน+3 ซึ่งมีความเข้มข้นเพิ่มมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นในการประชุมสุดยอดผู้นำระหว่างกันทุกปี การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกัน (FTA) หรือความร่วมมือทางการเงินในกรอบข้อตกลงความร่วมมือเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative: CMI) ตลอดจนความร่วมมือระหว่างกันในด้านอื่นๆ ซึ่งมีความครอบคลุมทั้งด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม¹¹

เมื่อพิจารณาหม่อมมองจากทั้ง 3 สำนัก ดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจกล่าวได้ว่า หม่อมมองแนวสังคมนิยมใหม่ สามารถอธิบายอาเซียนในช่วงสงครามเย็นหรือในช่วง 2 ทศวรรษแรกของอาเซียนได้มากกว่า จากการที่อาเซียนยังมีความร่วมมือกันน้อย และมีความสัมพันธ์ในเชิงการคานอำนาจทั้งกับประเทศภายในภูมิภาคด้วยตนเอง (เช่น กับอินโดนีเซีย และกับเวียดนาม) และการคานอำนาจกับประเทศนอกภูมิภาค ในขณะที่ในช่วงหลังสงครามเย็น ทฤษฎีสถาบันนิยมใหม่ สามารถอธิบายอาเซียนได้มากขึ้น จากการที่ระดับความร่วมมือได้เพิ่มมากขึ้น เริ่มจากความตกลงในการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ อาฟต้า (ASEAN Free Trade Area : AFTA) ในปี 1992 ตามมาด้วยการรับชาติในอินโดจีนและพม่าเข้าเป็นสมาชิก และมีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอย่างต่อเนื่องทุกปี จนทำให้แนวคิดสรรค์สร้างนิยม สามารถอธิบายได้มากขึ้นในส่วนของพัฒนาการความร่วมมือที่ทวีขึ้นอย่างกว้างขวางในหลากหลายสาขา อีกทั้งยังมีระดับความไว้วางใจระหว่างกันมากขึ้น จนไม่มีข้อพิพาทรุนแรงระหว่างกันในช่วงทศวรรษ 1990 หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง

¹⁰ Alastair Iain Johnston, “Socialization in International Relations: The ASEAN Way and International Relations Theory,” in John Ikenberry and Michael Mastanduno (eds.), *International Relations Theory and the Asia Pacific* (New York: Columbia University Press, 2003), pp. 107-44.

¹¹ 12 Takashi Terada, “Constructing and ‘East Asian’ concept and growing regional identity: from EAEC to ASEAN+3,” *Pacific Review* 16: 2 (2003), pp. 251-77.

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการแนวเสรีนิยมใหม่ ต้องพบความผิดหวังกับพัฒนาการด้านสถาบันของอาเซียนที่ดำเนินไปอย่างล่าช้า แม้แต่โครงการชงอย่างประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) หรือข้อตกลงเขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area : AIA) หน้าที่ความรับผิดชอบและกรนำไปปฏิบัติยังคงคลุมเครือ อาเซียนยังห่างไกลจากการเป็นประชาคม และมักถูกวิจารณ์ว่า “ขาดดุลทางกรปฏิบัติ” (Implementation Deficit) อยู่เสมอ คือมีข้อตกลงจำนวนมาก แต่ไม่ได้มีการปฏิบัติตามนั้น นอกจากนี้ อาเซียนยังสามารถแสดงบทบาทได้น้อยมากเกี่ยวกับความขัดแย้งในหมู่ชาติสมาชิก เช่น ในกรณีข้อพิพาททางดินแดนเกาะลิปาดัน ระหว่างมาเลเซีย กับอินโดนีเซีย ในช่วงก่อนหน้านั้น ทั้งสองประเทศได้ขอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice : ICJ) เข้ามาช่วยแก้ไขปัญห โดยไม่ได้พึ่งอาเซียน

ในขณะเดียวกัน มุมมองทางสรรค์สร้างนิยม ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการอ้างถึงอัตลักษณ์ภูมิภาค หลังจากอาเซียนขยายสมาชิกภาพ โดยรวมตัวแสดงที่มีความหลากหลาย เช่น ประเทศที่ปกครองด้วยรัฐบาลเผด็จการทหารอย่างพม่า เข้ามาในอาเซียน อีกทั้งความรู้สึกราชาธิปไตย หรืออัตลักษณ์แห่งชาติที่ยังมีอยู่อย่างเข้มข้นในบรรดาชาติอาเซียนก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาในการอธิบายอาเซียน ด้วยอัตลักษณ์แห่งภูมิภาค ตามทฤษฎีสรรค์สร้างนิยม

โดยสรุป ทฤษฎีแนวสัจนิยม ยังคงสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี จากการที่รัฐในอาเซียนยังคงเน้นปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติมากกว่าผลประโยชน์แห่งภูมิภาค อีกทั้งยังมีความเป็นชาตินิยมและหวงแหนอธิปไตยของตนอย่างสูงยิ่ง

แนวคิดและทฤษฎีด้านความมั่นคง

ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความมั่นคงนั้น โดยทั่วไปจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทหาร การสู้รบหรือการสงครามเท่านั้น¹² ความเข้าใจเช่นนั้นอาจเป็นความจริงในสมัยก่อน เพราะภัยคุกคามที่จะมีผลกระทบต่อประเทศชาติได้ ก็คือการรุกรานด้วยกำลังทหารของชาติที่เหนือกว่าเพื่อยึดครองหรือบีบบังคับให้ประเทศอื่นปฏิบัติตามความต้องการของประเทศตน หากประเทศใดมีกำลังทหารเข้มแข็ง มีการฝึกมาอย่างดี มีขวัญกำลังใจในการต่อสู้ รวมทั้ง มีผู้นำทัพที่ดีมีความสามารถก็จะสามารถป้องกันรักษาเอกราชและความมั่นคงปลอดภัยของชาติไว้ได้ ดังนั้น จากความเข้าใจนี้จึงทำให้มองดูเหมือนว่าความมั่นคงของชาติขึ้นอยู่กับกำลังอำนาจทางทหาร

¹² พจน์ พงศ์สุวรรณ. *หลักยุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2536).

เป็นสิ่งสำคัญ การศึกษาเรื่องความมั่นคงนั้นไม่ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะในด้านการทหารเท่านั้น เพราะสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และกำลังทหารก็เป็นเพียงองค์ประกอบอย่างหนึ่งของพลังอำนาจแห่งชาติเท่านั้น จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความมั่นคงแห่งชาติ ควรจะพิจารณาให้ครอบคลุมปัจจัยด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นต้น ในการศึกษาความหมายของความมั่นคงแห่งชาติ¹³ พบว่า มีบุคคลสถาบันการศึกษา และหน่วยงานด้านความมั่นคงจำนวนมากได้ให้นิยามความหมายของความมั่นคงแห่งชาติไว้หลากหลายแตกต่างกันออกไป โดยให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบในด้านที่ผู้สนใจ และยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความมั่นคงในขณะนั้นด้วย ความมั่นคงแห่งชาติเป็นการศึกษาหลายมิติ เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของประชาชน รัฐบาล หรือประเทศ และเกี่ยวกับการใช้พลังอำนาจของชาติในการเอาชนะภัยคุกคาม หรือการป้องกันผลประโยชน์แห่งชาติ

พลังอำนาจของชาติ คือ การเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงานและสิ่งแวดล้อม เมื่อมีการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติก็จะกำหนดเป็นนโยบาย 6 ด้าน ตามองค์ประกอบดังกล่าว¹⁴ บูซาน (Buzan) วิเคราะห์ ระดับของความมั่นคงว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล (Individual Security) ระดับชาติ (National Security) และระดับระหว่างประเทศ (International Security) พร้อมทั้งกล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงจะต้องมองในภาพรวมให้เห็นว่าความมั่นคงทั้ง 3 ระดับ มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น การพิจารณาความมั่นคงในระดับใดระดับหนึ่งได้อย่างถ่องแท้จะต้องพิจารณา ความสัมพันธ์กันอีก 2 ระดับด้วย หากจะพิจารณาเฉพาะความมั่นคงในระดับใดระดับหนึ่งอย่างเป็น เอกเทศ ก็จะได้แนวความคิดที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ความมั่นคง (Security) เป็นแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยทั่วไปมักหมายถึงความเป็นอิสระ หรือสถานะปลอดจากภัยคุกคามต่อคุณค่าที่สำคัญ ในระยะแรก ๆ แนวคิด “ความมั่นคง” ก็ได้รับ อิทธิพลจากสงครามเย็นและสำนักมองโลกตามจริง (Realist) เช่นเดียวกับแนวคิด “ยุทธศาสตร์” เพียงแต่ความมั่นคง เน้นมิติทางทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยคุกคามทั้งจากอาวุธยุทธศาสตร์หรือ อาวุธนิวเคลียร์และอาวุธในแบบ (Conventional Weapons) อื่น ๆ ด้วย รัฐจะมั่นคงก็ต่อเมื่อไม่เผชิญกับภัยคุกคามที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าที่มีความสำคัญยิ่ง อีกทั้งต้องสามารถที่จะรักษาคุณค่าเหล่านี้ได้ถ้าถูกทำลาย ดังนั้น ความมั่นคงในความหมายแคบจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถของรัฐและสังคมที่จะรักษาเอกลักษณ์อย่างมีอิสรภาพและบูรณภาพ นั่นคือป้องกัน

¹³ วิชัย ชูเชิด. ความมั่นคงศึกษา. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2544). หน้า 13.

¹⁴ รุติพันธ์ ธัญญสิริ. “ยุทธศาสตร์การป้องกันร่วมของไทยภายหลังสงครามเย็น”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. วิทยาลัยการทัพบก, สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2545. หน้า 11.

เอกราชอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนและเอกลักษณ์ทางสังคมนั่นเอง นักวิเคราะห์ความมั่นคงบางคนมองว่าความมั่นคงหรือไม่มั่นคงของรัฐเป็นผลมาจาก โครงสร้างของระบบระหว่างประเทศซึ่งเป็น “อนาธิปไตย” ทำให้รัฐต่างๆ ต้องแสวงหาอำนาจทางทหารเพื่อปกป้องผลประโยชน์ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ไรท์ก็คาดการณ์ที่สุดของสงครามเย็นในต้นทศวรรษที่ 1990 ได้นำไปสู่การเปลี่ยนของแนวคิดใหม่ทางด้านความมั่นคง ใน 5 ประเด็น ดังนี้

1. ที่มาของภัยคุกคาม แนวคิดความมั่นคงแบบเดิมมองว่าภัยคุกคามมาจาก “รัฐ” อื่นๆ อาจเป็นรัฐเพื่อนบ้านหรือรัฐมหาอำนาจ ซึ่งมีทั้งโอกาส (ขีดความสามารถ) และแรงจูงใจ (ประเด็นเรื่อง ดินแดน ชาติพันธุ์ อุดมการณ์ และความเชื่อต่าง ๆ) แนวคิดใหม่วิจารณ์ว่าความมั่นคงแบบเดิมให้ความสำคัญเฉพาะภัยคุกคามจากภายนอกด้วยกำลังทหารจากรัฐอื่นๆ แต่แนวความคิดใหม่ หลังสงครามเย็นจะวิเคราะห์ภัยคุกคามทั้งจากภายนอกและจากภายใน ทั้งจากรัฐและผู้เล่นที่ไม่ใช่รัฐ เช่น ขบวนการก่อการร้ายและโจรแบ่งแยกดินแดน รวมทั้งภัยคุกคามต่อประชาชน หรือ “ความมั่นคง ของปัจเจกชน” จากปัญหาความชอบธรรมและการใช้อำนาจรัฐ

2. ลักษณะของภัยคุกคามในอดีตจะสนใจเฉพาะภัยคุกคามแบบเดิม (Traditional Threats) คือการคุกคาม “ทางทหาร” จากรัฐอื่น แต่ในปัจจุบันจะมองภัยคุกคามที่กว้างขึ้น ครอบคลุมทั้งการทหาร เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่าภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ (Non Traditional Threats) เช่น การก่อการร้ายข้ามชาติ อาชญากรรมข้ามชาติ การค้าสตรี เด็ก และยาเสพติด ตลอดจนปัญหาความเสื่อมสลายของสภาพแวดล้อม

3. การตอบสนองต่อภัยคุกคาม ความมั่นคงแบบเดิมเน้นการตอบสนองด้วยกำลังต่อภัยคุกคามทางทหารด้วยการพัฒนาอาวุธหรือแสวงหาพันธมิตรทางทหาร แต่เมื่อลักษณะของภัยคุกคามเปลี่ยนแปลงไป การแก้ไขหรือตอบสนองก็เปลี่ยนแปลงไปจากมิติทางทหารสู่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เช่น การพัฒนาประชาธิปไตย การสร้างสมรรถนะของรัฐ การพัฒนาประชาสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจ

4. ผู้รับผิดชอบ แนวคิดความมั่นคงแบบเดิมให้ความสำคัญกับรัฐในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ แต่แนวคิดใหม่หลังสงครามเย็นให้ความสำคัญกับการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และความร่วมมือของรัฐต่าง ๆ เพราะความมั่นคงเป็นปัญหาาร่วมกันของมนุษยชาติมิใช่ของรัฐใด รัฐเดียว เนื่องจากภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ (Non Traditional Threats) เป็นภัยคุกคามของทุกคนในโลก ดังนั้นรัฐต่าง ๆ จึงต้องร่วมมือกันในการรอบพหุภาคีในการจัดการกับปัญหาความมั่นคง ยิ่งไปกว่านั้นองค์การระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการดูแลจัดการปัญหาความมั่นคงใหม่ ๆ เหล่านี้

5. คุณค่าที่สำคัญ แนวคิดแบบเดิมเน้นการปกป้องคุณค่า (Values) สำคัญของ “รัฐ” เช่น เอกราช ประชาธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดน แต่แนวคิดใหม่มองว่าคุณค่าเหล่านี้กำลังเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลมาจากกระแสครอบโลก (Globalization) รัฐซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของอำนาจ และคุณค่ากำลังลดความสำคัญ ค่านิยมใหม่จะไปเน้นที่ระดับปัจเจกชนและระดับประชาคมโลก ในระดับปัจเจกชน คุณค่าสำคัญคือสิทธิและความต้องการของมนุษย์ ในระดับประชาคมโลก ค่านิยมข้ามชาติกำลังได้รับการพัฒนา เช่น เสรีภาพทางการเมือง และเศรษฐกิจ ตลอดจนการกินคืออยู่ดี และปราศจากภัยข้ามชาติ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ยาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับเขตแดน พรหมแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจอรัฐ

พื้นที่ชายแดนเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับคนนอก - คนใน โดยการนำลักษณะทางกายภาพ ของ “ความเป็นพื้นที่ชายแดน” มาเปรียบเทียบกับพรหมแดนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางความคิดของปัจเจกชนและกลุ่มคนในหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ผ่านวิถีปฏิบัติ ในเรื่องเชื้อชาติ ลักษณะทางกายภาพ และชีวภาพของบุคคล ระบบความเชื่อ เพศสภาวะ ชนชั้นทางสังคม และจิตสำนึกของผู้คนที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งพรหมแดนทางสังคม พรหมแดนของชีวิต และพรหมแดนทางความคิด เป็นพรหมแดนที่เกิดขึ้นได้ทั่วทุกแห่งของโลก ที่วัฒนธรรมของผู้คนที่แตกต่างกันมาปะทะประสานกัน หรือในที่ที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติมาอาศัยอยู่ร่วมกัน รวมไปถึงในสังคมที่มีระดับทางสังคมของผู้คนที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดการก่อตัวขึ้นของพรหมแดนทางสังคม และความคิดของผู้คนในสังคมนั้นๆ ซึ่งความหมายของคำว่า “เขตแดน” กับ “พรหมแดน” มีความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

“เขตแดน” (Boundary) หมายถึง พื้นที่ที่อ้างอิงที่แคบที่สุด ในลักษณะที่เป็นเส้น ที่แบ่งกั้นอาณาเขตที่เป็นลักษณะเส้นแบ่งที่แยกบางสิ่งออกจากกัน โดยที่เกิดพร้อมไปกับการแยกก็คือการรวมเขต ทำหน้าที่เป็นเสมือนภาชนะบรรจุรวมสิ่งที่อยู่ในวง ซึ่งเกิดขึ้นจากการแบ่งเขตนั้นเข้าไปเป็นพวกเดียวกัน

“พรหมแดน” หมายถึง เขตแดน ชายแดน แนวพรหมแดน แนวเขตแดน แนวเขต รวมไปถึงอาณาบริเวณ “ว่างเปล่า” ที่อยู่ระหว่างพื้นที่อำนาจกฎหมายของสองหน่วยการเมืองในสังคม หรืออาจเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะขยับขยายเข้าออกได้ไม่มีขอบเขตที่ตายตัว

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “เส้นแบ่งเขต” (Border/Borderline) คือ เส้นแบ่งที่แยกบางสิ่งออกจากกัน นอกจากจะทำหน้าที่ในการแบ่งแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมไปกับการแบ่งก็คือการทำหน้าที่รวมเขต ที่เปรียบเสมือนภาชนะบรรจุรวมสิ่งที่อยู่ในขอบวง เกิดขึ้นจากการแบ่งเขตนั้นเข้าไป เป็นพวก

เดียวกัน เขตนี้อาจจะมีพรมแดนที่เห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม แต่จำนวนไม่น้อยที่พรมแดน เป็นสภาพนามธรรมที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในความคิดจิตใจของคน โดยเขตเป็นตัวจำแนกว่าใครเป็นพวกเดียวกันและใครที่ไม่ใช่ ใครที่ไว้วางใจได้และใครที่เป็นคนแปลกหน้า เขตเป็นตัวแทน หรือเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงภายในที่มีระเบียบ และภายนอกที่ไร้ระเบียบ และสร้างความเหมือน หรือความสอดคล้องต้องกันให้เกิดขึ้นในภายใน และสร้างความแตกต่างกันภายนอก ความรู้สึกอ่อนใจหรือวางใจและการแสดงออกอย่างเป็นปกติเกิดขึ้นเมื่อเคลื่อนไหวอยู่ภายในเขต ในขณะที่ต้องคอยเฝ้าระวังความผิดปกติที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อออกไปนอกเขต¹⁵ และความเป็นพรมแดนนั้นยังเกี่ยวข้องกับสถานการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การอพยพโยกย้าย การแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเชื่อมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การพึ่งพิงกับภูมิประเทศและระบบนิเวศ หรือการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายแดนอันเป็นผลมาจากสงคราม การเมือง การพัฒนาการจตุรูปแบบเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการข้ามพรมแดนก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำมิได้ เพราะการข้ามพรมแดนนั้น เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมหรือถือเป็นปรากฏการณ์ที่กลุ่มคนต่างติดต่อเชื่อมโยงผ่านความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ซึ่งมีได้จำกัดอยู่ภายในดินแดนของชาติใด แต่ติดต่อเชื่อมโยงข้ามอาณาเขตของชาติสมัยใหม่ อาศัยเทคโนโลยีสื่อสารเข้ามาช่วยในการติดต่อสัมพันธ์ ทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น เทคโนโลยีในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะการขนส่งและการสื่อสาร เช่น เครื่องบิน โทรศัพท คอมพิวเตอร์และวิดีโอ ทำให้โลกติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้น โลกจึงเต็มไปด้วยการหลั่งไหลของผู้คน ภาพลักษณ์ และวัตถุ สิ่งเหล่านี้เป็นการส่งต่อข้ามพรมแดน

ฉะนั้นหากจะกล่าวถึงเขตแดน/พรมแดน ในความหมายที่กำหนดอาณาเขต ที่เป็นดินแดนหรือพื้นที่รองรับความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมแล้ว ย่อมเป็นไปได้ทั้งดินแดนทางกายภาพเชิงภูมิศาสตร์ และพื้นที่แบบอื่นที่เกิดขึ้นโดยความคิดของมนุษย์ เช่น พื้นที่ในโลกละเมิดกฎกติกาต่างๆ ตามแนวคิดเชิงศาสนา และแนวคิดที่ใช้กำหนดความสัมพันธ์ในพื้นที่ เช่น การกำหนดให้พื้นที่หนึ่งเป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันและมีสิทธิเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ โดยมีเงื่อนไข คือ ทุกคนมีหน้าที่ร่วมกันรักษา ในขณะที่อีกพื้นที่หนึ่งกำหนดให้เป็นสิทธิเด็ดขาดของส่วนบุคคล ผู้ใดจะเข้าไปละเมิดไม่ได้ หรือพื้นที่บางพื้นที่เป็นพื้นที่เปิดให้ทุกคนเข้าไปดำเนินการได้ตามต้องการ โดยไม่มีการวางกฎเกณฑ์ใดไว้เป็นพิเศษ เป็นต้น

บทบาทของเขตแดนพรมแดน ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ไว้หลายประการ คือ เขตแดน เป็นตัวกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ที่อำนาจทางกฎหมายของรัฐใช้บังคับได้ เขตแดนเป็นแนว

¹⁵Holsti, J.K. *Taming the Sovereigns : Institutional Change in International Politics*. (New York: Cambridge University press, 2004). PP.95-97.

ป้องกันภัย และอันตรายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกองกำลังของศัตรูผู้รุกราน และสิ่งอันไม่พึงประสงค์ เขตแดน ช่วยกำหนดขอบเขตของชุมชนทางการเมืองที่วางอยู่บนอัตลักษณ์ร่วมทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และเขตแดนเป็นกรอบของการสร้างมาตรฐานที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดภายในเขตแดน เช่น เงินตรา ระบบมาตราชั่งตวงวัด และกฎหมาย เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างเขตแดน พรหมแดน กับอำนาจอธิปไตย

รัฐและอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน พรหมแดน เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนในลักษณะของการปกครองเชิงพื้นที่ ที่วางอยู่บนหลักการครอบครองดินแดนที่เป็นพื้นที่กายภาพทางภูมิศาสตร์ ตัวแบบของรัฐอธิปไตยในฐานะหน่วยการปกครองซึ่งวางอยู่บนแนวคิดว่ามีอำนาจการปกครองสูงสุดและสมบูรณ์เหนือพื้นที่ที่มีแนวอาณาเขตกำหนดไว้อย่างชัดเจน และไม่ยอมรับอำนาจใดอยู่เหนือกว่าจากภายนอกอาณาเขต¹⁶ และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงความสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติ (Practice) ของรัฐ ในแง่ที่เป็นมาตรการ แนวทาง และวิธีการต่างๆ รวมทั้งกรอบแนวคิดที่รัฐใช้ในการดำเนินการหรือกระทำต่อพื้นที่เหล่านี้ว่าเป็นแบบแผน ซึ่งจะถูกกำหนดโดยปัจจัยสำคัญ ได้แก่ อำนาจอธิปไตย ตัวตนของรัฐ หลักการ และบรรทัดฐานของสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐที่เป็นสมาชิกยึดถือร่วมกัน นอกจากนี้ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคน และการจัดการปกครองคน รวมทั้งการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม แนวทางหนึ่งที่สังคมมนุษย์ใช้กันมาอย่างยาวนานคือ การจัดระเบียบความสัมพันธ์โดยอาศัยพื้นที่เป็นหลัก การแบ่งกันเขตเพื่อกำหนดอาณาบริเวณของพื้นที่ พร้อมกับการให้ความหมายและวางวิถีปฏิบัติอันเหมาะสมสำหรับพื้นที่นั้น เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับการวางระเบียบความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยอาศัยการกำหนดเขตและการลากเส้นแบ่ง หรือวางแนวกันเขต ทำให้เกิดอาณาบริเวณเฉพาะที่มีพรหมแดน แบ่งแยกพื้นที่ภายในเขตซึ่งอยู่ภายใต้ระเบียบชุดหนึ่ง ออกจากพื้นที่ภายนอกที่มีได้ขึ้นต่อระเบียบชุดนั้น และเกิดตะเข็บรอยต่อของพื้นที่ชายแดนระหว่างพรหมแดนหนึ่งกับอีกพรหมแดนหนึ่งขึ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เขตแดน พรหมแดน และชายแดนของรัฐ เป็นแนวที่ใช้กำหนดแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐทั้งที่เป็นแนวที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเองลงบนพื้นที่ทางกายภาพ เช่น เส้นรุ้ง เส้นแวง หรือกำแพง หรือแนวที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล ทะเลสาบ เป็นต้น และพื้นที่ที่อยู่บริเวณรอยต่อระหว่างพรหมแดนของรัฐหนึ่งกับอีกรัฐหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ตัวตน และวิถีปฏิบัติ เขตแดน/พรหมแดน มีประเด็นที่สัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ตัวตน และวิถีปฏิบัติของรัฐ ที่สำคัญอยู่ 3 เรื่อง

เรื่องแรก ตัวแบบของรัฐถือเป็นเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ใช่เครื่องจักร หากเป็นทางการปกครอง อาศัยการทำงานด้วยกระบวนการจัดการทางสังคมที่ต้องอาศัยระยะเวลา

¹⁶ Hinsley, F. H. *Sovereignty*. 2nd edition. (Cambridge: Cambridge University press, 1986). P. 16.

การก่อตัวและสร้างการยอมรับ รวมทั้งต้องพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือต่างๆ ที่จะช่วยให้รัฐปกครองดินแดนได้ตามแนวคิดอธิปไตย คือ อำนาจสูงสุดของเขตแดน อันประกอบด้วย “พลัง” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้รัฐสามารถเข้าไปจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่อาณาเขต และสิ่งที่อยู่ในเขตแดนของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพตามกรอบที่รัฐต้องการ สิ่งนี้เรียกว่า “พลัง” (Infrastructural Power)¹⁷ ที่สำคัญได้แก่ ระบบการสอดส่องติดตาม และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่และประชากรที่มีประสิทธิภาพ ระบบบริหารราชการแบบใหม่ ระบบกองทัพ และตำรวจ ระบบการติดต่อสื่อสารและคมนาคม ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา และอบรมประชากร ให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์ เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐ เช่น การจัดทำแผนที่ และการสำรวจการจัดทำสัมมะโนประชากร การเก็บภาษีและระบบรักษาความสงบเรียบร้อย และอำนวยความสะดวก

เรื่องที่สอง ตัวตนของรัฐ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติของรัฐต่อเขตแดน เช่น การเปลี่ยนแปลงตัวตนของรัฐจากรัฐแบบศักดินามาเป็นรัฐแบบทุนนิยม หรือการเปลี่ยนจากรัฐอธิปไตยแบบราชสมบัติ/สมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นรัฐอธิปไตยแบบรัฐประชาชาติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อวิถีปฏิบัติของรัฐต่อเขตแดนทั้งสิ้น เช่น กรณีการเปลี่ยนเป็นระบบทุนนิยมส่งผลต่อการย้ายความสัมพันธ์ทางการผลิต ไปอยู่ในความสัมพันธ์ในระบบตลาด ทำให้เกิดการตกลงซื้อขายแรงงานและผลผลิตอื่นๆ ในระหว่างเสรีชน ซึ่งความสัมพันธ์นี้จะขยายออกไปนอกพรมแดนของรัฐ ก่อให้เกิดลักษณะการแยกแยะระหว่างอาณาบริเวณทางการเมืองของรัฐ กับอาณาบริเวณที่มีใช้การเมืองถูกแยกออกจากกัน ด้วยการแยกการกีดกันบังคับทางการเมืองออกจากความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนและสัญญาข้อตกลง การเมืองจึงผูกติดอยู่กับเขตแดน ในขณะที่เศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในการแสวงหากำไรและมูลค่าส่วนเกินไม่ต้องผูกติดกับเขตแดน แต่ “เดินทาง” ได้ การเปลี่ยนตัวตนของรัฐในแบบที่สองที่เดวิด ฮิลล์ถือว่า เขตแดน รวมทั้งทรัพยากร และคนในเขตแดนนั้นเป็นสมบัติส่วนตัวในความครอบครองของผู้ปกครอง ปริมาณของดินแดนในความครอบครองสะท้อนถึงสถานภาพและเกียรติภูมิของผู้เป็นเจ้าของ โดยไม่จำเป็นว่าดินแดนเหล่านั้นต้องอยู่ประชิดติดต่อกันเป็นผืนเดียว การโยกย้ายถ่ายโอนดินแดน ด้วยการทำสงครามช่วงชิงกัน หรือโดยการแต่งงาน การซื้อขาย การทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนหรือตัดแบ่งกัน การชดเชยให้แก่กัน ดังนั้นเมื่อดินแดนเปลี่ยนไปสู่มือของเจ้าของคนใหม่แล้ว คนและทรัพยากรที่อยู่ติดดินแดนนั้นก็เปลี่ยนเจ้าของใหม่ตามไปด้วย ซึ่งเมื่อเปลี่ยนมาเป็นรัฐอธิปไตยแบบประชาชาติ คือ การยึดหลักเหตุผลความจำเป็นของรัฐ โดยพิจารณาว่าผลประโยชน์ ความมั่นคงและความอยู่รอดของรัฐที่เป็นดินแดน เป็นหน้าที่ที่ผู้ปกครองที่เป็นองค์

¹⁷ Michael Mann. **The Sources of Social Power.** (London School of Economics and Political Science: Cambridge University Press. 1986). P. 15

อธิปไตยซึ่งรักษาไว้ และแตกต่างไปจากผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครอง ทำให้การมองรัฐว่าเป็นสถาบันจึงเกิดขึ้น แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ กระแสชาตินิยมเกิดขึ้น ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มที่กระจายอยู่ต่างก็เรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง และต้องการที่จะมีรัฐเอกราชสำหรับชุมชนทางการเมืองของตน หรือมิฉะนั้นก็ต้องการหาทางแยกดินแดนของตนเองจากรัฐเดิม เพื่อไปรวมตัวกับรัฐข้างเคียงที่นับเป็นพี่น้องร่วมกลุ่มวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์เดียวกัน จนบางครั้งอาจกลายเป็นสงครามเกิดขึ้น ดังเช่นการเกิดสงครามโลก ครั้งที่สอง ในภูมิภาคยุโรป เป็นต้น

เรื่องสุดท้าย คือ วิธีการปฏิบัติที่มีแบบแผนที่วางอยู่บนหลักการ บรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์บางอย่างที่เป็นที่ยอมรับของรัฐที่เป็นสมาชิกของสังคมนานาชาติ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นที่รับรู้ หรือยอมรับโดยคนที่ได้รับผลกระทบจากวิธีการปฏิบัตินั้น ดังนั้นแม้หลักการระหว่างประเทศว่าด้วยวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของรัฐต่อปัญหาเขตแดน/พรมแดน จัดว่าเป็นสถาบันทางสังคมนานาชาติ ที่รัฐอธิปไตยทั้งหลายเป็นสมาชิก แต่อำนาจในการกำหนดหลักการรวมทั้งอำนาจในการยกเว้นจากข้อกำหนดดังกล่าว ก็มีอยู่ไม่เสมอกันระหว่างรัฐทั้งหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่นั้นๆ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามระยะเวลา เช่น วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการครอบครองดินแดนของรัฐ วางอยู่บนหลักการที่ยอมรับและเปิดโอกาสให้รัฐสามารถขยายเขตแดนของตนเองออกไปได้เรื่อยๆ トラบเท่าที่อำนาจของตนจะทำได้ แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองได้สิ้นสุดลง สังคมนานาชาติหันมายอมรับหลักการและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ ที่ปฏิเสธการใช้กำลังรุกรานดินแดนหรือละเมิดบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐอื่น การเปลี่ยนแปลงหลักการและบรรทัดฐานเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติของรัฐในเรื่องนี้ทำให้ปัญหาการใช้กำลังเพื่อขยายเขตแดนของรัฐในระบบระหว่างประเทศน้อยลง และประเทศหรือรัฐที่อ่อนแอก็สามารถดำรงรักษาอธิปไตย/บูรณภาพแห่งดินแดน และเขตแดนของตนไว้ได้โดยไม่ต้องหว่นวิตก รวมไปถึงประเด็นที่เป็นข้อพิพาทระหว่างกันเกี่ยวกับดินแดนส่วนใหญ่ เช่น เรื่องการปักปันเขตแดน การรุกล้ำเขตแดน และการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนในบางพื้นที่ที่ยังตกลงกันไม่ได้ รัฐในระบบระหว่างประเทศก็พยายามที่จะหาวิธีแก้ไข และจัดการกับปัญหาร่วมกันโดยการจัดตั้งกลไกองค์กรหรือคณะกรรมการร่วมทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี เพื่อดูแลการทำความเข้าใจหรือไกล่เกลี่ยปัญหาเรื่องเขตแดน/พรมแดน เพื่อไม่ให้มีการใช้กำลังหรือการทำสงคราม

ประเด็นปัญหาและข้อพิพาท

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับดินแดนและเส้นเขตแดนมีแนวโน้มจะนำไปสู่การใช้กำลัง ความรุนแรงเป็นเครื่องตัดสินนั้น อาจเป็นเพราะคู่กรณีมักพิจารณาความขัดแย้งว่ามีลักษณะที่การได้มาของฝ่ายหนึ่งเป็นการสูญเสียของอีกฝ่ายหนึ่ง จึงยากที่จะยอมรับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายของการเป็นรัฐสมัยใหม่ และการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช หรือเพื่อรักษาเอกราชของ

รัฐสมัยใหม่ เป็นการต่อสู้ที่สัมพันธ์กับการได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและการปกป้องรักษาบูรณภาพของดินแดน การจะต้องสูญเสียดินแดนแม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่งไปจึงเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึงการสูญเสียอธิปไตยของรัฐหรือการที่ความเป็นเอกราชของชาติยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ในสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ว่าจะอยู่ในยุคแห่งโลกไร้พรมแดนและเขตแดนค่อยๆ หดความหมายไปนั้น แต่ปัญหาข้อพิพาทต่างๆ อันเกี่ยวกับเขตแดนและดินแดนก็ยังคงมีอยู่เสมอ โดยเฉพาะความต้องการที่จะครอบครองแหล่งทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูง เช่น น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ และทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความขัดแย้งเกี่ยวกับเขตแดนและดินแดนหลายแห่งไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ และอาจทวีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเร่งการยกระดับในการใช้กำลังและความรุนแรงในปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนและเขตแดนอีกหลายกรณี เช่น ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ความรุนแรงร่วมสมัย (พิจารณาย้อนหลัง 1 – 2 ทศวรรษ เช่น เหตุปะทะหรือจับกุม ฯลฯ) ประวัติศาสตร์ ความบาดหมาง (ความรุนแรงร่วมสมัยที่ย้อนหลังไป 20 ปี ช่วงก่อน/ระหว่างการเป็นอาณานิคมและการต่อสู้เพื่อเอกราชอย่างสมบูรณ์) การสนับสนุนจากการเมืองภายในของแต่ละฝ่ายในเชิงชาตินิยม ความสำคัญของพื้นที่ในเชิงทรัพยากร ความสำคัญของพื้นที่ในเชิงยุทธศาสตร์ ความสำคัญของพื้นที่ในเชิงสัญลักษณ์ สถานะทางกฎหมายของดินแดน/เขตแดนที่เป็นข้อพิพาท ความเกี่ยวข้องของฝ่ายที่สาม และการเจรจาเพื่อแก้ไขข้อพิพาทนั่นเอง ดังนั้นเขตแดน/พรมแดน เป็นได้ทั้งดินแดนทางกายภาพเชิงภูมิศาสตร์ และพื้นที่แบบอื่นที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น โดยอาศัยอำนาจ ตัวตน และวิถีปฏิบัติของรัฐแต่ละรัฐ ทำหน้าที่กำหนดบทบาท สถานะ ความสัมพันธ์ระหว่างคนนอกและคนในรัฐ เพื่อรักษาความสงบสุขของคนในอาณานิคม และอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐไว้ให้ปลอดภัยและมั่นคง อย่างไรก็ตามอำนาจ ตัวตน และวิถีปฏิบัติของรัฐเหล่านั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้เปรียบเสมือนการปรับตัวของรัฐ หรือรัฐระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน โดยอาจจะอาศัยกลไกทางสังคมระหว่างประเทศ มาเป็นเครื่องมือกำหนดหลักการและบรรทัดฐานระหว่างประเทศเพื่อปฏิเสธการใช้กำลังรุกรานดินแดนหรือละเมิดบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐอื่น แต่การช่วงชิงผลประโยชน์ระหว่างรัฐก็ยังคงมีได้เสมอและสร้างปัญหาความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การก่อสงครามระหว่างกันได้ตลอดเวลา

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือ

ความหมาย

ความหมายของความร่วมมือ (Cooperation) ที่ได้จากการศึกษาของนักวิชาการหลายๆ ท่าน สามารถสรุปได้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต่างฝ่ายต่างยอมรับ การร่วมมือจะมีผลให้สมาชิกของทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ แต่ความร่วมมือจะเกิดขึ้นมากน้อยในแต่ละบุคคลนั้น มีหลายสาเหตุเป็นองค์ประกอบ เช่น การอบรมเลี้ยงดู การที่เด็กจะมีพฤติกรรมของการร่วมมือมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกลไกทางสังคมในตอนต้น จะปรับแต่งพฤติกรรมเด็กด้วยการใช้หลักเงื่อนไขการเสริมแรง และเงื่อนไข การลงโทษ เช่น การฝึกเด็กให้ความร่วมมือกันประหยัดการใช้ไฟฟ้า เมื่อเด็กปิดไฟทุกครั้งที่ออกจากห้องด้วยการชมเชย พ่อแม่ก็เสริมแรงบวกเด็ก ให้ความร่วมมือปิดไฟ เงื่อนไขของผลการกระทำในปัจจุบัน กล่าวคือ ในการทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่ง เมื่อบุคคลได้รู้ว่าถ้าเขาให้ความร่วมมือ หลังจากงานเสร็จเรียบร้อยดี เขาจะได้รับรางวัลเพิ่มขึ้น เช่น เจ้าของบริษัทแบ่งกำไรเป็นเปอร์เซ็นต์ให้กับพนักงานที่ให้ความร่วมมือในการทำงานสูง การร่วมมือนั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย ในแง่ผลดีของการร่วมมือที่เห็นชัดเจน คือ ช่วยให้การงานกลุ่มมีประสิทธิภาพสูง สมาชิกมีขวัญและกำลังใจ และมีสุขภาพจิตดี แต่ผลเสียคือการร่วมมือทำให้สมาชิกขาดความกระตือรือร้นและเกียจคร้าน เพราะเห็นคนอื่นทำเสร็จแล้ว พลิตีธี ลิทธิชมพู¹⁸ ได้ให้ความหมายของคำว่าความร่วมมือไว้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง การทำงานจนสามารถบรรลุเป้าหมาย ยอมรับซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจะก้าวเดินไปด้วยกัน คนที่มาร่วมมือกันมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันที่ทำให้พวกเขาารู้สึกพึงพอใจ การร่วมมือกันจึงเป็นความรู้สึที่ดี ความรู้สึกทางบวกที่มีให้กับคน มีให้กับงาน มีให้กับสังคม การมีความร่วมมือกันไม่ว่าจะทำอะไรงานก็สำเร็จไปกว่าครึ่ง สังคมใดสามารถทำให้คนมีความร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมของสังคมให้บรรลุเป้าหมายได้สังคมนั้นมีความเข้มแข็งอย่างแน่นอน เพราะความเข้มแข็งของสังคมในการที่จะทำสิ่งใดๆ ในกลุ่มคณะของคนให้ประสบผลสำเร็จได้ ก็ต้องอาศัยความร่วมมือ เช่น การก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จะเป็นกลุ่มได้ต้องมีผู้นำกลุ่มดี มีความตั้งใจ สมาชิกมีความร่วมมือร่วมใจกัน เข้าใจในการดำเนินงานของกลุ่ม ทุกคนรู้หน้าที่งานของกลุ่ม กระตุ้นให้สมาชิกเข้าใจ ปลูกเร้าให้ชุมชนร่วมดำเนินการให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด สิ่งเหล่านี้มาจากการมีความร่วมมือกันโดยทั้งสิ้น เมื่อคนเรามีความร่วมมือกันกิจกรรมงานดำเนินไปด้วยดี กลุ่มมีชื่อเสียง กลุ่มมีความเข้มแข็ง

¹⁸อุมาพร บุญเพชร. “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา สำนักงานเขตหนองจอก สังกัดกรุงเทพมหานคร”. (งานนิพนธ์ หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัย บูรพา, 2555). หน้า 24 – 26.

จะอย่างไรให้กลุ่มดำรงอยู่ได้ วิธีการก็คือต้องระดมความคิด จัดเป็นเวทีชาวบ้าน หรือจัดเป็นกลุ่มใหญ่ ปรึกษาหาแนวทางสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ผู้นำกลุ่มกับชุมชนต้องไปในทิศทางเดียวกัน ไม่จัดเป็นกลุ่มเล็กๆ เพราะจะทำให้ความรู้สึกเกิดการแตกแยก เกิดความไม่แน่ใจกัน เกิดความไม่มั่นคงกัน เกิดความไม่แน่ใจกัน เกิดความรู้สึกอยากเอาชนะ การเกิดอาการเหล่านี้จะเป็นผลก่อให้เกิดความล้มเหลวได้ เพราะคนในกลุ่มมาแข่งขันกันเอง

กล่าวสรุป ความร่วมมือ หมายถึง การทำงานร่วมกันของบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ในลักษณะเป็นกลุ่ม เป็นทีม ร่วมรู้ ร่วมคิด มีส่วนร่วมในการทำงาน ร่วมรับผิดชอบงาน ทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการ และเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มทำงานร่วมกัน เพื่อให้การทำงานนั้นบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

แนวคิดความร่วมมือ

แบทเทน¹⁹ ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่า ต้องการให้คนในองค์กรได้มีความร่วมมือในกิจการต่างๆ โดยถือเสมือนว่า เป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิดตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นหนทางทำให้ทั้งสองคนเกิดการพัฒนารวมทั้งยึดหลักต่อไปนี้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่

1. หลักการช่วยตนเอง
2. หลักการให้ทีมงานมีส่วนร่วม
3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

สายหยุด จำปาทอง²⁰ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารที่ใช้อำนาจมาเป็นการบริหารแบบประชาธิปไตย ด้วยวิธีการตัดสินใจร่วมกัน โดยการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจมากที่สุด ด้วยความรับผิดชอบอันสูงสุดนั้น ไม่ควรเล็งผลเพื่อส่วนรวมเพียงอย่างเดียว แต่ควรมุ่งถึงความสุขทางกายและทางใจในส่วนบุคคลด้วย สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่าในกิจกรรมทุกอย่าง ควรให้ทีมงานมีความร่วมมือให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของเขา ซึ่งจะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง ความร่วมมือนั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย

¹⁹ สาวตรี ละลีลวัน. “การพัฒนาความร่วมมือในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดกองการศึกษา เทศบาลตำบลดอนหญ้านาง อำเภอพรเจริญ จังหวัดหนองคาย”. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551). หน้า 9.

²⁰ อุมพร บุญเพชร. เรื่องเดิม. หน้า 25.

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของความร่วมมือ

จากข้อมูลของ พิธิษฐ เทพไกรวัล²¹ ได้นำเสนอองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ของความร่วมมือ พบว่าความร่วมมือที่จะนำไปสู่การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายระหว่างกันนั้น จะต้องประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่สำคัญ 5 ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างทีมงาน โดยสมาชิกทุกคนในทีมรับรู้ว่าคุณเองเป็นส่วนหนึ่งของทีม มีเป้าหมายการพัฒนาการทำงานร่วมกัน สามารถบริหารจัดการโดยใช้ความรู้ ความสามารถตามมาตรฐาน มีความไว้วางใจ ยอมรับซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล วางแผนตัดสินใจ แก้ไขปัญหาเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การมีผู้นำที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ
2. การเตรียมความพร้อมเพื่อเกิดความร่วมมือ
3. การจัดให้มีทรัพยากรและบุคลากรที่เพียงพอ
4. การสร้างความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือกัน
5. การกำหนดความสำคัญและขั้นตอนเพื่อสร้างความร่วมมือ

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของความร่วมมือ ที่จะนำไปสู่การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายระหว่างกันนั้น จะต้องประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งมั่นพยายามที่จะร่วมมือ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการสื่อสารที่แสดงการเคารพผู้อื่น
3. การแสวงหาและสนับสนุนความเห็นร่วมกันของกลุ่ม การตระหนักและรับรู้งานของผู้อื่น
4. การตั้งเป้าหมายและจัดลำดับความสำคัญร่วมกับผู้อื่น
5. การทำตามสัญญาที่ได้ให้ไว้กับผู้อื่น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความหมาย

จากความหมายตามที่มีผู้กล่าวไว้ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542²² วันชัย วัฒนศัพท์²³ และ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)²⁴ ได้กล่าวไว้คล้ายๆ กันว่าความขัดแย้ง

²¹ พิธิษฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554). หน้า 24.

²²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ:นามนิรุกษ์ พิมพ์ครั้งที่ 2542).

หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแสดงปฏิกิริยาด้วยการไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขึ้นไว้ แยังต่อคนใดคนหนึ่ง หรือต่อผู้นำของรัฐ หรือระหว่างรัฐต่อรัฐ ซึ่งความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา ทั้งในด้านที่แตกต่างกัน และไม่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความหลากหลายที่ความสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ ขณะเดียวกัน กอร์ดอน²⁵ ก็กล่าวว่า ความขัดแย้ง คือ เรื่องของความไม่ลงรอยกัน ความตรงกันข้ามกันหรือการต่อสู้ระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมกันทางอิทธิพล และรวมถึงความแตกต่างทางอำนาจของแต่ละฝ่าย

ประเภทของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งแบ่งออกเป็นความขัดแย้งภายในรัฐและความขัดแย้งระหว่างรัฐ ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทที่เรื้อรังและสร้างความแตกแยกที่ก่อให้เกิดความเสียหายให้กับประเทศชาติ และประชาชนแทบทั้งสิ้น โดยความขัดแย้งนั้นอาจเกิดได้หลายสาเหตุด้วยกัน ซึ่งจากความเห็นของ ลิจิต ธีรเวคิน²⁶ สามารถสรุปและจำแนกความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์
2. ความขัดแย้งในสถานะทางสังคม
3. ความขัดแย้งในอำนาจ
4. ความขัดแย้งด้านข้อมูล
5. ความขัดแย้ง ทางสังคม

(ในเรื่องของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และวัฒนธรรม)

สาเหตุของความขัดแย้ง

สำหรับสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างประเทศ ซึ่ง ธิติ สุวรรณทัต²⁷ ได้กล่าวว่า สาเหตุของความขัดแย้งนั้นมาจากสาเหตุทางการเมือง สาเหตุด้านการทหาร สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ และสาเหตุด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ชาติพันธุ์

²³ วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง และการขอโทษ. (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันสันติศึกษา, 2547). หน้า 1.

²⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, สลายความขัดแย้ง”. (นิติศาสตร์ – รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, กรุงเทพฯ : สื่อเกษตร, 2546).

²⁵ ชัยเสถียร พรหมศรี. Conflict Management การจัดการความขัดแย้งในองค์กร. (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เนท, 2550). หน้า 70.

²⁶ ลิจิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 9). (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546). หน้า 7.

²⁷ ธิติ สุวรรณทัต. “ความขัดแย้งระหว่างประเทศ”. (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, (94), 2556).

การจัดการความขัดแย้ง

นักพฤติกรรมศาสตร์เชื่อว่าความขัดแย้งนั้นมีทั้งคุณและโทษ และถ้าหากบุคคลสามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความขัดแย้งก็จะกลายเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะเหตุว่าความขัดแย้งเป็นพลวัตอย่างหนึ่งที่สามารถนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการหรือแสวงหา คือ “วิธีการหรือรูปแบบการจัดการความขัดแย้งนั้นควรเป็นอย่างไร” ซึ่งจะทำให้ความขัดแย้งนั้นเป็นไปในเชิงบวกหรือสร้างสรรค์สังคมให้ได้รับคุณประโยชน์มากที่สุด การกำหนดแนววิธีการป้องกันหรือจัดการปัญหาความขัดแย้งนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหากวิธีการจัดการความขัดแย้งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว จะช่วยให้ลักษณะความขัดแย้งกลายเป็นบรรยากาศที่เอื้อประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงกลไกทางสังคม ซึ่ง เนลเจิน (Neilgen)²⁸ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งไว้ 9 ประการ คือ

1. การแยกกลุ่ม กรณีความขัดแย้งระหว่างบุคคลออกจากกัน เพราะหากปล่อยให้ทำงานร่วมกันอาจเป็นปัญหา ดังนั้น จึงควรแยกหน้าที่การทำงานไม่ให้ทั้งสองฝ่ายต้องพึ่งพากันต่อไป
2. ยึดมั่นในกฎระเบียบ การตัดสินใจปัญหาในบางครั้งต้องใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่อันเรียกว่า “ยึดหลักนิติศาสตร์”
3. การทบทวนบทบาทหน้าที่ของกลุ่มขัดแย้ง หมายถึง การกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของบุคคล หรือกลุ่มที่ขัดแย้งโดยทำความเข้าใจร่วมกัน และเริ่มต้นทำงาน ตามข้อกำหนดที่ได้ตกลงกันไว้
4. แต่งตั้งบุคคลประสานความขัดแย้ง ในบางครั้งบุคคลที่มีอำนาจและมีและเป็นที่ยอมรับนับถือของกลุ่มที่ขัดแย้ง จะสามารถทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆ ได้
5. ให้มีการเผชิญหน้ากัน หมายถึง ให้ฝ่ายขัดแย้งได้อภิปรายโต้แย้งหรือเจรจากันเพื่อหาข้อยุติ กรณีดังกล่าวต้องอาศัยความสามารถของประธานที่ประชุมและต้องยึดหลักกรรมการประชุม 3 ประการ คือ ปัญญาธรรม ภาวะธรรม และสามัคคีธรรม
6. ตั้งคนนอกร่วมแก้ไข บุคคลภายนอกหมายถึงบุคคลที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียใดๆ กับประเด็นความขัดแย้ง และมีคุณสมบัติชำนาญในเรื่องนั้น ๆ เทคนิควิธีการนี้ จำเป็นสำหรับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดทางตัน
7. การสับเปลี่ยนตำแหน่ง การหมุนเวียนสับเปลี่ยนตำแหน่งบุคลากร เป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับประสบการณ์หลายๆ ด้าน ช่วยสร้างโลกทัศน์ของเขาให้กว้างขึ้น

²⁸ Neilgen, E.H. *Understanding and Managing and Managing Conflict*..(Homewood : Irwin, 1972). P.30.

8. ผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ ในบางกรณีเมื่อเกิดปัญหาขึ้นทุกฝ่ายจะปิดปัญหา ความรับผิดชอบหรือต่างฝ่ายต่างโยนกลอง หากเป็นปัญหาของส่วนรวมเป็นหน้าที่ที่ผู้บังคับบัญชา จะต้องประกาศความรับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ ทันทที และอาจสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

9. จัด โครงการฝึกอบรม การจัด โครงการฝึกอบรมในเชิงปฐมนิเทศ จะช่วยให้ บุคลากรได้รับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการหน้าที่ของตนเอง สร้างจิตสำนึกร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น

สรุปได้ว่าการแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง สามารถดำเนินการได้ หลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งขึ้น บางอย่างอาจจะ ต้องมีการบูรณาการร่วมกัน หรือผสมผสานวิธีการต่างๆ ร่วมกัน เพื่อจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของประชาคมอาเซียน

ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน²⁹

อาเซียน (ASEAN) เป็นการรวมตัวกันของ 10 ประเทศ ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน เห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คือ เป็นองค์กรระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจุดเริ่มต้น โดยประเทศไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาสา (Association of South East Asia) เมื่อเดือน ก.ค.2504 เพื่อการร่วมมือกันทาง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่ดำเนินการไปได้เพียง 2 ปี ก็ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากความผกผันทางการเมืองระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศมาเลเซีย จนเมื่อมีการฟื้นฟูสัมพันธภาพทางการทูต ระหว่างสองประเทศ จึงได้มีการแสวงหาหนทางความร่วมมือกันอีกครั้ง และสำเร็จภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) แต่ต่อมาได้ตกลงร่นระยะเวลาจัดตั้งให้เสร็จในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ในปีนั้นเองจะมีการเปิดกว้างให้ประชาชนในแต่ละประเทศสามารถเข้าไปทำงานในประเทศ อื่น ๆ ในประชาคมอาเซียน ได้อย่างเสรี เสมือนดังเป็นประเทศเดียวกัน

ปัจจุบัน บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้อาเซียนต้องเผชิญสิ่งท้าทายใหม่ๆ อาทิ โรคระบาด การก่อการร้าย ยาเสพติด การค้ามนุษย์ สิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติ อีกทั้งยังมีความจำเป็นต้องรวมตัวกัน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถทางการแข่งขันกับประเทศในภูมิภาคใกล้เคียง และในเวที

²⁹ “LVC ASEAN CENTER”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.lampangvc.ac.th/lvcasean/page_asean.htm. 25 ม.ค.63.

ระหว่างประเทศ ผู้นำอาเซียนจึงเห็นพ้องกันว่าอาเซียนควรจะร่วมมือกันให้เหนียวแน่น เข้มแข็ง และมั่นคงยิ่งขึ้น จึงได้ประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2” (Declaration of ASEAN Concord II) ซึ่งกำหนดให้มีการสร้างประชาคมอาเซียนที่ประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community - APSC) มุ่งให้ประเทศกลุ่มสมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาระหว่างกันโดยสันติวิธี มีเสถียรภาพและความมั่นคงรอบด้าน เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเหล่าประชาชน

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) มุ่งเน้นให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ และความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน เพื่อให้ประเทศสมาชิกสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้โดย

3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community - ASCC) มุ่งหวังให้ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน และมีสังคมแบบเอื้ออาร โดยจะมีแผนงานสร้างความร่วมมือ 6 ด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน การลดช่องว่างทางการพัฒนา

แผนภาพที่ 2-1 : แสดงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และธงประจำชาติอาเซียน

ที่มา : <https://www.busandtruckmedia.com/4726/>. ม.ค.63.

พัฒนาการของอาเซียน³⁰

การดำเนินงานความร่วมมือของอาเซียนแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ.2510-2520 ช่วง 10 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียนเป็นช่วงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เคยมีมาก่อนในภูมิภาคความร่วมมือในช่วงนี้จึงเป็นด้านการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

ระยะที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ.2520-2530 เป็นช่วงของการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ มีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) และการสถาปนาความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา จึงเป็นช่วงการขยายสาขาความร่วมมือเพื่อรับปัญหาใหม่ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านโรคเอดส์ เป็นต้น

ระยะที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ.2530-2540 เป็นช่วงที่อาเซียนได้ขยายสมาชิกภาพจนครบ 10 ประเทศ และเป็นช่วงที่ภูมิภาคประสบวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจรวมทั้งเกิดกระแสโลกาภิวัตน์

ดังนั้นอาเซียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) และจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการตามวิสัยทัศน์ และรณรงค์ให้อาเซียนตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันมากขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายว่าภายในปี พ.ศ.2563 อาเซียนจำเป็นต้องมีลักษณะดังนี้

1. วงสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (a concert of Southeast Asian nations)
2. หุ้นส่วน เพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต (a partnership in dynamic development)
3. มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศ ภายนอก (an outward-looking ASEAN)
4. ชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (a community of caring societies)

ระยะที่ 4 พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน เป็นช่วงของการปรับปรุงองค์การให้มีการรวมกลุ่มกันในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในบริบท การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในภูมิภาคและโลก ในกรณีนี้ได้มีการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียน เพื่อเป็น กรอบกฎหมายในการดำเนินงานของอาเซียน และมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) ซึ่งประกอบด้วยประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community : APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC)

³⁰ คณะทำงานจัดทำข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อม ข้าราชการรัฐสภาผู้ประชาคมอาเซียน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การก้าวสู่ประชาคมอาเซียน. (กรุงเทพฯ : สำนักกรพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555). หน้า 4 – 13.

หลักการพื้นฐานของความร่วมมืออาเซียน

ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ยอมรับในการปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน อันปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia : TAC) ซึ่งได้กำหนดหลักการพื้นฐานเป็นแนวทาง ดังนี้

1. การเคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเท่าเทียม บูรณภาพแห่งดินแดน และ เอกสิทธิ์ประจำชาติของทุกชาติ

2. สิทธิของทุกรัฐในการดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซง การโค่นล้มอธิปไตย หรือ การบีบบังคับจากภายนอก

3. หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน

4. ระงับความแตกต่างหรือข้อพิพาท โดยสันติวิธี

5. การไม่ใช้การข่มขู่ หรือการใช้กำลัง

6. ความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประเทศสมาชิก

นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นธรรมนูญของอาเซียนที่เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551 ยังได้กำหนดให้อาเซียนและประเทศสมาชิกปฏิบัติตามหลักการดังต่อไปนี้

1. การเคารพเอกราช อธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดน และอัตลักษณ์แห่งชาติ ของประเทศสมาชิก

2. ความผูกพันและความรับผิดชอบร่วมกันในการเพิ่มพูนสันติภาพ ความมั่นคงและความมั่งคั่งของภูมิภาค

3. การไม่ใช้การรุกรานและการข่มขู่ว่าจะใช้หรือการใช้กำลัง หรือการกระทำอื่นใดในลักษณะที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ

4. การอาศัยการระงับข้อพิพาทโดยสันติ

5. การไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก

6. การเคารพสิทธิของประเทศสมาชิกทุกประเทศในการดำรงประชาชาติของตนโดยปราศจากการแทรกแซง การบ่อนทำลาย และการบีบบังคับจากภายนอก

7. การปรึกษาหารือที่เพิ่มพูนขึ้นในเรื่องที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อผลประโยชน์ร่วมกันของอาเซียน

8. การยึดมั่นต่อหลักนิติธรรม ธรรมาภิบาล หลักการประชาธิปไตยและรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญ

9. การเคารพเสรีภาพพื้นฐาน การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม

10. การยึดถือกฎบัตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ประเทศสมาชิกยอมรับ

11. การละเว้นจากการมีส่วนร่วมในนโยบายหรือกิจกรรมใดๆ รวมถึงการใช้ดินแดนของตน ซึ่งดำเนินการโดยประเทศสมาชิกหรือประเทศที่มีใช้สมาชิกหรือผู้กระทำที่ไม่ใช่รัฐใดๆ ซึ่งคุกคาม ธิปไตย บรูณภาพแห่งดินแดน หรือเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน

12. การเคารพในวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่แตกต่างกันของประชาชนอาเซียน โดยเน้นคุณค่าร่วมกันของประชาชนอาเซียนด้วยจิตวิญญาณของเอกภาพในความหลากหลาย

13. ความเป็นศูนย์รวมของอาเซียนในความสัมพันธ์ภายนอกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม โดยคงไว้ซึ่งความมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน การมองไปภายนอก การไม่ปิดกั้น และการไม่เลือกปฏิบัติ

14. การยึดมั่นในกฎการค้าพหุภาคีและระบอบของอาเซียนซึ่งมีกฎเป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติตามข้อผูกพันทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และการลดอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อไปสู่การขจัด อุปสรรคที่ขวางต่อการรวมตัวทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคในระบบเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยตลาด

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

แม้ว่าอาเซียนได้จัดตั้งขึ้นมานานกว่า 40 ปี และมีการจัดทำเอกสารความตกลงกันหลายฉบับ แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมาความร่วมมือส่วนใหญ่ของอาเซียน เป็นรูปแบบของความตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการ และมักใช้ความสัมพันธ์เชิงบุคคลขับเคลื่อน เช่น ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำประเทศ

เดือนธันวาคม พ.ศ.2540 ผู้นำอาเซียนได้รับรองเอกสาร "วิสัยทัศน์อาเซียน 2020" ซึ่งกำหนดเป้าหมายหลัก 4 ประการ เพื่อมุ่งพัฒนาอาเซียนไปสู่ประชาคมอาเซียนให้เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ.2563 (ค.ศ. 2020) ซึ่งต่อมาผู้นำอาเซียนให้เร่งรัดการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้เร็วขึ้นอีก 5 ปี คือภายในปี พ.ศ.2558 เนื่องจากกระแสโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นที่อาเซียนต้องปรับตัวให้สามารถคงบทบาทนำในการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาคและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ในการสร้างประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลักนั้น จำเป็นต้องจัดโครงสร้างองค์กรของอาเซียนเพื่อรองรับภารกิจและพันธกิจ รวมทั้งแปลงสภาพอาเซียนจากองค์กรที่มีการร่วมมือกัน

แบบหลวมๆ ให้เป็นนิติบุคคล ดังนั้นจึงต้องมีการร่างกรอบกฎหมาย หรือ "กฎบัตรอาเซียน" เพื่อเป็น
ธรรมนูญของประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นหนึ่งเดียวกันดังปรากฏ
ตาม คำขวัญที่ว่า "สิบชาติ หนึ่งอาเซียน" (Ten Nations, One Community)

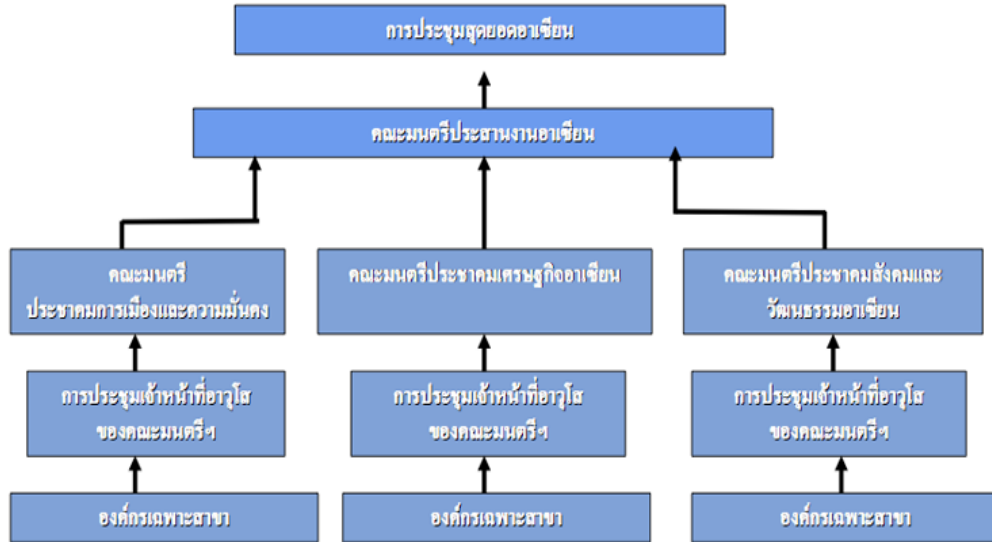
กฎบัตรอาเซียนซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551 (ค.ศ. 2008) ได้บัญญัติ
ให้นิติฐานะแก่อาเซียน และเป็นกรอบการดำเนินการตามกฎหมายสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน
ทั้ง 10 ประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการให้แก่อาเซียน และเป็น
พื้นฐานในการสร้างประชาคมอาเซียนที่มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง
(people centered ASEAN)

กฎบัตรอาเซียนประกอบด้วยข้อบทต่างๆ 13 บท 55 ข้อ โดยมีประเด็นใหม่ที่แสดงถึง
ความก้าวหน้าของอาเซียน เช่น

1. การจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียน
2. การให้อำนาจเลขาธิการสอดส่องและรายงานการทำความตกลงของประเทศสมาชิก
3. การจัดตั้งกลไกสำหรับการระงับข้อพิพาทต่างระหว่างประเทศสมาชิก
4. การให้ผู้นำเป็นผู้ตัดสินว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อประเทศผู้ละเมิดพันธกรณีตาม
กฎบัตรอาเซียนอย่างร้ายแรง
5. การเปิดช่องให้ใช้วิธีการอื่นในการตัดสินใจได้หากไม่มีฉันทมติ
6. การส่งเสริมการปรึกษาหารือกันระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาที่กระทบ
ต่อผลประโยชน์ร่วม ซึ่งทำให้การตีความหลักการห้ามแทรกแซงกิจการภายในมีความยืดหยุ่นมากขึ้น
7. การเพิ่มบทบาทของประธานอาเซียนเพื่อให้อาเซียนสามารถตอบสนองต่อ
สถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างทันท่วงที
8. การเปิดช่องทางให้อาเซียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภาคประชาสังคม
มากขึ้น
9. การปรับปรุงโครงสร้างองค์การให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น ให้มีการประชุม
สุดยอด อาเซียน 2 ครั้งต่อปี จัดตั้งคณะมนตรีเพื่อประสานความร่วมมือในแต่ละ 3 เสาหลัก และการมี
คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน ที่กรุงจาการ์ตา เพื่อลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการประชุม
ของอาเซียน เป็นต้น

แผนภาพที่ 2-2 : แสดงโครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน

โครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน

ที่มา : กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2554.

กลไกการบริหารของอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน

1. ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบาย และมีการประชุมปีละ 2 ครั้ง โดยมีหน้าที่
 - 1.1 ให้แนวนโยบายและตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ
 - 1.2 สั่งการให้มีการประชุมระดับรัฐมนตรีเป็นการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสาหลักต่างๆ มากกว่า 1 เสา
 - 1.3 ดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินที่กระทบต่ออาเซียน
 - 1.4 ตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิกกรณีที่ไม่อาจหาข้อยุติในข้อขัดแย้งได้ หรือมีการไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินของกลไกระงับข้อพิพาท
 - 1.5 ตั้งหรือยุบองค์กรภายในอาเซียน
 - 1.6 แต่งตั้งเลขาธิการอาเซียน
2. คณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Council) ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยทำหน้าที่เตรียมการประชุมสุดยอดอาเซียน ประสานงานระหว่าง 3 เสาหลัก เพื่อความเป็นบูรณาการในการดำเนินงานของอาเซียน และแต่งตั้งรองเลขาธิการอาเซียน

3. คณะมนตรีประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Council) สำหรับ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน ประกอบด้วยผู้แทนที่แต่ละประเทศสมาชิกแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและติดตามการดำเนินงานตามแนวนโยบายของผู้นำทั้งในเรื่องที่อยู่ภายใต้เสาหลักของตน และเรื่องที่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเสาหลัก และเสนอรายงานและข้อเสนอแนะในเรื่องที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนต่อผู้นำ

4. องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN Sectoral Ministerial Bodies) จัดตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน มีหน้าที่หลัก คือ

- 4.1 ดำเนินการตามอาณัติที่มีอยู่แล้ว
- 4.2 นำความตกลงและมติของผู้นำไปปฏิบัติ
- 4.3 เสริมสร้างความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียน
- 4.4 เสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อคณะมนตรีประชาคมอาเซียนที่เหมาะสม
- 4.5 สามารถมีเจ้าหน้าที่อาวุโส หรือองค์กรย่อยเพื่อสนับสนุนการทำงานได้

5. สำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของเลขาธิการอาเซียน (Secretary General of ASEAN) ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว ภายใต้กฎบัตรอาเซียนเลขาธิการอาเซียนมีบทบาทมากขึ้น โดยนอกจากจะเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของอาเซียนแล้ว เลขาธิการอาเซียนจะมีบทบาทในการติดตามการปฏิบัติตามคำตัดสินของกลไกระงับข้อพิพาทและรายงานตรงต่อผู้นำอาเซียน และสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของอาเซียนกับภาคประชาสังคม ทั้งนี้ให้มีรองเลขาธิการอาเซียน (Deputy Secretary General) 4 คน โดย 2 คนจะมาจากการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษรประเทศ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี โดยดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว และอีก 2 คนมาจากการคัดเลือกตามความสามารถ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี และอาจได้รับการต่ออายุได้อีก 1 วาระ

6. คณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียน (Committee of Permanent Representatives to ASEAN) ที่กรุงจาร์จาร์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยประเทศสมาชิกจะแต่งตั้งผู้แทนระดับเอกอัครราชทูต เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนที่กรุงจาร์จาร์ตา ซึ่งเป็นคนละคนกับเอกอัครราชทูต ประจำกรุงจาร์จาร์ตา โดยคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนจะมีบทบาทสำคัญ 2 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้แทนของประเทศสมาชิกและการเป็นผู้แทนของอาเซียน ซึ่งจะเป็นเรื่องการสนับสนุนคณะมนตรีประชาคมอาเซียน และองค์กรความร่วมมือเฉพาะด้านต่างๆ การประสานงานกับสำนักเลขาธิการอาเซียน เลขาธิการอาเซียน และสำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติของแต่ละประเทศสมาชิก และการส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา

7. สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ (ASEAN National Secretariat) จัดตั้งโดยประเทศสมาชิกแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหน่วยประสานงานและสนับสนุนภารกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนภายในประเทศนั้น รวมทั้งการเตรียมการประชุมต่างๆ ของอาเซียนตลอดจนเป็นศูนย์กลางเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนด้วย

8. องค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียน (ASEAN Human Rights Body : AHRB) ทั้งนี้ได้มีจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights : AICHR) เป็นองค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียนอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการฯ ที่จัดตั้งขึ้น ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอาเซียนโดยรวม

9. มูลนิธิอาเซียน (ASEAN Foundation) มีหน้าที่สนับสนุนเลขาธิการอาเซียนและประสานงานกับองค์กรอื่นๆ ของอาเซียน ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนและความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ ของอาเซียน

การจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

ประชาคมอาเซียนเป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศในทุกด้าน รวมถึงความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหม่ๆ ระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค เช่น ภาวะโลกร้อน การก่อการร้าย หรืออาจกล่าวได้ว่า การเป็นประชาคมอาเซียนคือการทำให้ประเทศสมาชิกรวมเป็นครอบครัวเดียวกัน มีความแข็งแกร่งและมีภูมิคุ้มกันที่ดี สมาชิกในครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถทำมาค้าขายได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนตกลงจัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งถือเป็นการปรับปรุงและวางรากฐานของพัฒนาของอาเซียนครั้งใหญ่ คือ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้อาเซียนต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ เช่น โรคระบาด อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อน และความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการไม่สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศจีนและประเทศอินเดียได้ เพราะประเทศเหล่านี้มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด

ประชาคมอาเซียนถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2546 ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 9 ที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord) เพื่อเห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและ

วัฒนธรรมอาเซียน ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม พ.ศ.2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้นภายในปี พ.ศ.2558

ทั้งนี้ ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2547 ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ผู้นำอาเซียนได้รับรองและลงนามเอกสารสำคัญที่จะวางกรอบความร่วมมือ เพื่อบรรลุการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ได้แก่ แผนปฏิบัติการของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน กรอบความตกลงว่าด้วยสินค้าสำคัญ ซึ่งจะช่วยเร่งรัดความร่วมมือด้านสินค้าและบริการ 11 สาขา ภายในปี พ.ศ.2553 และแผนปฏิบัติการประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

นอกจากนี้ ผู้นำอาเซียน ยังได้รับรองแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program : VAP) ซึ่งเป็นแผนดำเนินการความร่วมมือในช่วงปี พ.ศ.2547 - 2553 โดยได้กำหนดแนวคิดหลักของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ไว้ว่า “Towards shared prosperity destiny in an integrated, peaceful and caring ASEAN Community” แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ จึงเท่ากับเป็นการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการของประชาคมอาเซียนที่จะเร่งปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดหลักดังกล่าว พร้อมกันนี้ที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 ยังเห็นชอบให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาเซียน (ASEAN Development Fund) โดยแปลงจากกองทุนอาเซียนเดิม เพื่อนำมาเป็นแหล่งเงินทุน เพื่อดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ อันเป็นการส่งเสริมการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน และเป็นกองทุนที่สามารถระดมการสนับสนุนทั้งจากประเทศคู่เจรจาและแหล่งทุน อื่นๆ ทั้งนี้ได้มีการลงนามความตกลงจัดตั้งกองทุนดังกล่าวในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 38 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2548 สำหรับจุดเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรมที่นำไปสู่การสร้างประชาคมอาเซียนเกิดขึ้นในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม พ.ศ.2552 อำนวยชะอำ- หัวหิน ประเทศไทย ผู้นำอาเซียนได้รับรองปฏิญญาชะอำ-หัวหินว่าด้วยแผนงานสำหรับการจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ.2558 โดยมีกฎบัตรอาเซียนรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน : มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาค อยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาค โดยสันติวิธีและยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประชาคมความมั่นคงอาเซียนจะ

1. ใช้เอกสารทางการเมืองและกลไกของ อาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด

การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่นๆ และการขจัดอาชญากรรมที่มีอาชญากรรมทำลายล้างสูง ริเริ่มกลไกใหม่ๆ

2. เสริมสร้างความมั่นคง และกำหนดรูปแบบใหม่ สำหรับความร่วมมือในด้านนี้ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาท และการส่งเสริมสันติภาพภายหลังการเกิดข้อพิพาท

3. ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล ทั้งนี้ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อ นโยบายต่างประเทศและความร่วมมือทางทหารของประเทศสมาชิกกับประเทศนอกภูมิภาค

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน : ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กำหนดวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์ อาเซียน 2020 ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับ ภูมิภาคอื่นๆ ได้ โดย

1. มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปี พ.ศ.2563

2. มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยจะริเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว

3. ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนา และช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน

4. ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงิน และตลาดเงินทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม การพัฒนาความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนาความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงานการท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือ

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน : ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (Social Security) โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ อาทิ

1. การพัฒนาสังคมโดยการยกระดับความเป็นอยู่ของ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม

2. การพัฒนาการฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่าการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี การสร้างงาน และการคุ้มครองทางสังคม

3. การส่งเสริมความร่วมมือในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์ และโรคทางเดินหายใจเฉียบพลัน รุนแรง
4. การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม
5. การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิด และศิลปินในภูมิภาค

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลธิชา जानเก่า³¹ ได้ทำการศึกษาเรื่องความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเขตเศรษฐกิจชายแดน : กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย การศึกษาครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนอำเภอเชียงของ ไม่มีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเขตเศรษฐกิจชายแดน ปัจจัยที่มีผลของความไม่พร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเศรษฐกิจชายแดนของชุมชนเชียงของ คือ ชุมชนอำเภอเชียงของ มีความรู้และความเข้าใจในโครงการเขตเศรษฐกิจชายแดน ความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนต่ำ ความไม่แน่ชัดในนโยบายเขตเศรษฐกิจชายแดน ความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมาตรการป้องกันผลกระทบจากโครงการ และผลกระทบที่อาจจะเกิดตามมาของโครงการ เขตเศรษฐกิจชายแดน ในความคิดของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษายืนยันความไม่พร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเขตเศรษฐกิจชายแดน

คณพศ ลิทธิเลิศ และทวีโชค เอี่ยมจรรยา³² ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของนักศึกษาด้านทักษะการเรียนรู้และการพัฒนาคน ทักษะพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะพื้นฐาน และเจตคติ มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่น 0.01 กับความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีความสัมพันธ์เชิงบวก ผู้นำนักศึกษามีความสำคัญ คุณลักษณะของนักศึกษาด้านทักษะพลเมือง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการเรียนรู้ และการพัฒนาคน เจตคติที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงอยู่

³¹ ชลธิชา जानเก่า. “ความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเขต เศรษฐกิจชายแดน : กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”. (การค้นคว้าอิสระ, ศศ.ม. (ศิลปศาสตร), เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550). หน้า บทคัดย่อ.

³² คณพศ ลิทธิเลิศ และ ทวีโชค เอี่ยมจรรยา. คุณลักษณะของนักศึกษาที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2554). หน้า บทคัดย่อ.

ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ด้านทักษะพื้นฐาน ทักษะพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการเรียนรู้และการพัฒนาคน ที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ด้านทักษะพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และเจตคติ ที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ด้านทักษะพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะพื้นฐาน เจตคติการเรียนรู้และการพัฒนาคน ที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง คุณลักษณะของนักศึกษาในด้านพื้นฐานและเจตคติที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่วิเคราะห์จากนักศึกษา 13 คณะวิชาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ด้านทักษะการเรียนรู้และการพัฒนาคน ด้านทักษะพลเมืองและความรับผิดชอบ ทักษะพื้นฐานและเจตคติ ไม่แตกต่างกัน แนวทางการพัฒนารัฐบาลควรกำหนดนโยบาย มาตรการในเชิงพัฒนาที่ชัดเจน และติดตามการดำเนินงานอย่างจริงจัง โดยมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการก้าวเข้าสู่อาเซียนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กอปรกับมหาวิทยาลัยและคณะ ควรพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อที่จะส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษา และอาจารย์ในประเทศประชาคมอาเซียน พัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้มีทักษะที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน การจัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษาระดับมหาวิทยาลัย หรือจัดให้มีหลักสูตรอาเซียนศึกษาในระดับปริญญาตรี หรือเป็นรายวิชาอาเซียนศึกษาแบบบังคับในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อให้นักศึกษา ได้เข้าใจอาเซียน รวมทั้งเข้าใจการอยู่ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย

สนธยา ศรีเจริญ³³ ศึกษาวิจัยเรื่องความท้าทายด้านความมั่นคง ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา จากการเปิดประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาความท้าทายที่จะเกิดขึ้นต่อความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่าความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่วนใหญ่แล้ว มิได้เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่แต่อย่างใด ล้วนแต่เป็นประเด็นปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ แต่อาจทวีความรุนแรงขึ้นจากผลความเชื่อมโยงกัน และความเสรีในการเคลื่อนย้ายทุน และแรงงานเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ประเด็นความมั่นคงรูปแบบเดิมซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องพรมแดน และการพิทักษ์ทรัพยากรเพื่อผลประโยชน์แห่งชาตินั้น อาจมีแนวโน้มที่จะผ่อนคลายความตึงเครียด ลงบ้างในขณะที่ความมั่นคงรูปแบบใหม่จะกลายมาเป็นประเด็นที่เพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือต่อความท้าทายด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ ที่อาจจะเกิดขึ้นนี้ รัฐบาลไทยและหน่วยงานระดับสูงได้แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าได้มีตระหนักถึงความท้าทาย

³³ สนธยา ศรีเจริญ. “ความท้าทายด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา”. (หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56 ประจำปีการศึกษา พ.ศ. 2556- 2557, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2556). หน้า บทคัดย่อ.

ด้านความมั่นคงดังกล่าวเป็นอย่างดี และได้สร้างกลไกการแก้ปัญหาเหล่านี้ไว้แล้วส่วนหนึ่ง โดยงานวิจัยฉบับนี้มีความเห็นว่า รัฐบาลไทย และหน่วยงานในภาครัฐ ควรเร่งดำเนินการให้กลไกการแก้ปัญหาหรือการเตรียมการรับมือต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ เดินหน้าไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นจากการเปิดประชาคมอาเซียนอย่างสูงสุด

บำรุงรักษ์ สรัคคานนท์³⁴ ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา : ศึกษาเฉพาะกรณีแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์ความสัมพันธ์และปัญหาความขัดแย้งตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ในพื้นที่รับผิดชอบ ของ กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์และพัฒนายุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลสถานการณ์ความสัมพันธ์และปัญหาความขัดแย้งตามแนวชายแดน โดยทั่วไปอยู่ในภาวะปกติ มีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้างระหว่าง ทหารกับ ทหาร และ ประชาชนกับประชาชน แต่ไม่รุนแรงมาก อย่างไรก็ตามสถานการณ์ความขัดแย้ง ระหว่างไทย – กัมพูชา ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของประชาชน และต่อความมั่นคงของประเทศ สาเหตุความขัดแย้งมีรากเหง้ามาจากประวัติศาสตร์การสูญเสียผลประโยชน์จากความไม่ชัดเจนเรื่องการทับซ้อนของพื้นที่พรมแดน นโยบายการเมือง ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา การขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน และปัญหาเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การแก้ไข มี 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้คือ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบ การสร้างความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา ตามแนวชายแดนจังหวัดจันทบุรี – ตราด

ประเด็นยุทธศาสตร์ ที่ 2 ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการ

³⁴ บำรุงรักษ์ สรัคคานนท์ “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา : ศึกษาเฉพาะกรณีชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด”. (เอกสารวิจัย หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56 ประจำปีการศึกษา พ.ศ.2556 – 2557, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2557). หน้า บทคัดย่อ.

บทที่ 3

บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์

ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย

ด้านความมั่นคง เสถียรภาพ

สันติภาพชายแดน

ความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน (ASEAN Connectivity)

อาเซียนมีพันธกรณีในการสร้างประชาคมในปี พ.ศ.2558 และเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเป็นประชาคมที่เชื่อมโยงกันอย่างเพิ่มพูนจึงมีความจำเป็น เพราะภูมิภาคอาเซียนที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่เครือข่ายการคมนาคมไปจนถึงประชาชน จะนำไปสู่ภูมิภาคที่แข่งขันได้และมีความยืดหยุ่นสูง ทำให้ประชากร สินค้า บริการ และทุน เชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพและความรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง แก่ประชาชนอาเซียน ทั้งหมดนี้จึงเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับกฎบัตรอาเซียน ดังนั้น แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity) จึงเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนในการก้าวไปสู่วิสัยทัศน์¹ การจัดทำแผนแม่บทฯ มีที่มาจากการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 15 ณ อำเภอชะอำ - หัวหิน ประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2552 โดยผู้นำอาเซียนได้เห็นชอบกับข้อเสนอของไทย เกี่ยวกับแนวคิดความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน และได้ออกแถลงการณ์ว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน รวมทั้งได้จัดตั้งคณะทำงานระดับสูงว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน (High Level Task Force on ASEAN Connectivity : HLTF-AC) เพื่อจัดทำแผนแม่บทฯ ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 17 ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2553 ได้ให้การรับรองแผนแม่บทฯ เพื่อเป็นกรอบความร่วมมือในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกัน โดยความเชื่อมโยงดังกล่าวจะเน้นภายในอาเซียนเป็นเบื้องต้น และจะเป็นพื้นฐานการเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคต่างๆ อาทิ เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ แผนแม่บทฯ มีเจตนารมณ์ที่จะเร่งรัดการเชื่อมโยงประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ให้เป็นหนึ่ง

¹ กรมาอาเซียน. ความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/asean/th/partnership>. 13 มี.ค.63.

เดียว ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และด้านประชาชน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อ การสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียนอย่างแท้จริงภายในปี พ.ศ.2558 และให้อาเซียนเป็น ศูนย์กลางของสถาปัตยกรรมภูมิภาค (Regional Architecture)

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทฯ ในการ ก่อสร้างถนน เส้นทางรถไฟ การขนส่งทางน้ำ การขนส่งทางอากาศ รวมทั้งการเชื่อมโยงด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านพลังงาน (โครงการท่อก๊าซและระบบสายส่งไฟฟ้าของอาเซียน) โดยมีคณะทำงานสาขาต่าง ๆ ของอาเซียน (ASEAN Sectoral Bodies) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ หลักในการดำเนินการให้บรรลุ เป้าหมายตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทฯ

2. ด้านกฎระเบียบ แผนแม่บทฯ จะมีส่วนในการเร่งรัดการดำเนินการตามความตกลง พิธีสาร ข้อบังคับต่างๆ ที่มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการข้ามแดนให้สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ และการลงทุน ทั้งของภาครัฐและ ภาคเอกชน ในขณะที่เดียวกันก็ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดจากอาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานผิด กฎหมาย การค้ามนุษย์และมลภาวะต่าง ๆ ที่ตามมาจากการเชื่อมโยง

3. ด้านประชาชน แผนแม่บทฯ จะช่วยส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการไปมาหา คู่กัน ระหว่างประชาชน การเชื่อมโยงทางสังคม วัฒนธรรม และการสร้างความรู้สึกร่วมกันของความเป็น ประชาคมอาเซียน ที่เป็นอันหนึ่งอันหนึ่งเดียวกันมากขึ้น

จากแผนแม่บทฯ ความเชื่อมโยงของอาเซียนผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทาง กายภาพ (ด้านโครงสร้างพื้นฐาน) การจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพ (ด้านกฎระเบียบ) และการเพิ่ม อำนาจให้ประชาชน (ด้านประชาชน) จะต้องอาศัยการพัฒนายุทธศาสตร์และการลงทุนในการ ตอบสนองตามโครงการต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผล นอกจากนี้ยังต้องอาศัยเป้าหมายของความ เชื่อมโยงที่เป็นปัจจัยแวดล้อมในการที่จะก้าวสู่การเป็นประชาคม ได้แก่

1. การรวมตัวและความร่วมมือของอาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก โดยการมีเครือข่ายของภูมิภาคที่ เข้มแข็ง
3. การทำให้สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชากรอาเซียนดีขึ้น
4. การปรับปรุงกฎระเบียบและธรรมาภิบาลของอาเซียน ให้สอดคล้องกับประชากร
5. การเชื่อมต่อกับศูนย์กลางเศรษฐกิจให้มากขึ้น ทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค
6. การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการลดช่องว่างของการพัฒนา

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community)

พัฒนาการความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกเหนือจากการที่มีรัฐเอกราชใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากแล้ว การที่ศูนย์อำนาจในระบบการเมืองโลก ได้แปรเปลี่ยนจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ (Bipolarity) ที่มีสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต เป็นผู้กุมอำนาจและเผชิญหน้ากันอยู่ในลักษณะสงครามเย็น (Cold War) ได้กลายมาเป็นระบบหลายขั้วอำนาจ (Multipolarity) สถานะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคได้เริ่มปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่แตกต่างกัน บางประเทศได้เข้าผูกพันกับประเทศมหาอำนาจภายนอก เช่น การเข้าร่วมในคณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกล (Economic Committee for Asia and Far East : ECAFE) การเข้าเป็นสมาชิกของแผนการโคลัมโบ (Columbo Plan) รวมทั้งการเข้าเป็นภาคีองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2493 เป็นต้น

สำหรับบางประเทศซึ่งมีความภาคภูมิใจต่อเอกราชและอิสรภาพซึ่งตนพึงจะได้รับ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการรุนแรงหรือสันติ หรือด้วยเหตุที่ระบบจักรวรรดินิยมเสื่อมลง ก็ได้หาวิธีการเสริมสร้างพลังต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมืองกับประเทศมหาอำนาจภายนอก โดยได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มประเทศในโลกลึกลับขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2490 โดยใช้ชื่อว่า “ขบวนการกลุ่มประเทศเอเชีย-แอฟริกา” (AFROASIAN Movement) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นขบวนการกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement : NAM) อันเป็นขบวนการที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในวงการการเมืองระหว่างประเทศในปัจจุบัน ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ประเทศต่างๆ ก็ได้ตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่น้อยไปกว่าประเทศในเขตภูมิภาคอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำในภูมิภาคนี้ต่างมีทัศนคติที่สอดคล้องกันในเรื่องการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมในทุกรูปแบบ และมุ่งเน้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ เพื่อใช้เป็นเกราะกำบังภัยคุกคามจากภายนอก อย่างไรก็ตามบรรดาผู้นำทั้งหลายต่างตระหนักดีว่าการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนั้น ไม่อาจกระทำได้โดยลำพัง ในขณะที่การกลับไปพึ่งพิงมหาอำนาจก็ยังเป็นสิ่งที่น่าหวาดระแวง ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้ประเทศต่างๆ พยายามแสวงหาช่องทางที่จะกระชับความร่วมมือกันเฉพาะภายในภูมิภาค เพื่อให้บังเกิดผลในการพัฒนาตนเองในแต่ละประเทศ ประกอบกับแนวความคิดเกี่ยวกับ “ภูมิภาคนิยม” ในยุค

นั่นก็กำลังมีอิทธิพลและเติบโตขึ้นโดยลำดับ² ภายหลังจากที่ 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย สามารถฟื้นฟูบูรณะและพัฒนาเศรษฐกิจและการก่อสร้างสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ขึ้นได้ในที่สุดเมื่อปี พ.ศ.2510 แล้วนั้น ความเคลื่อนไหวและบทบาทของอาเซียนทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ก็เพิ่มพูนขึ้น โดยลำดับ พัฒนาการของอาเซียนแต่ละขั้นตอนเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าอาเซียน เป็นองค์การระหว่างประเทศอีกองค์การหนึ่งซึ่งมีกิจกรรมด้านการเมืองอย่างต่อเนื่อง และได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากขึ้น พร้อมกันนั้นความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ ภายในอาเซียน ก็ได้รับการกระชับขึ้นจนแน่นแฟ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ความพยายามร่วมกันที่จะให้ความร่วมมือส่วนภูมิภาคบรรลุผลตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในเอกสารทางราชการของอาเซียนจะระบุว่าอาเซียนเป็นองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่สิ่งที่ได้รับการเน้นหนักเป็นพิเศษไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในปฏิญญากรุงเทพฯ หรือทำที่ที่แสดงออกโดยผู้นำอาเซียนในยุคหนึ่ง กลับกลายเป็นถ้อยความที่เกี่ยวกับสันติภาพ (Peace) เสรีภาพ (Freedom) เสถียรภาพ (Stability) และความมั่นคง (Security) ของภูมิภาค โดยเน้นเฉพาะภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ซึ่งเกิดจากการแทรกแซงจากภายนอกทุกรูปแบบ รวมทั้งระบุถึงปัญหาที่เกี่ยวกับฐานทัพต่างประเทศ ซึ่งยังตั้งอยู่ในประเทศสมาชิกบางประเทศ อันเป็นการชี้ให้เห็นว่ามูลเหตุจูงใจทางด้านการเมือง ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวกับเสถียรภาพและความมั่นคง เป็นตัวแปรหลักที่มีอิทธิพลผลักดันให้ประเทศภาคีทั้ง 5 ประเทศ ตกลงใจร่วมกันที่จะก่อตั้งอาเซียนขึ้น

ในการจัดตั้งกลไกเฉพาะเกี่ยวกับการพิจารณาปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคนี้ อาเซียนได้เริ่มหารือกันอย่างจริงจัง ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 4 ที่ประเทศสิงคโปร์ เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยที่ประชุมได้เสนอให้พัฒนากลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะการประชุมระหว่างอาเซียนกับคู่เจรจา ภายหลังจากการประชุมระดับรัฐมนตรี (ASEAN Post-Ministerial Conference : PMC) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับจัดตั้งเวทีการหารือในประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงต่างๆ เพื่อเสริมสร้าง สันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาค ตามเจตนารมณ์ของสหประชาชาติ (United Nations : UN) โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและแบบแผนทางพฤติกรรมแก่ประเทศที่เกี่ยวข้องให้เรียนรู้เกี่ยวกับการหารือร่วมกันอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากผลของความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน อีกทั้งเพื่อสร้างสรรค์สภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อเสถียรภาพทางการเมือง และความมั่นคงของภูมิภาค

² พิชญ สุวรรณะชญ. (2540). *สามทศวรรษอาเซียน*. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540).

ในปี พ.ศ.2537 ระหว่างการประชุมประจำปีของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน จึงได้เกิด “การประชุมว่าด้วยการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก” (ASEAN Regional Forum : ARF) ขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2537 โดยได้รับความร่วมมือจาก 17 ประเทศในเอเชีย-แปซิฟิก ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม ลาว ปาปัวนิวกินี จีน รัสเซีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอีกหนึ่งกลุ่มประเทศคือ สหภาพยุโรป ซึ่งในการประชุมครั้งแรกนี้ อาเซียนประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ที่ประชุมรับรองหลักการต่างๆ ตามที่ระบุในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia : TAC) ให้เป็นแบบแผนการปฏิบัติและกลไกทางการทูต เพื่อสนับสนุนการทูตเชิงป้องกัน และความร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคง รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นใจระหว่างสมาชิก ARF ภายหลังจากการประชุมครั้งแรก ARF ได้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้เกิดการประชุมระดับต่างๆ ภายใต้อกรอบของ ARF อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นประเทศต่างๆ ทั้งในและนอกเขตเอเชียแปซิฟิก (อินเดีย มองโกเลีย เกาหลีเหนือ พม่า สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส) ได้แสดงความสนใจและยื่นความจำนงที่จะขอเข้าเป็นสมาชิก ARF ด้วย ส่วนในด้านเนื้อหาได้มีการขยายขอบเขตความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงออกไปอย่างกว้างขวาง เช่น มีการหารือกันในหัวข้อเกี่ยวกับปฏิบัติการรักษาสันติภาพ ความร่วมมือในการค้นหาและกู้ภัย เป็นต้น นอกจากนี้ อาเซียนยังมีความพยายามเสมอมาที่จะสร้างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ แต่ความพยายามดังกล่าวของอาเซียนประสบอุปสรรคมากมายในช่วงสงครามเย็น เนื่องจากต้องเผชิญกับอิทธิพลและการคัดค้านของประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งยังแข่งขันช่วงชิงความเป็นใหญ่อยู่ในภูมิภาคในขณะนั้น ภายหลังจากสิ้นสุดลงของสงครามเย็น สภาวะการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในลักษณะเอื้ออำนวยต่อเจตนารมณ์ของอาเซียนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระแสการเมืองระหว่างประเทศที่คัดค้านการทดลอง ผลิต พัฒนา และการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ สำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทุกประเทศต่างตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างภูมิภาคให้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์อย่างจริงจัง

ดังนั้น ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 5 ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ.2538 ผู้นำอาเซียนทั้ง 7 ประเทศ รวมทั้งนายกรัฐมนตรีของลาว กัมพูชา และพม่า ได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on Southeast Asia Nuclear Weapon Free Zone : SEANWFZ) ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การจัดตั้งเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประกอบด้วยดินแดนเขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปของทั้ง 10 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยภาคีสมาชิกมีพันธกรณีที่จะไม่พัฒนา ผลิต หรือครอบครองอาวุธนิวเคลียร์

และจะไม่อนุญาตให้รัฐอื่นเข้ามาพัฒนา ผลิต หรือเก็บอากรนิวเคลียร์ไว้ในดินแดนของตน ยกเว้นแต่เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้พลังงานปรมาณูเพื่อสันติ ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศสมาชิก นอกจากนี้ยังตกลงจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสมาชิก เพื่อดูแลการปฏิบัติต่างๆ ให้เป็นไปตาม สนธิสัญญา SEANWFZ รวมทั้งกำกับดูแลการแก้ไขกรณีพิพาทต่างๆ ระหว่างสมาชิกด้วยการลงนาม ในสนธิสัญญา SEANWFZ ถือได้ว่าเป็นการประกาศเจตนารมณ์ทางการเมืองครั้งประวัติศาสตร์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้ง 10 ประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาคม ระหว่างประเทศ ที่ต่อต้านการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของอาเซียน จะบรรลุผลอย่างสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมือจากประเทศผู้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ (สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และจีน) ซึ่งอาเซียนได้ณรงค์ในเรื่องนี้ต่อไปอย่างแข็งขัน ประโยชน์สำคัญยิ่งที่อาเซียนได้รับจากความร่วมมือด้านการเมืองในระยะเวลาที่ผ่านมา คือ การที่อาเซียนสามารถสร้างธรรมเนียมปฏิบัติของตนเอง เกี่ยวกับการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างกัน บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ กล่าวคือ สมาชิกต่างรู้จักยับยั้งชั่งใจที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำ ใดๆ ที่เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของเพื่อนสมาชิก แต่เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกันขึ้น สมาชิก ก็หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าแต่หันมาแก้ไขปัญหาระหว่างกันด้วยการปรึกษาหารือ โดยสันติวิธี การเคารพในเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกอย่างเคร่งครัด สมาชิกอาเซียนยังได้ประโยชน์จากความร่วมมือด้านการเมืองในลักษณะอื่นๆ ด้วย อาทิ การที่ สมาชิกแต่ละประเทศพ้นจากการอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง นอกจากนี้ อาเซียนยังได้กลายเป็นเวที สำหรับประเทศสมาชิกในการแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ระหว่างกันโดยตรงไปตรงมา ซึ่งยังผลให้เกิดการคลี่คลายข้อขัดแย้งของแต่ละประเทศอย่างรัดกุม ในขณะที่ลดความแตกต่างกันใน เรื่องผลประโยชน์ลง ประการสุดท้าย ความใกล้ชิดกันระหว่างสมาชิกในอาเซียนทำให้สมาชิกแต่ละ ประเทศสามารถแสดงท่าทีต่อประเด็นทางการเมืองต่างๆ ได้อย่างเปิดเผย ก่อนที่จะสรุปเป็นท่าที ร่วมกันของอาเซียน ซึ่งมีผลเพิ่มน้ำหนักและอำนาจการต่อรองให้แก่ท่าทีร่วมดังกล่าวด้วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนก่อน การก่อตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community : APSC) นั้น ต้องพิจารณาไปถึงภูมิหลังของอาเซียน ในช่วงก่อนการก่อตั้งองค์การ ทั้งเรื่องนโยบาย ต่างประเทศและผลประโยชน์ของประเทศผู้ก่อตั้งทั้ง 5 ประเทศ ตลอดจนองค์การระดับภูมิภาคที่ ได้รับการจัดตั้งขึ้นในยุคก่อนหน้านั้น ได้แก่ องค์การ SEATO และสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia : ASA) การจัดตั้งองค์การเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดตั้งอาเซียน เป็นผลมาจากความหวังร่วมกันของสมาชิกผู้ก่อตั้งที่จะอาศัยองค์การที่จัดตั้งขึ้นเป็นเครื่องค้ำประกัน

ความมั่นคงของแต่ละประเทศ ภายใต้สถานการณ์ที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น กำลังเป็นเวทีของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์อย่างรุนแรงระหว่างมหาอำนาจ ซึ่งประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียนเห็นว่าหนทางที่จะรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของแต่ละประเทศ คือ การสร้างภูมิภาคให้มีเสถียรภาพและพึ่งพาตนเองแทนการพึ่งพามหาอำนาจดังเช่นที่เคยเป็นมา ดังนั้น อาเซียนจึงได้อาศัยความล้มเหลวขององค์การที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านี้เป็นอุทาหรณ์ ในการกำหนดแนวทางความร่วมมือเพื่อป้องกันความล้มเหลว ตัวอย่างเช่น การจำกัดสมาชิกไว้เฉพาะประเทศภายในภูมิภาคเท่านั้น หรือการจัดโครงสร้างองค์การให้เป็นไปอย่างหลวมๆ และยืดหยุ่น เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ช่วยเกื้อกูลและเปิดโอกาสให้อาเซียนถือกำเนิดขึ้นและสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนเรื่องความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงนั้น โดยเหตุที่อาเซียนก่อตั้งขึ้นด้วยมูลเหตุทางการเมืองเป็นสำคัญ แม้ว่าถ้อยคำที่ระบุในปฏิญญากรุงเทพฯ พ.ศ.2510 อันเป็นเอกสารพื้นฐานในการก่อตั้ง จะระบุถึงเรื่องผลประโยชน์และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในช่วงทศวรรษแรก อาเซียนจึงทุ่มเทเวลาและกำลังงานให้แก่การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ความพยายามในการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่ในขณะนั้น ได้พัฒนามาจนกลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของอาเซียน ในการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี แปรสภาพจากการเผชิญหน้าเพื่อเอาชนะซึ่งกันและกัน มาเป็นการปรึกษาหารือเพื่อคลี่คลายปัญหาเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้บทบาทของอาเซียนต่อปัญหาระหว่างประเทศอื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของอาเซียน ต่อการค้ำประกันสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาค อาทิ ปัญหาแกมพูชา ในช่วงปี พ.ศ. 2522 – พ.ศ.2534 การให้อาเซียนตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง การจัดการประชุม ARF และการประกาศให้อาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น³

การจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีพัฒนาการจากความร่วมมืออันใกล้ชิด และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมานานกว่า 40 ปี โดยผู้นำอาเซียนในที่ประชุมสุดยอดอย่างไม่เป็นทางการที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี พ.ศ.2540 ได้ร่วมประกาศ “วิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ.2020/พ.ศ.2563” (ASEAN Vision 2020) ซึ่งเห็นพ้องให้กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองไปสู่อุทิศภายนอก อยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีเสถียรภาพและมีความมั่งคั่ง ผูกพันกันด้วยความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา อันเป็นพลวัตและเป็นประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร ดังนั้น เพื่อให้วิสัยทัศน์ อาเซียน พ.ศ.2563 มีผลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้นำอาเซียนได้รับรองปฏิญญาว่าด้วย

³ เรื่องเดิม. หน้า 114 - 115.

ความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (The Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เมื่อปี พ.ศ.2546 เพื่อจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ.2563 โดยประชาคมอาเซียนที่จัดตั้งขึ้นประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC) ผู้นำอาเซียนตระหนักว่าการส่งเสริมการรวมตัวของอาเซียนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยการเร่งจัดตั้งประชาคมอาเซียนจะช่วยส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนและบทบาทขับเคลื่อนการสร้างโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค ดังนั้น ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 12 เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนจึงตัดสินใจที่จะเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ.2558 ต่อมาในที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 13 เมื่อเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งแสดงเจตนารมณ์ในการเร่งสร้างประชาคมอาเซียน โดยการเสริมสร้างความร่วมมือและการรวมตัวในภูมิภาค ในกรณีนี้ ผู้นำได้มอบหมายให้รัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่จัดทำร่างแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Blueprint : APSC Blueprint) ซึ่งได้มีการรับรองในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2552 ที่อำเภอชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย APSC Blueprint ยึดหลักการในกฎบัตรอาเซียนซึ่งพัฒนาจากเอกสารแผนปฏิบัติการสำหรับการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC Plan of Action) แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program : VAP) และข้อตัดสินใจต่างๆ จากองค์กรเฉพาะด้านของอาเซียน APSC Plan of Action เป็นเอกสารหลักที่ระบุกิจกรรมที่จำเป็นในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ในขณะที่แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ เป็นเอกสารที่วางมาตรการที่จำเป็นระหว่างปี พ.ศ.2547 – พ.ศ.2553 เอกสารทั้ง 2 ฉบับ เป็นเอกสารอ้างอิงที่สำคัญในการสานต่อความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคง ดังนั้น APSC Blueprint จึงเป็นแผนงานและกรอบเวลาสำหรับการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ภายในปี พ.ศ.2558 นอกจากนี้ APSC Blueprint ยังมีความยืดหยุ่นที่จะสานต่อกิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินการหลังปี พ.ศ.2558 ด้วย เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสำคัญและความยั่งยืน⁴

⁴ กรมอาเซียน. “แผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/Social_plan.pdf. 13 มี.ค.63.

1. คุณลักษณะและองค์ประกอบของแผนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

เป็นความมุ่งหวังว่าประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะทำให้ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยเป็นหลักประกันต่อประชาชนและประเทศสมาชิกอาเซียน ให้อยู่อย่างสันติระหว่างกัน และกับโลกภายนอก ในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการมีความปรองดองต่อกัน จากหลักการข้างต้น ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ได้แก่

1.1 ประชาคมที่มีกติกาและมีการพัฒนาค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน

1.2 ประชาคมที่ทำให้ภูมิภาคมีความเป็นเอกภาพ มีความสงบสุข มีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ

1.3 ประชาคมที่ทำให้เป็นภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปยังโลกภายนอกที่มีการรวมตัวและ ลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

คุณลักษณะเหล่านี้มีความเกี่ยวโยงกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน และควรดำเนินการอย่างสมดุลและสม่ำเสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน APSC Blueprint จึงเป็นเอกสารที่มุ่งการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลและตระหนักถึงศักยภาพและความสามารถของประเทศสมาชิกอาเซียน

2. ความก้าวหน้าในการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

กระบวนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีรากฐานมาจากนำความร่วมมือและความตกลงของอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว มาต่อ ยอดให้มีผลเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น อาทิ ข้อบทต่างๆ ภายใต้สนธิสัญญา TAC สนธิสัญญา SEANWFZ และปฏิญญากำหนดให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality : ZOPFAN) และ รวมถึงผลลัพธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการประชุม ARF⁵ ปัจจุบัน การสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีความคืบหน้าในการส่งเสริม การแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานท่าทีมากยิ่งขึ้นในเรื่องที่มีนัยทางนโยบายและการเมืองของภูมิภาค โดยมีคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Council) เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อน สำหรับประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคง ที่ได้รับความสนใจในช่วงที่ผ่านมา คือ การส่งเสริมกลไกอาเซียนต่าง ๆ (Sectoral Bodies) และเน้นการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งเป็น

⁵ ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย. “ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน”. (ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก : <http://www.enm.co.th/2313> , มี.ค.63.

ประเด็นที่คาบเกี่ยวกับกลไกต่าง ๆ (Cross Cutting Issues) ตัวอย่างสำคัญที่อาเซียนกำลังพิจารณาอย่างต่อเนื่องคือ ความเสี่ยงของการส่งเสริมความเชื่อมโยงในภูมิภาค ซึ่งรวมถึงอาชญากรรมข้ามชาติ และผลกระทบทางด้านลบต่าง ๆ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาสาธารณสุข ซึ่งเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ (Nontraditional Threats)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเพื่อรองรับการเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ยังไม่มีความก้าวหน้ามากนักเมื่อเทียบกับการเตรียมความพร้อมในมิติของเศรษฐกิจ และสังคมและ วัฒนธรรม ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่สุดในการสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คือ การสร้างค่านิยมร่วมกัน เนื่องจากความหลากหลายของวัฒนธรรมการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียน และการที่แต่ละประเทศยังไม่มุ่งไปสู่การสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของประชาคมอาเซียน อย่างชัดเจน ส่วนหนึ่งของปัญหาเกิดจากการที่ระบบสถาบันของอาเซียนที่จะช่วยส่งเสริมค่านิยมอาเซียนยังอ่อนแอ โดยเฉพาะสำนักเลขาธิการอาเซียน ความท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่งคือการที่ยังมีประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูงในแต่ละประเทศ สมาชิกหรือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งสร้างข้อจำกัดให้อาเซียนในการใช้กลไกของตนได้ เช่น กรณีที่เกือบทุกประเทศไม่ประสงค์ที่จะให้อาเซียนมายุ่งเกี่ยวกับปัญหาภายในประเทศ แม้ว่าปัญหาดังกล่าวจะมีภัยหรือผลกระทบในระดับภูมิภาคก็ตาม เช่น เรื่องพัฒนาการทางการเมืองและสิทธิมนุษยชนในเมียนมาร์ หรือปัญหาหมอกควัน เป็นต้น อีกทั้งไม่ประสงค์ให้อาเซียนมายุ่งเกี่ยวกับ ปัญหาทวิภาคีโดยเฉพาะปัญหาเขตแดน อย่างเช่น กรณีความขัดแย้งระหว่าง สิงคโปร์กับมาเลเซียในปี พ.ศ.2552 ทั้งสองประเทศได้ใช้กลไกของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice : ICJ) มากกว่าการใช้กลไกของอาเซียนในการแก้ข้อพิพาททางเขตแดน แม้ว่าประเทศสมาชิกจะพยายามให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อน (ASEAN Centrality) ในภูมิภาค แต่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจได้สร้างข้อจำกัดให้กับอาเซียนในการที่จะ ผลักดันให้กลไกต่าง ๆ ในภูมิภาคเป็นเรื่องของความมั่นคงในภูมิภาค นอกจากนี้ เนื่องจากความมั่นคง ในภูมิภาคยังต้องพึ่งพาอาศัยบทบาทของประเทศนอกภูมิภาค อาเซียนจึงจำเป็นต้องสร้างหุ้นส่วน สำคัญกับประเทศนอกภูมิภาค และในบางกรณียังต้องใช้วิธีการคานอำนาจเพื่อไม่ให้มหาอำนาจใดมาครอบงำภูมิภาค ปัญหาอุปสรรคอีกประการหนึ่งคือ การที่ยังไม่มีความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่าง ประเทศสมาชิกอาเซียน เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ยังอยู่ในสภาพที่ต้องแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น เรื่องการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล ซึ่งมี ส่วนให้เกิดความตึงเครียดมากขึ้นในทะเลจีนใต้ เป็นต้น⁶

⁶ กรมอาเซียน กองอาเซียน 1. “ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน.” ASEAN Highlights 2011, (กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2554). หน้า 30.

ความคิดเห็นต่อประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างและสร้างไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสามารถแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งโดยสันติวิธี อาเซียนจึงได้จัดทำ APSC Blueprint โดยเน้นใน 3 ประการ คือ การมีกฎเกณฑ์และค่านิยมร่วมกัน การส่งเสริมความสงบสุขและรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาความมั่นคง และการมีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก ปัจจุบันประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีความคืบหน้าในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานท่าทีมากยิ่งขึ้นในเรื่องที่มีนัยทางนโยบายและการเมืองของภูมิภาค โดยคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ซึ่งประชุมปีละ 2 ครั้ง สำหรับประเด็น สำคัญในช่วงที่ผ่านมาที่อาเซียนกำลังพิจารณาอย่างต่อเนื่อง คือ ความเสี่ยงของการส่งเสริม ความเชื่อมโยงในภูมิภาค ซึ่งรวมถึงอาชญากรรมข้ามชาติ และผลกระทบทางด้านลบต่างๆ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาสาธารณสุข ซึ่งเป็นภัยด้านความมั่นคงนอกรูปแบบ (Nontraditional Security Issues) สำหรับประเทศไทย หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านอาเซียนต่างพยายามส่งเสริม สร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนแก่สังคม และประชาชนทั่วไปผ่านทางสื่อรูปแบบต่างๆ รวมถึงมีการแสดงความคิดเห็น ให้ทัศนะและมุมมอง ทั้งในด้านบวกและลบของประเทศไทยกับประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก ในส่วนของประชาคม การเมืองและความมั่นคงอาเซียน ได้มีการแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นกัน โดยมี ความคิดเห็นและมุมมองในบางประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ ความเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน : ในกรอบของประชาคมการเมือง และความมั่นคงอาเซียน มีหลายประเด็นที่นักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นตั้งแต่ปัญหาของค่านิยมของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน โดยค่านิยมของนักวิชาการกับค่านิยมของรัฐบาล ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน นักวิชาการอย่างเช่น รศ.ดร.ประภัสสร เทพชาตรี อาจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ค่านิยมของรัฐบาลอาเซียน มีความแตกต่างไปอย่างมากจากค่านิยมของนักวิชาการ โดยประเด็นหลักที่นักวิชาการให้ความสำคัญ แต่ไม่ปรากฏใน APSC Blueprint คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะต้องมีการกำหนดนโยบายร่วมกัน การรับรู้ถึงภัยคุกคามร่วมกัน มีอัตลักษณ์ร่วม มีความร่วมมือทางทหารไว้เนื้อเชื่อใจกัน มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และมีสถาบันที่เป็นทางการ สำหรับกลไกการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งของประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน มีลักษณะมุ่งเน้นแก้ความขัดแย้งระหว่างรัฐ แต่ในปัจจุบันและอนาคตความขัดแย้งส่วนใหญ่ จะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐแต่มีลักษณะข้ามชาติ ดังนั้น กลไกอาเซียนจึงอาจจะไม่มีประสิทธิภาพรองรับความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ นอกจากนี้ ความร่วมมือทาง

ทหารของอาเซียน ยังเบาบางมาก อาเซียนเพิ่งจัดให้มีการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2549⁷ นอกจากนี้ ในเรื่องการป้องกันและการต่อสู้กับคอร์รัปชันที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของ APSC Blueprint นายพรพล น้อยธรรมราช นักวิเคราะห์เทคโนโลยีป้องกันประเทศ ได้กล่าวถึงในประเด็นนี้ โดยยกตัวอย่างในประเด็นของการสร้างประชาคมที่มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกันบนพื้นฐานของการใช้กฎร่วมว่าการสร้างประชาคมที่มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกันนั้น ประกอบไปด้วย 2 กรอบการทำงานหลัก คือ

1. การร่วมมือกันในการพัฒนาการเมือง
2. การสร้างและใช้บรรทัดฐานร่วมกัน

ซึ่งกรอบการทำงานแรกนั้นประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การส่งเสริมสภาพธรรมาภิบาล การส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชน การป้องกันและต่อสู้กับคอร์รัปชัน และการส่งเสริมหลักการ ของประชาธิปไตย ซึ่งหากเพียงแค่มองกิจกรรมดังกล่าวเพียงคร่าวๆ แล้ว ก็พอจะสามารถคาดเดาได้ ว่าเป็นไปได้ยากที่แต่ละประเทศสมาชิกจะเข้ามาร่วมมือกันได้ ยกตัวอย่างเช่น การป้องกันและการต่อสู้กับคอร์รัปชัน ประเทศสมาชิกในอาเซียนนั้นเป็นกลุ่มประเทศที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการคอร์รัปชันมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ตามสถิติของ Corruption Perception Index (CPI) ปี พ.ศ.2554 นั้น ประเทศในอาเซียนนอกจากสิงคโปร์และบรูไนแล้ว ทุกประเทศที่เหลืออยู่ต่ำกว่าอันดับ 50 ทั้งหมด และมีถึง 6 ประเทศที่มีอันดับต่ำกว่า 100 เรียกได้ว่ายังไม่รู้ว่าประเทศใดในอาเซียนจะเป็นผู้ริเริ่มในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันนี้⁸

ความร่วมมือด้านการทหาร : ในเรื่องของกองทัพและความมั่นคง ความร่วมมือทางการทหารในอาเซียนเกิดจากการหารือกันในการประชุม ARF จากนั้นจึงมีผลต่อการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนและอีก 8 ประเทศ (ADMM-Plus) ซึ่งมีการหารือและวางแผนจัดทำความร่วมมือด้านความมั่นคงใน 5 ประเด็นหลัก และประเทศสมาชิกแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัย โดยมีเวียดนามและจีน เป็นประธาน
2. ความมั่นคงทางทะเล โดยมีมาเลเซียและออสเตรเลียเป็นประธาน
3. ประเด็นความร่วมมือระหว่างกองทัพ โดยมีสิงคโปร์และญี่ปุ่นเป็นประธาน

⁷ ประภัสสร เทพชาตรี. “ข้อเสนอการทำให้อาเซียนเป็นองค์กรของประชาชนอย่างแท้จริง”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://thepchatre.blogspot.com/2009/03/blog-post.html>. มี.ค.63.

⁸ พรพล น้อยธรรมราช. “อาชญากรรมข้ามชาติในอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/asean2015.pdf>. มี.ค.63.

4. การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ โดยมีฟิลิปปินส์และนิวซีแลนด์เป็นประธาน

5. การต่อต้านการก่อการร้าย โดยมีอินโดนีเซียและสหรัฐอเมริกาเป็นประธาน

ที่ผ่านมามีการซ้อมรบระหว่างประเทศสมาชิกเป็นความร่วมมือในลักษณะทวิภาคี อาทิ เช่น การซ้อมรบระหว่างประเทศไทยกับสิงคโปร์ รวมถึงมีการลาดตระเวนของแต่ละประเทศ ทั้งประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยแต่ละประเทศจะลาดตระเวนในน่านน้ำของตนเป็นการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ในประเด็นการเสริมสร้างกองทัพด้วยการจัดหา ยุทโธปกรณ์ ประเทศในอาเซียนมีการ ดำเนินการในการแข่งขันกันค่อนข้างสูง ถึงแม้จะมีการปฏิเสธว่าการจัดหาอาวุธเป็นไปเพื่อการรองรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ หรือเพื่อชดเชยกับการขาดการพัฒนา กองทัพในช่วงที่ประเทศต่างๆ เผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศต่างๆ มีการจัดหาเรือรบ เรือดำน้ำและเครื่องบินรบ สมรรถนะและราคาสูงจำนวนมาก เช่น มาเลเซียจัดหาเรือดำน้ำดีเซลชั้น SCORPENE สองลำและเรือดำน้ำไอ้แล้ว AGOSTA 70 B อีก 1 ลำ มูลค่ารวมไม่ต่ำกว่า 990 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่ สิงคโปร์มีการจัดหาเรือดำน้ำชั้น Vastergotland – class (A 17) จำนวน 2 ลำ และเรือดำน้ำมือสอง อีก 4 ลำ ส่วนเวียดนาม อินโดนีเซียและไทยต่างก็มีแผนที่จะจัดหาเรือดำน้ำเช่นกัน ส่วนเมียนมาร์ กำลังซื้อเครื่องบินขับไล่ แบบ MiG-29 จำนวน 20 ลำจากรัสเซียเป็นเงิน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพราะประเทศไทยมีการจัดหาฝูงบินขับไล่ประจำการจากสวีเดน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ การเสริมสร้างกองทัพของประเทศในอาเซียนมีนัยแห่งการถ่วงดุลระหว่างกันด้วย⁹

ปัญหาเขตแดน : ยังเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขและหาวิธีการระงับข้อพิพาทด้วยสันติวิธี ปัจจุบัน ประเทศในอาเซียนยังมีแนวโน้มการใช้กำลังรบเข้าแก้ปัญหาแม้ว่าจะไม่รุนแรงก็ตาม อย่างเช่น กรณีประเทศมาเลเซียกับประเทศอินโดนีเซีย และประเทศไทยซึ่งมีพรมแดนติดกับหลายประเทศ ยังคงมีปัญหาเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งประเทศพม่า กัมพูชา และลาว เป็นต้น ปัญหาเขตแดนควรเร่งแก้ปัญหาเขตแดนและฟื้นฟู ความสัมพันธ์ก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งปัญหาความขัดแย้งเรื่องเขตแดนเป็นเรื่องที่ชาติตะวันตก เป็นผู้กำหนดขึ้น ดังนั้น ควรปรับมุมมองใหม่และก้าวข้ามปัญหาดังกล่าวในบางจุด ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถสร้างเขตเศรษฐกิจชายแดนได้ เพราะหากเข้มงวดเรื่องปัญหาเขตแดนก็จะทำให้ต้องทะเลาะกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกจุด ฉะนั้นทางออกเรื่องเขตแดนจึงมีอยู่ 3 แนวทาง คือ

1. หากตกลงได้ก็ควรจัดการให้เสร็จสิ้น

⁹ กิตติพงษ์ จันทรสมบูรณ์ ร.น.. “อนาคตภาพของประชาคมอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/prepareasean.pdf>. มี.ก.63.

2. หากตกลงไม่ได้ อาจปล่อยให้เรื่องดังกล่าวดำรงต่อไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

3. หากตกลงไม่ได้เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจก็ควรขอความเห็นจากคนในประเทศ และใช้แนวทาง กฎหมายระหว่างประเทศแก้ปัญหาควบคู่กัน

เพราะการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ เพื่อนบ้านควรเป็นเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมั่นคง¹⁰

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่/ภัยด้านความมั่นคงนอกรูปแบบ : ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ อย่างเช่น การก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยธรรมชาติ เป็นประเด็นหลักที่ได้รับการมองว่าเป็น ปัจจัยสำคัญที่สามารถดึงเอาประเทศสมาชิกต่างๆ ของอาเซียนยอมเข้าร่วมมือกัน เพื่อก่อให้เกิด ประชาคมในด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียนได้ เพราะภัยดังกล่าวถือว่าเป็นภัยที่แต่ละประเทศ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองได้เพียงลำพัง ซึ่งจะเป็นการบังคับบงคับกลายๆ ให้แต่ละประเทศ จำเป็นต้องร่วมมือกันแบบพหุภาคี และเป็นจุดเริ่มให้แต่ละประเทศเรียนรู้ที่จะสละอำนาจอธิปไตย ของตนบางส่วนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในภูมิภาค¹¹ ทั้งนี้ นักวิชาการ และองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ แสดงความเห็นในเรื่องภัยคุกคามรูปแบบใหม่ไว้น่าสนใจ ดังนี้ อาชญากรรมข้ามชาติ ถือว่าเป็นส่วน หนึ่งของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ปัจจุบัน อาชญากรรมข้ามชาติมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเมื่อก่อน มาก เนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร และคมนาคม ทำให้อาชญากรรมข้ามชาติ ยกระดับเป็นปัญหาระดับโลก ยิ่งพฤติกรรมทางเศรษฐกิจใน ปัจจุบันนั้นยกระดับจากเศรษฐกิจ ภายในประเทศเป็นเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและระดับโลก ส่งผลให้เกิดการแก่งแย่งหรือข้อบังคับ ต่างๆ ให้อ่อนตัวเพื่อเอื้อกับการค้าและแรงงานระหว่างประเทศ ผลที่ตามมาคือกลุ่มอาชญากรรมข้าม ชาติก็ใช้ช่องว่างเหล่านี้แสวงหาผลประโยชน์และประกอบอาชญากรรม

ใน APSC Blueprint ได้กล่าวถึงอาชญากรรมข้ามชาติอยู่ 6 ประเภทย่อยนอกเหนือจากการ ก่อการร้าย คือการลักพาตัวและค้ำมนุษย์ การค้ายาเสพติด การประมงผิดกฎหมาย การค้าอาวุธเถื่อน ขนาดเล็ก อาชญากรรมทางไซเบอร์ และโจรสลัด อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคง ของประเทศสมาชิกที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วนนั้นมี 3 ประเภทคือ การลักพาตัวและค้ำมนุษย์ การค้า ยาเสพติด และโจรสลัด ถ้าพิจารณาถึงปัญหาในเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติ นายพรพล น้อยธรรมราช นักวิเคราะห์เทคโนโลยีป้องกันประเทศ ให้ทัศนะว่า การร่วมมือกันในกลุ่มประเทศอาเซียนมีความ

¹⁰ ศูนย์ข่าวอาร์เอสยูนิวิส์. “สุรเกียรติ์ เสถียรไทย หนุนสร้างยุทธศาสตร์จังหวัดจับคู่ค้าประเทศ เพื่อนบ้าน – จีน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.rsnews.net/index.php/news/detail/945>. มี.ค.63.

¹¹ พรพล น้อยธรรมราช. “อาชญากรรมข้ามชาติในอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/asean2015.pdf>. มี.ค.63.

คืบหน้าในการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่น้อยมาก เนื่องจากมีผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิก ทำให้ไม่ค่อยมีประเทศใดกล้าออกมาเป็นผู้นำอย่างจริงจัง อีกทั้งบางประเด็นยังถูกมองว่าเป็นประเด็นระดับทวิภาคี เช่น ปัญหายาเสพติดของพม่าที่ไปไหลเข้าสู่ประเทศไทย ปัญหาโจรสลัดในช่องแคบมะละกา ซึ่งไม่ต้องการให้ประเทศที่สามเข้ามามีส่วนร่วม หรือบางประเด็นเป็นเรื่องเฉพาะของประเทศใดประเทศหนึ่ง ทำให้วิถีอาเซียน (ASEAN Way) มักจะถูกนำมาใช้ทันที คือการไม่เข้าไปยุ่งเรื่องภายในประเทศของอีกฝ่าย หรือไม่เข้าไปยุ่งกับความขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย และความขัดแย้งระดับทวิภาคีใดๆ จะต้องไม่ทำลายเสถียรภาพและความเป็นหนึ่งเดียวของอาเซียน ขณะที่ประเทศสมาชิกอาเซียนขาดแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน กลับเป็นประเทศภายนอกอาเซียน ที่เข้ามามีอิทธิพลและสร้างแรงจูงใจให้กับประเทศสมาชิกอาเซียนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกัน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในประเด็นปัญหาเรื่องโจรสลัด โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่เสนอการแก้ไขปัญหาโจรสลัดในน่านน้ำบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี พ.ศ.2542 หลังการประชุม ASEAN + 3 จนกระทั่ง มีการลงนามข้อตกลง Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) ในปี พ.ศ.2547 และนำมาใช้บังคับในปี พ.ศ.2549 อีกตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชัดเจนคือการที่จีนเข้ามาผลักดัน โครงการต่อต้านการค้ายาเสพติดกับประเทศ ไทย ลาว และเมียนมา โดยมีการจัดตั้ง ASEAN and China Cooperative Operations in Response to Dangerous Drugs (ACCORD) ในปี พ.ศ.2543 และปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ.2548 อย่างไรก็ตาม โครงการ ACCORD ก็ไม่ประสบความสำเร็จในการนำไปใช้และการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้น การสร้างประชาคมด้านการเมืองและความมั่นคงในกลุ่มประเทศอาเซียนจะประสบความสำเร็จได้ อาจจะต้องอาศัยแรงกดดันจากภายนอก เช่น ประเทศมหาอำนาจต่างๆ

การจัดการภัยพิบัติ ประเทศในอาเซียนมีการฝึกซ้อมกันในภาคพลเรือน ที่เรียกว่า ASEAN Disaster Relief Exercise โดยโครงการดังกล่าวริเริ่มโดย ASEAN Coordinating Center for Humanitarian Assistance on Disaster Management (AHA Center) แต่ AHA Center ยังเป็นเพียงแนวคิด ยังไม่มีความเป็นรูปธรรมเนื่องมาจากความไม่ลงตัวของข้อตกลงในหลักการปฏิบัติ หรือ Standing Arrangement Standard of Procedures (SASOP) ประเทศสมาชิกยังคงไม่เห็นพ้องกัน ในบทที่ 6 ว่าด้วยเรื่องสัดส่วนการบริจาคเงินของแต่ละประเทศว่าประเทศต่างๆ ควรบริจาคเท่าใด นอกจากนี้การไม่สามารถหาข้อมูลที่ต้องการชัดเจนถึงศักยภาพและขีดความสามารถทางทหารของแต่ละประเทศยังเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแต่ละประเทศยังคงมีข้อจำกัด ในการนำกำลังออกนอกประเทศ รวมทั้งความพร้อมของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ความร่วมมือดังกล่าวยังคงอยู่กับที่ นอกจากนี้ความร่วมมือด้านภัยพิบัติในระดับภูมิภาคเอเชียที่เรียกว่า

ADPC ยังเป็นเพียงการให้ความรู้และการอบรมแก่สมาชิก แต่ไม่ได้เป็นศูนย์ที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการจริงเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ¹²

กลไกสิทธิมนุษยชน : ปัญหาประการแรกที่ทำให้อาเซียนยังไม่ใช่องค์กรของประชาชนอย่างแท้จริงคือ ปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอาเซียน มาตรา 14 ของกฎบัตรอาเซียน กำหนดให้มีการจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียนขึ้น ทั้งนี้ ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 เมื่อปี พ.ศ.2552 ที่อำเภอชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย ได้มีการประกาศจัดตั้งคณะกรรมการ ระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับองค์การระหว่างประเทศและภาคประชาสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอาเซียนโดยรวม เมื่อได้พิจารณารายละเอียดของขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาล อาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Terms of Reference of ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights : ToR of AICHR) แล้ว กลไกดังกล่าวมีลักษณะของการเน้นการส่งเสริม แต่ไม่มีบทบาทในการปกป้อง ไม่มีบทบาทในการรับเรื่องร้องทุกข์หรือร้องเรียน ไม่มีบทบาทในการไต่สวนเรื่อง ร้องเรียน และไม่มีบทบาทในการเสนอบทลงโทษต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ToR of AICHR ยังกำหนดให้ยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก ฉะนั้น เมื่อเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องระหว่างรัฐบาลกับประชาชน หากยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายใน กลไกนี้จึงไม่สามารถทำอะไรได้

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกลไกสิทธิมนุษยชนของ อาเซียนที่น่าสนใจ ดังนี้

1. เพิ่มบทบาทของของกลไกในด้านการปกป้อง
2. แก้ไขข้อความใน ToR of AICHR ในเรื่องหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน โดยให้มีข้อความในลักษณะให้หลักการนี้มีความยืดหยุ่น
3. ควรเพิ่มหลักการสากลขององค์การสหประชาชาติเข้าไปด้วย โดยเฉพาะหลักการความรับผิดชอบในการปกป้อง (Responsibility to Protect) และหลักการแทรกแซงด้วยหลักการมนุษยธรรม (humanitarian Intervention)
4. การเพิ่มบทบาทของกลไกในการรับเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ บทบาทในการไต่สวนเรื่องร้องเรียน และบทบาทในการเสนอมาตรการเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชน

¹² ASEAN Watch. “สรุปการสัมภาษณ์เรื่องความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน พัฒนาการและ แนวโน้มในอนาคต”, (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://aseanwatch.org/wp-content/uploads/2012/03/สัมภาษณ์ที่ วปอ..pdf>. มี.ก.63.

5. เพิ่มบทบาทให้กับเลขาธิการอาเซียน ให้มีลักษณะเหมือนกับบทบาทของเลขาธิการสหประชาชาติในการช่วยเหลือในเรื่องของการปกป้องและการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

6. ควรเพิ่มบทบาทให้กับภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization : NGO) และประชาชน โดยเฉพาะบทบาทในการนำเสนอเรื่องร้องทุกข์ร้องเรียนต่อกลไกดังกล่าวได้ ตามหลักปฏิบัติสากลที่องค์กรสหประชาชาติก็เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชนเสนอเรื่อง ร้องเรียนและเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้

7. ในระยะยาว ควรผลักดันให้มีการพัฒนากลไกด้านตุลาการ โดยเฉพาะการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนขึ้น (Court of Human Rights)¹³

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ASEAN Economic Community

พัฒนาการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียน

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ก่อตั้งขึ้น ตามปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 (ค.ศ.1967) ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย อาเซียนก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มการกีดกันการค้ารุนแรงมากขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือ ด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างกันมากขึ้น โดยยังคงยึดมั่นวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการดังนี้¹⁴

1. ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาค
2. รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค
3. ใช้เป็นเวทีแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งภายในภูมิภาค

ทศวรรษที่ 1 ในช่วง 10 ปีแรกหลังจากการก่อตั้ง อาเซียนยังไม่ค่อยมีผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก เนื่องจากภูมิภาคยังอยู่ภายใต้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองและข้อพิพาทดินแดน อาเซียนจึงให้ความสำคัญในการจัดทำกรอบงานอย่างกว้างๆ และยืดหยุ่น เพื่อให้

¹³ ประภัศร์ เทพชาติ. “ข้อเสนอการให้อาเซียนเป็นองค์กรของประชาชนอย่างแท้จริง”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://thechatree.blogspot.com/2009/03/blog-post.html>. มี.ค.63.

¹⁴ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. (กรุงเทพฯ : กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2552). หน้า 49 - 52.

สอดคล้องกับความคิดเห็นอันหลากหลายของสมาชิก เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลอาเซียนและเป็นรากฐานอันมั่นคงสำหรับจุดมุ่งหมายร่วมกันต่อไปในอนาคต ดังนั้น ทศวรรษแรก ของอาเซียนนั้น จึงเป็นการพยายามเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ปรับตัวเข้าหากัน และวางรากฐานเบื้องต้น แห่งความร่วมมือกันของประเทศสมาชิก ซึ่งในทางเศรษฐกิจนั้น งานหลักของอาเซียนในช่วงนี้จึงเป็นการพิจารณาหาช่องทางสำหรับความร่วมมือ จึงทำให้ไม่ปรากฏผลงานในเชิงโครงการทางเศรษฐกิจมากนัก อย่างไรก็ตาม ทิศทางในการดำเนินงานของอาเซียนเริ่มชัดเจนขึ้นหลังจากที่อาเซียนได้จัดการประชุมสุดยอดครั้งแรกขึ้นที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย พ.ศ. 2519 (ค.ศ.1976) นับเป็นการพลิกโฉมหน้าครั้งใหม่ของอาเซียนและถือเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือในสาขาต่างๆ ทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านการค้า ด้านอุตสาหกรรมและการลงทุน ด้านคมนาคมขนส่ง ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเงินและการธนาคาร ด้านแร่ธาตุและพลังงาน ด้านอาหารการเกษตรและป่าไม้ และความร่วมมือกับประเทศนอกอาเซียน

ทศวรรษที่ 2 ของอาเซียน เป็นช่วงของการเริ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ เช่นเดียวกับความร่วมมือในด้านอื่นๆ โดยอาศัยความตกลงแบบหลวมๆ และกลไกต่างๆ ที่เริ่มสร้าง ขึ้นในช่วงนี้ ส่งผลให้มีการริเริ่ม โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากมายและครอบคลุมสาขาต่างๆ และเน้นส่งเสริมให้มีการพึ่งพากันระหว่างประเทศสมาชิก (Inward-Oriented) นอกจากโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกันเองแล้ว ยังมีความร่วมมือกับประเทศนอกภูมิภาค โดยเน้นลักษณะของการรับความช่วยเหลือจากประเทศคู่ค้าสำคัญของอาเซียน (ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ และประชาคมยุโรป) หรือที่เรียกว่า ความสัมพันธ์แบบผู้ให้-ผู้รับ อย่างไรก็ตาม โครงการต่างๆ ของอาเซียนส่วนใหญ่ไม่สามารถก้าวหน้าถึงขั้นส่งผลทางเศรษฐกิจต่อภูมิภาคได้ดังที่คาดหวังไว้ ซึ่งปัญหาที่ทำให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ในระยะเวลาดังกล่าวไม่ก้าวหน้าขึ้นมีอยู่มากมายแล้วแต่ลักษณะของโครงการ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ เป็น ปัญหาห้วงนั้น สามารถสรุปได้ 3 ประการหลัก คือ

1. ระดับพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศ สมาชิกในช่วง 20 ปีแรกของอาเซียนนี้ ยังไม่สูงนัก
2. โครงสร้างทางเศรษฐกิจและการส่งออก คล้ายคลึงกันและขาดการกระจายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันเอง
3. ขาดเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิก

ทศวรรษที่ 3 เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง อาเซียนจึงเปิดศักราชใหม่ของความร่วมมือ โดยเน้นความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.2535 (ค.ศ.1992) ประเทศในกลุ่มอาเซียนได้ตกลงที่จะ จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) ขึ้น อาเซียนมีความตกลง

2 ฉบับ ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินงาน AFTA ได้แก่ กรอบความตกลงแม่บทว่าด้วยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน (Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation) ซึ่งใช้เป็นกรอบการดำเนินงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ และความตกลงว่าด้วยอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on the Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme for AFTA) ซึ่งใช้เป็นกลไกในการดำเนินงาน เขตการค้าเสรีอาเซียน ที่ครอบคลุมสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าเกษตรแปรรูปและสินค้าเกษตรไม่แปรรูป โดยมีความยืดหยุ่นให้แก่สินค้าอ่อนไหวได้ พร้อมกันนี้ อาเซียนได้ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนมากขึ้น และได้ยกระดับบทบาทของภาคเอกชนถึงระดับที่สามารถให้คำปรึกษาหารือกับภาครัฐบาลได้ นอกจากนี้ อาเซียนพยายามพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจด้วยการพึ่งพากันมากขึ้นระหว่าง ประเทศสมาชิกอาเซียน ควบคู่กับการเปิดตัวเองสู่ภายนอกมากขึ้น (Outward-Oriented) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการขยายตลาดและช่องทางติดต่อทางเศรษฐกิจการค้าให้กว้างขวางขึ้น ในลักษณะที่มีอำนาจต่อรองที่ทัดเทียมและด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันได้กับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แทนที่จะมีสถานะแบบผู้ให้-ผู้รับ อย่างเช่นในอดีต¹⁵

ทศวรรษที่ 4 ในปี พ.ศ.2540 (ค.ศ.1997) อาเซียนประสบกับมรสุมหนัก คือ วิกฤตเศรษฐกิจเอเซีย ซึ่งต่อมาอาเซียนก็สามารถผ่านพ้นมรสุมดังกล่าวไปได้ และศักราชใหม่ของความร่วมมืออาเซียนก็เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย อาเซียนได้เดินหน้าบูรณาการเชิงลึกด้วยการตั้งเป้าหมายว่าจะพัฒนาไปเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) ภายในปี พ.ศ.2563 (ค.ศ.2020) ภายใต้ 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community : APSC) ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม อาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC) ซึ่งต่อมาผู้นำอาเซียนได้ร่นระยะเวลาการสร้างประชาคมอาเซียนให้เสร็จสิ้นภายในปี พ.ศ.2558 (ค.ศ.2015) โดยเร็วกว่ากำหนดการเดิมที่ประกาศแสดงเจตนารมณ์ไว้ตามแถลงการณ์บาหลีถึง 5 ปี ทั้งนี้ มีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เป็นกรอบหรือพื้นฐานทางกฎหมายรองรับ ซึ่งจะสร้างกฎเกณฑ์สำหรับองค์กรให้สมาชิกอาเซียน มีพันธกิจที่จะต้องปฏิบัติตาม (Legal Binding)¹⁶ ในส่วนของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นเสาหลักที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียนภายในปี พ.ศ.2558 เพื่อนำไปสู่การเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Single Production Base) และจะมี

¹⁵ อุกฤษฏ์ บัณฑานนท์. อาเซียนใหม่, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 51.

¹⁶ ประภัศร์ เทพชาติศรี ผู้ประชาคมอาเซียน 2015, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

การเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/บริการได้อย่างหลากหลายภายในภูมิภาค และสามารถเดินทางในอาเซียนได้อย่างสะดวกและเสรีมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับเป็นความท้าทายที่สำคัญของอาเซียนที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจและช่วยกันนำพาอาเซียนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้¹⁷

ทั้งนี้ นับตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนขึ้นในปี พ.ศ.2510 อาเซียนได้พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านสินค้า การลงทุน บริการ การเงิน อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว โดยมีประเด็นที่น่าสนใจสรุปได้ ดังนี้

1. เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) การจัดตั้ง AFTA ในปี พ.ศ.2535 มุ่งขจัดอุปสรรคทางการค้าทั้งด้านภาษีและที่มิใช่ภาษี เพื่อส่งเสริมการค้าภายในกลุ่มอาเซียน (Intra-ASEAN Trade) จากตัวเลขการค้าภายในกลุ่มอาเซียนในปีก่อนเริ่มจัดตั้ง AFTA จนถึงปี พ.ศ.2545 เห็นได้ชัดว่า Intra-ASEAN Trade ขยายตัวขึ้นอย่างมาก สัดส่วนของ Intra-ASEAN Trade เทียบกับมูลค่าการค้าทั้งหมดของอาเซียน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.3 ในปี พ.ศ.2536 เป็นร้อยละ 22.6 ในปี พ.ศ.2545 โดยมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก 82,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ.2536 เป็น 159,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ.2545 และอัตราการเติบโตเฉลี่ยของ Intra-ASEAN Trade ในช่วง พ.ศ.2536 – พ.ศ.2545 คิดเป็นร้อยละ 9.4 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการค้าอาเซียนกับนอกภูมิภาคอาเซียน ซึ่งอยู่ในระดับร้อยละ 7.6 ต่อปี ดังนั้น ผลของ AFTA ทำให้ เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่แน่นแฟ้นขึ้น

2. เขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area : AIA) อาเซียนเริ่มดำเนินการเขตการลงทุนของอาเซียนภายใต้กรอบความตกลง AIA ในปี พ.ศ.2541 เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอาเซียน สร้างบรรยากาศการลงทุนที่เสรีและมีความโปร่งใสมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนทั้งในอาเซียนและดึงดูดการลงทุนจากนอกอาเซียน โดยมีโครงการความร่วมมือด้านการลงทุน และให้การปฏิบัติที่เท่าเทียมกับคนในชาติ (national treatment) ซึ่งมีเป้าหมายเปิดเสรีการลงทุนในอุตสาหกรรมทั้งหมดแก่นักลงทุนในอาเซียนภายในปี พ.ศ.2553 และนักลงทุนทั่วไปในปี พ.ศ.2563 ต่อมาได้เร่งรัดให้กำหนดเวลาการเปิดเสรีด้านการลงทุนแก่นักลงทุนทั่วไปเร็วขึ้น 10 ปี จากเดิมปี พ.ศ.2563 เป็นปี พ.ศ.2553 ส่วนประเทศสมาชิกใหม่สามารถยึดหยุ่นได้จนถึงปี พ.ศ.2558

3. การเปิดเสรีการค้าบริการ อาเซียน ได้เริ่มเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้กรอบความตกลงการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services : AFAS) ในปี พ.ศ.2539 โดยดำเนินการเจรจาเปิดตลาดการค้าบริการเป็นรอบ รอบละ 3 ปี ในช่วงปี พ.ศ.2539 -

¹⁷ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*, (กรุงเทพฯ : กรมเจรจา การค้าระหว่างประเทศ, 2552), หน้า 51.

พ.ศ.2547 เพื่อมุ่งขจัดอุปสรรค/ข้อจำกัดด้านการค้าบริการภายในอาเซียน และปรับปรุงให้การให้บริการของอาเซียนมีประสิทธิภาพและมีขีดความสามารถทางการแข่งขัน นอกจากนี้ อาเซียนได้ตกลงจัดทำข้อตกลงยอมรับคุณสมบัติร่วมกัน (Mutual Recognition Agreements : MRAs) ของสาขาวิชาชีพ เพื่ออำนวยความสะดวกในการขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ทำให้บุคลากรผู้ให้บริการที่เป็นนักวิชาชีพและแรงงานที่มีฝีมือสามารถไปทำงานในประเทศสมาชิกอื่นๆ ได้สะดวกขึ้น โดยจัดทำ MRA ในสาขาวิศวกรรม สถาปัตยกรรม บัญชี และบุคลากรในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น - ความร่วมมือด้านการเงิน ในปี พ.ศ.2546 อาเซียนได้จัดทำ Roadmap เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการเงิน ซึ่งครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่

- 3.1 การพัฒนาตลาดทุน
- 3.2 การเปิดเสรีบริการทางการเงิน
- 3.3 การเปิดเสรีบัญชีทุน
- 3.4 ความร่วมมือเกี่ยวกับเงินสกุลอาเซียน

การดำเนินการ เหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการค้าและการลงทุนของอาเซียนต่อไป

4. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้านอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม ภายใต้ ASEAN Industrial Cooperation Scheme (AICO) ความร่วมมือด้านขนส่ง ได้แก่ การอำนวยความสะดวกด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน ข้ามแดน และการขนส่งหลายรูปแบบ และความร่วมมือด้านการจัดทำโครงข่ายเชื่อมโยงท่อส่งก๊าซของอาเซียน (Trans-ASEAN Gas Pipeline Network)¹⁸

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ผลจากการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 8 ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2545 ณ ประเทศกัมพูชา ได้มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อมุ่งสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 เดือนตุลาคม พ.ศ.2546 ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามร่วมกันในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เพื่อประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ.2563 โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มและความร่วมมืออย่างรอบด้าน โดยให้จัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ในส่วน of ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ให้เร่งรัดการรวมกลุ่มเพื่อเปิดเสรีสินค้าและบริการที่สำคัญ 11 สาขา (Priority Sectors) ได้แก่ การท่องเที่ยว การบิน ยานยนต์ ผลิตภัณฑ์ไม้ ผลิตภัณฑ์ยาง สิ่งทอ อิเล็กทรอนิกส์ สินค้าเกษตร ประมง เทคโนโลยีสารสนเทศ และสุขภาพ โดยผู้นำอาเซียนและ

¹⁸ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) : ผลดี VS ผลเสีย ต่อเศรษฐกิจไทย”. (ออนไลน์).

รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้ลงนามในกรอบความตกลงระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 10 ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2547 ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว

ต่อมาผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้เร่งรัดกระบวนการสร้างประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลัก ให้เร็วขึ้นกว่าเดิมอีก 5 ปี คือภายในปี พ.ศ.2558 โดยเล็งเห็นว่าสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาเซียนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถคงบทบาทในการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาคและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีเป้าหมาย คือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์ของประเทศสมาชิก โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในเชิงลึก และกว้างมากขึ้นผ่านความร่วมมือที่มีอยู่ในปัจจุบันและแผนการดำเนินงานใหม่ภายใต้กรอบระยะเวลาที่ชัดเจน และประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามหลักการที่จะส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเปิด มองบริบทภายนอกและส่งเสริมกลไกตลาดซึ่งสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ในกรอบพหุภาคีและยึดมั่นในระบบกฎเกณฑ์

ดังนั้นในการประชุมรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministers Meeting : AEM) เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2549 จึงมอบหมายให้เจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Economic Officials Meetings : SEOM) จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint : AEC Blueprint) และตารางเวลาดำเนินกิจกรรมต่างๆ (Strategic Schedule) เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.2558 ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2550 ผู้นำอาเซียนได้ให้การรับรอง AEC Blueprint และตารางเวลาการดำเนินงาน และในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2550 ได้ลงนามใน “ปฏิญญาว่าด้วยแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (Declaration on the AEC Blueprint) ซึ่งเป็นเอกสารที่ยืนยันว่า สมาชิกอาเซียนทั้งหมดจะร่วมกันดำเนินการเปิดเสรีการค้าให้ลุล่วงตามแผนงาน¹⁹

1. เป้าหมายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

อาเซียนได้ร่วมกันจัดทำพิมพ์เขียว หรือ AEC Blueprint เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ ให้มีความชัดเจนตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยสมาชิกอาเซียนจะต้องเจรจาตกลงกันว่าจะเปิดเสรีอะไร เท่าใด เช่น ใด และเมื่อใด เพื่อให้การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในปี พ.ศ.2558 ซึ่ง AEC Blueprint ที่จัดทำขึ้นเป็นแผนงานบูรณาการการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 4 ด้าน ดังนี้

¹⁹ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. “กระทรวงมหาดไทยกับการรวมตัว เป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://km.moi.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=719&Itemid=26. มี.ค.63.

1.1 การเปิดตลาดเดียวและฐานการผลิตร่วมกัน โดยจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี และการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น รวมทั้งการ ส่งเสริมการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียนให้เป็นรูปธรรม โดยได้กำหนดเป้าหมายเวลาที่จะค่อยๆ ลดหรือยกเลิกอุปสรรคระหว่างกันเป็นระยะ ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดเป้าหมายให้ลดภาษีสินค้าเป็น ร้อยละ 0 และลดหรือเลิกมาตรการที่มีไข่มุก สำหรับประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศในปี พ.ศ.2553 เปิดตลาดภาคบริการและเปิดเสรีการลงทุนภายใน ปี พ.ศ.2558 และเปิดเสรีการลงทุนในปี พ.ศ.2553 สำหรับกรอบความตกลงต่างๆ ที่จะทำให้การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ ได้แก่ ข้อตกลง AFTA กรอบความตกลง AFAS และกรอบความตกลงเขตการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement : ACIA) เป็นต้น

1.2 การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน AEC Blueprint มีเป้าหมายในการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนให้มีความแข็งแกร่งและ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจในตลาดโลกได้ อาทิ นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN) นโยบายภาษี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การเงิน การขนส่ง เทคโนโลยีสารสนเทศและพลังงาน)

1.3 การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค กำหนดแนวทางการเสริมสร้างขีด ความสามารถผ่านโครงการต่างๆ อาทิ ข้อริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration : IAI) รวมทั้งการสนับสนุนการพัฒนา ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อให้ประเทศ สมาชิกอาเซียนมีการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันซึ่งจะ ช่วยให้เกิดช่องว่างการพัฒนา ระหว่างประเทศ สมาชิกเก่า-ใหม่

1.4 การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก AEC Blueprint ยังครอบคลุมถึงการปรับ ประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค เพื่อให้อาเซียนมีท่าทีร่วมกัน อย่างชัดเจน อาทิ การจัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ เป็นต้น รวมทั้ง ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในด้านการผลิต/จำหน่าย ภายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก²⁰

2. แผนงานสำคัญเพื่อดำเนินการไปสู่คุณลักษณะสำคัญในแต่ละด้าน

2.1 การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว

2.1.1 การเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างเสรี ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

²⁰ กรมอาเซียน กลุ่มงานนโยบาย. “ไทยกับความคืบหน้าของการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ในปี 2558 (ค.ศ. 2015).” ASEAN Highlights 2011, (กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2554). หน้า 9.

การลด/ยกเลิกภาษี

2.1.1.1 ประเทศสมาชิกเดิม 6 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทย และบรูไนดารุสซาลาม ต้องยกเลิกอัตราภาษีสินค้าทุกรายการให้เหลือร้อยละ 0 ในปี พ.ศ.2553 ยกเว้น สินค้าอ่อนไหว

2.1.1.2 สำหรับประเทศสมาชิกทั้ง 4 ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา ต้องยกเลิกอัตราภาษีสินค้าบางรายการเหลือร้อยละ 0 ในปี พ.ศ.2558 และสินค้าบางรายการจำนวนไม่เกินร้อยละ 7 ของสินค้าทั้งหมดและจะลดภาษีเหลือร้อยละ 0 ในปี พ.ศ.2561

การจัดมาตรการที่มีใช้ภาษี

2.1.1.3 ประเทศสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไนดารุสซาลาม ต้องยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีในปี พ.ศ.2553

2.1.1.4 ประเทศฟิลิปปินส์ ยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีในปี พ.ศ.2555

2.1.1.5 ประเทศสมาชิกใหม่ 4 ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา ต้องยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีในปี พ.ศ.2558-2561 โดยปฏิบัติตามภายใต้องค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO)

ในเรื่องอุปสรรคทางเทคนิคมาตรฐานสุขอนามัย และการขออนุญาตนำเข้า รวมทั้งพัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมในเรื่องดังกล่าวสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อนำไปสู่การลด/เลิกมาตรการที่เป็นอุปสรรคทางการค้า การกำหนดกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า มีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าให้มีความโปร่งใส มีมาตรฐานที่เป็นสากล และอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชนมากขึ้น เช่น การจัดทำกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าโดยวิธีการแปรสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial Transformation) และกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าของอาเซียนแบบสะสมบางส่วน (Partial Cumulation rule of Origin) มาใช้เป็นทางเลือกสำหรับการคำนวณแหล่งกำเนิดสินค้า

การกำหนดกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า

มีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าให้มีความโปร่งใส มีมาตรฐานที่เป็น สากล และอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชนมากขึ้น เช่น การจัดทำกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าโดย วิธีการแปรสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial Transformation) และกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าของ อาเซียนแบบสะสมบางส่วน (Partial Cumulation rule of Origin) มาใช้เป็นทางเลือกสำหรับการคำนวณแหล่งกำเนิดสินค้า

2.1.2 การเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรี ผู้แทนจากกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตั้งเป้าหมายการเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการอย่างชัดเจน เพื่อให้การค้าบริการของอาเซียนเป็นไปอย่าง

เสรีภาพมากขึ้นและพัฒนาระบบการยอมรับร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบวิชาชีพในสาขาบริการ รวมทั้งส่งเสริมการร่วมลงทุนของอาเซียนไปยังประเทศที่สาม

2.1.3 การเคลื่อนย้ายการลงทุนอย่างเสรี ประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มและรักษาระดับความสามารถในการดึงดูดให้ต่างประเทศมาลงทุนในอาเซียน และการลงทุนในอาเซียน โดยอาเซียนเอง ดังนั้น เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย อาเซียนได้ทบทวนกรอบความตกลง AIA ที่มีอยู่ให้เป็นความตกลงใหม่ คือ ความตกลง ACIA ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขึ้นและเปิดเสรี พันธกรณีความตกลงของ ACIA นั้นจะครอบคลุม ประเด็นหลักใหญ่ๆ 4 ประเด็น คือ การเปิดเสรี การส่งเสริม การอำนวยความสะดวก และการคุ้มครอง การลงทุน โดยครอบคลุมทั้งการลงทุนทางตรงและการลงทุนในหลักทรัพย์

2.1.4 การเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น โดยส่งเสริมการพัฒนาและการรวมกลุ่มตลาดทุนของอาเซียน เช่น การปรับประสานมาตรฐานด้านตลาดทุนในอาเซียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ในการเสนอขายตราสารหนี้ ข้อกำหนดในการเปิดเผยข้อมูล และกฎเกณฑ์การจัดจำหน่ายระหว่างกันให้มากขึ้น การอนุญาตการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น เช่น ยกเลิกหรือผ่อนคลายนข้อกำหนดในการเคลื่อนย้ายทุน เป็นต้น

2.1.5 การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี การสร้างมาตรฐานที่ชัดเจนของแรงงานฝีมือ และอำนวยความสะดวกให้กับแรงงานฝีมือ ที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานที่กำหนดให้สามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานในกลุ่มประเทศสมาชิกได้ง่ายขึ้น เช่น อำนวยความสะดวกในการตรวจลงตราและใบอนุญาตทำงานสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพแล แรงงานฝีมืออาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้ามพรมแดน เป็นต้น

2.1.6 การรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียน ในระยะแรกอาเซียนจะมุ่งใช้ทรัพยากรในการพัฒนาการรวมกลุ่มที่จำกัดในบางสาขาสำคัญ จำนวน 12 สาขา เพื่อเป็นแรงกระตุ้นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภาพรวมของอาเซียน โดยประเทศสมาชิกหลายประเทศได้รับหน้าที่การเป็นผู้ประสานงานในแต่ละสาขา โดยสาขาสำคัญแต่ละสาขาจะมีแผนงานซึ่งรวมมาตรการเฉพาะสาขา และมาตรการในภาพรวมที่คาบเกี่ยวการดำเนินงานทุกสาขา เช่น มาตรการอำนวยความสะดวกทางการค้า

2.1.7 ความร่วมมือด้านอาหาร การเกษตร และป่าไม้ ยกเว้นการค้าภายในและภายนอกอาเซียน และความสามารถในการแข่งขันของสินค้า/ผลิตภัณฑ์อาหาร เกษตร และป่าไม้ในระยะยาว ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือ แนวทางร่วม และการถ่ายโอนเทคโนโลยีระหว่างอาเซียนกับองค์การระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาคและภาคเอกชน และส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรของอาเซียน

3. การนำไปสู่ภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง

3.1 นโยบายการแข่งขัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการแข่งขันอย่างยุติธรรมภายในภูมิภาค เช่น ผลักดันให้ประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศ มีนโยบายด้านการแข่งขันทางการค้าในปี พ.ศ.2558 จัดตั้งเครือข่าย หน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้องด้านนโยบายการแข่งขัน เพื่อเป็นเวทีสำหรับหารือและประสานงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแข่งขัน เป็นต้น

3.2 การคุ้มครองผู้บริโภค ในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางนั้น มาตรการทั้งหลายที่นำไปสู่การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะต้องไม่ละเลยความสำคัญของผู้บริโภค ดังนั้น อาเซียน จึงดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการคุ้มครองผู้บริโภคในอาเซียน และจัดตั้งเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่ออำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนข้อมูล

3.3 สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายทรัพย์สินทางปัญญานับเป็นแรงผลักดันที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และการประดิษฐ์คิดค้น และเอื้ออำนวยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งที่มีอยู่เดิมและรายใหม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ได้อย่างเท่าเทียมกัน

ความร่วมมือในภูมิภาคด้านสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้มีการดำเนินการตามแนวทางของแผนปฏิบัติ การด้านสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan 2004-2010) และแผนงาน ความร่วมมืออาเซียนด้านลิขสิทธิ์ (ASEAN Cooperation on Copyrights) ซึ่งมุ่งพัฒนาวัฒนธรรม การเรียนรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ภายใต้บรรยากาศแห่งความร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจ นักลงทุน นักประดิษฐ์ และผู้คิดค้นในอาเซียน

3.4 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่งในระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ มั่นคงและบูรณาการ ในอาเซียนเป็นปัจจัย สำคัญที่ช่วยพัฒนาใช้ศักยภาพของเขตการค้าเสรีอาเซียนได้อย่างเต็มที่ ลดช่องว่างของการพัฒนา และจะช่วยเชื่อมโยงอาเซียนกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือและเอเชียใต้ ในการนี้ อาเซียนมีแผนปฏิบัติการด้านการขนส่งของอาเซียน แผนปฏิบัติการด้านการขนส่ง (ASEAN Transport Action Plan : ATAP 2005-2010) ซึ่งครอบคลุมการขนส่งทางน้ำ ทางบก และทางอากาศ และ การอำนวยความสะดวกด้านการขนส่ง

3.5 ภาษีอากร ดำเนินการให้มีการสร้างเครือข่ายของความตกลงว่าด้วยการหลีกเลี่ยงการจกเก็บภาษีซ้อนระหว่างประเทศสมาชิกในปี พ.ศ.2553 เท่าที่จะสามารถดำเนินการได้

3.6 พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ วางนโยบายและ โครงสร้างทางกฎหมายสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และช่วยให้เกิดการค้า สินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ (การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์) ภายใน

อาเซียน โดยการปฏิบัติตามกรอบความตกลง e-ASEAN และบนพื้นฐานของกรอบความตกลงร่วมอื่นๆ เช่น ดำเนินนโยบายการแข่งขัน ด้านโทรคมนาคม โดยใช้แนวทางการปฏิบัติที่ดีและสนับสนุนการออกกฎหมายภายในประเทศ ด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

4. การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

4.1 การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดำเนินการตามพิมพ์เขียวนโยบายของอาเซียนด้านการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ASEAN Policy Blueprint for SME Development : APBSD 2004-2014) เพื่อสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน การปรับตัว และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาค

4.2 ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน กำหนดแนวทางและเน้นความพยายามร่วมกันในการลดระดับช่องว่างของการพัฒนา ทั้งภายในอาเซียนและระหว่างอาเซียนกับประเทศอื่นๆ โดยครอบคลุมด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนการเสริมสร้างขีดความสามารถในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาค พลังงาน บรรยากาศการลงทุน การท่องเที่ยว การลดระดับ ความยากจน และการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

5. การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

5.1 แนวทางการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันต่อปฏิสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับภายนอก ทบทวนพันธกรณีของ FTA/ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด (Closer Economic Partnership : CEP) เทียบกับพันธกรณีของการรวมกลุ่มภายในอาเซียน และดำเนินการให้มีระบบที่จะสนับสนุนการประสานงานมากขึ้นในการเจรจาการค้ากับประเทศคู่เจรจาภายนอกอาเซียน และในเวทีการเจรจาการค้าในระดับภูมิภาคและระดับพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุรอบท่าที่การเจรจาร่วมกัน

5.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเครือข่ายอุปทานของโลก รับหลักปฏิบัติสากลที่ดี และมาตรฐานในการผลิตและจำหน่ายมาใช้ในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาความช่วยเหลือทางวิชาการเพื่อยกระดับขีดความสามารถและผลิตภาพด้านอุตสาหกรรม และส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มระดับภูมิภาคและระดับโลกให้กับประเทศสมาชิกที่มี ระดับการพัฒนาต่ำกว่าของอาเซียน²¹

²¹ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, กองการต่างประเทศ. “กระทรวงมหาดไทยกับการรวมตัว เป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://km.moi.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=719&Itemid=26. มี.ค.63.

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community)

พัฒนาการความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน

นับตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งอาเซียนเมื่อปี พ.ศ.2510 นั้น ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านสารสนเทศ ด้านการพัฒนาศรี เด็ก และเยาวชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการจัดความยากจน ด้านการพัฒนาชนบท ด้านการพัฒนาและส่งเสริมสวัสดิการสังคม ด้านการจัดการด้านภัยพิบัติ ด้านแรงงาน และด้านอื่นๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ด้านสังคม²² ได้มีการกระชับความร่วมมือเพื่อสร้างสันติสุขในภูมิภาค โดยมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การก่อการร้าย การค้าอาวุธ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและคอมพิวเตอร์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างประเทศ

2. ด้านการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาได้เกิดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network : AUN) ซึ่งเป็นแกนหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภูมิภาค และมีการจัดตั้งมูลนิธิอาเซียน (ASEAN Foundation) เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและนักวิชาการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน มีการสนับสนุนการจัดทำโครงข่ายรองรับทางสังคม เพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤตเศรษฐกิจ รวมทั้งมีการก่อตั้งองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Ministers of Education Organization : SEAMEO) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2508

3. ด้านสาธารณสุข มีความร่วมมือด้านการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 จนถึงปี พ.ศ.2541 และต่อมาได้มีมติให้ปี พ.ศ.2545 – พ.ศ.2546 เป็นปีแห่งการปลูกจิตสำนึกในการต่อต้านยาเสพติดในอาเซียน และที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วย การปลอดยาเสพติดอาเซียนในปี พ.ศ.2563²³

นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตระหนักถึงภัยอันเกิดจากการแพร่ระบาดของอย่างรวดเร็วของโรคเอดส์ในเอเชียและผลกระทบที่จะมีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ

²² สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. "ASEAN Community". (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?Option=com_content&view=article&id=191&Itemid=171. มี.ค.63.

²³ กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน. "ความร่วมมืออาเซียนด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด". (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/internet/document.647.doc>. มี.ค.63.

ประเทศ ดังนั้น ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 จึงได้กำหนดระเบียบวาระ โดยเฉพาะสำหรับหาหรือเรื่องโรคเอดส์ (ASEAN Summit Session on HIV/AIDS) และที่ประชุมยังได้รับรองปฏิญญาของการประชุมสุดยอดอาเซียนว่าด้วยโรคเอดส์ปี พ.ศ.2545 – พ.ศ.2548 (7th ASEAN Summit Declaration on HIV/AIDS 2002 – 2005) ด้วย²⁴

4. ด้านสารสนเทศ ได้มีการก่อตั้งสภาบรรณารักษ์แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Congress of Southeast Asian Librarians - CONSAL) ขึ้นที่ประเทศสิงคโปร์เมื่อปี พ.ศ.2513 วัตถุประสงค์หลักเพื่อความร่วมมือในระหว่างประเทศสมาชิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการพัฒนาห้องสมุดของแต่ละประเทศ²⁵

5. ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เกิดโครงการเรือเยาวชนเอเชียอาคเนย์ (Ship for Southeast Asian Youth Program) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างเยาวชนญี่ปุ่นและเยาวชนอาเซียน เมื่อปี พ.ศ.2527²⁶

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้เริ่มโครงการความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2520 และได้จัดทำโครงการสิ่งแวดล้อมของอนุภูมิภาคอาเซียน ระยะที่ 1 (ASEAN Subregional Environment Programme I : ASEP I) โดยคณะกรรมการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน²⁷

7. ด้านอื่นๆ เช่น ความร่วมมือด้านกีฬาซีเกมส์ มหกรรมนาฏศิลป์อาเซียน วรรณกรรมซีไรต์ และดนตรีอาเซียน เป็นต้น

การจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 ปี พ.ศ.2549 ที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้แสดงเจตนารมณ์ในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ.2563 (ค.ศ. 2020) ซึ่งประกอบด้วยประชาคม 3 เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community : APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic

²⁴ กรมองค์การระหว่างประเทศ, กองการสังคม. “ความร่วมมือระหว่างประเทศเรื่องโรคเอดส์ (HIV/AIDS)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/main/th/issues/9897-HIVAIDS.html>. มี.ค.63.

²⁵ ประจักษ์ วัฒนานุกสิทธ์. “การประชุมสภาบรรณารักษ์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 15”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.nlt.go.th/Data/_บทความ%20consal.doc. มี.ค.63.

²⁶ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. “โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน ณ ประเทศญี่ปุ่น ประจำปี 2555 (Training Programme for Young Leaders)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.opp.go.th/3-1-5-55.doc>. มี.ค.63.

²⁷ “การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยภายใต้กรอบอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://infofile.pcd.go.th/mgt/ASEAN52.pdf?CFID=9754342&CFTOKEN=52622970>. มี.ค.63.

Community : AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio- Cultural Community : ASCC) ในส่วนของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชน ส่งเสริมการให้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน ทั้งนี้ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community Plan of Action) เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งเน้น 4 ด้าน ได้แก่

1. การสร้างประชาคมแห่งสังคม ที่เอื้ออาทร
2. แก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง
4. ส่งเสริมความเข้าใจระหว่าง ประชาชนในระดับรากหญ้า

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งรับรู้อาเซียนซึ่งจะเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ต่อมาในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ.2558 (Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of an ASEAN Community by 2015) เพื่อเร่งรัดการเป็นประชาคมอาเซียนเร็วขึ้นอีก 5 ปี คือ จากปี พ.ศ.2563 เป็นปี พ.ศ.2558²⁸ ปัจจุบันอาเซียนอยู่ระหว่างการดำเนินการตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) และมีกลไกดำเนินงาน ได้แก่ การประชุมรายสาขา (Sectoral Meeting) ระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Officials Meeting) ระดับรัฐมนตรี (Ministerial Meeting) คณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Council) รวมทั้งการประชุมคณะกรรมการด้านสังคมและวัฒนธรรม (Senior officials Committee for ASEAN Socio-Cultural Community)

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรม

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนมีเป้าหมายหลักคือ การยกระดับคุณภาพชีวิตในทุกด้านให้ประชาชน มีความอยู่ดีกินดีในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม และพร้อมรับมือกับผลกระทบอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน มีสำนึกความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรมและมีสำนึกร่วมในอัตลักษณ์ของภูมิภาค เพื่อ

²⁸ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 3. “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.inspect3.moe.go.th/strategy3/upload/asean/203.pdf>. มี.ก.63.

สร้างให้เกิดสำนึกการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและมีความรับผิดชอบ อันจะนำไปสู่การสร้างให้ประชาคมอาเซียนเป็นสังคมแห่งความห่วงใยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีแผนงานที่สำคัญ²⁹ ดังนี้

1. พัฒนาศักยภาพคนด้วยการศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น ตลอดจนสนับสนุนให้ประชาชนเสริมทักษะในการเป็นผู้ประกอบการให้มากขึ้น

2. ส่งเสริมสวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ด้วยการยกระดับความเป็นอยู่ให้พ้นจากความยากจน เสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาและการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร พัฒนาระบบสาธารณสุข และเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับประชาชน ต่อด้านยาเสพติดและให้อาเซียนเป็นสังคมที่พร้อมรับมือกับภัยพิบัติได้

3. ส่งเสริมความยุติธรรมและสิทธิทางสังคมด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิ ตลอดจนสวัสดิการของประชาชนและแรงงานอพยพ

4. ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการและการป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมข้ามแดน เช่น มลพิษหมอกควันข้ามแดน มลพิษจากของเสียที่มีพิษข้ามแดน เป็นต้น

5. สร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนอาเซียนเกิดสำนึกร่วมในเอกภาพ ท่ามกลางความหลากหลาย ส่งเสริมให้ประชาชนอาเซียนเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และศาสนา ส่งเสริมให้เกิดสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและสินค้าวัฒนธรรมของอาเซียน

ในการนี้³⁰ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมายหลักข้างต้น อาเซียนจึงเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในด้านสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น

1. การพัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากจนในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม

2. การพัฒนาการฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่าการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การสร้างงาน และการคุ้มครองทางสังคม

²⁹ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของอาเซียน และประชาคมอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.sac.or.th/databases/conference_asean_2011/?page_id=536. มี.ค.63.

³⁰ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. “ประชาคมอาเซียน 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.ceted.org/tutorceted>. มี.ค.63.

3. การส่งเสริมความร่วมมือในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์ และโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง

4. การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

5. การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค

สาระสำคัญของแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน³¹ ในการมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน คราวประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 ที่ประเทศสิงคโปร์ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ได้เห็นพ้องให้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) เพื่อรองรับการดำเนินการมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ประกอบด้วยความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่

1. การพัฒนามนุษย์ (Human Development)
2. การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection)
3. สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights)
4. ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)
5. การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity)
6. การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

ความก้าวหน้าในการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมดำเนินการด้านต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การอนุวัติข้อผูกพันภายใต้กฎบัตรอาเซียน (realizing the commitments under the ASEAN Charter) ซึ่งมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ.2551 โดยเฉพาะในเรื่องการขอกบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ กลไกสิทธิมนุษยชนอาเซียน คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย และคณะมนตรีประสานงานอาเซียน เป็นต้น

2. การฟื้นฟูอาเซียนให้เป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งรวมถึงการเสริมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนในหมู่ประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ภาคประชาสังคมในการสร้างประชาคมอาเซียน

³¹ กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน. “แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ. 2009-2015)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/ascclblueprint_social.pdf. มี.ค.63.

3. การเสริมสร้างการพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์³² สำหรับประชาชนทุกคนในภูมิภาค โดยส่งเสริมให้การดำเนินความร่วมมือของอาเซียนตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประชาชนมากที่สุด โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาท้าทายต่าง ๆ เช่น ความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น

4. โครงการจับตาอาเซียน (ASEAN Watch) มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอความคืบหน้าเกี่ยวกับอาเซียน ส่วนหนึ่งของโครงการนี้ได้มีการระดมสมอง แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และ กำหนดโจทย์วิจัยเกี่ยวกับอาเซียนออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

4.1 การวิจัยเพื่อจุดมุ่งหมายเชิงปฏิบัติ หรือ นโยบาย

4.2 การวิจัยเพื่อมุ่งเน้นเชิงวิชาการ โดยเป็นการต่อยอดความรู้ไปประยุกต์ใช้ในด้านอื่นๆ

4.3 การวิจัยเชิงทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับกลุ่มคนอื่นๆ ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเครือข่ายภาคประชาสังคม รวมทั้งมีการจัดทำเว็บไซต์ www.aseanwatch.org เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ความคืบหน้าของโครงการนี้³³

5. การประชุมคณะกรรมการระดับชาติ เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาในอาเซียนสู่การบรรลุเป้าหมายการจัดตั้งประชาคมอาเซียน โดยในปี พ.ศ.2553 ที่ประชุมคณะกรรมการระดับชาติ ได้ให้ความเห็นชอบร่าง นโยบายเพื่อดำเนินงานตามปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ด้านการศึกษา จำนวน 5 นโยบาย³⁴ ดังนี้

นโยบายที่ 1 การเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับอาเซียน

นโยบายที่ 2 การพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นักศึกษาและประชาชนให้มีทักษะที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

นโยบายที่ 3 การพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษา และ ครูอาจารย์ในอาเซียน

นโยบายที่ 4 การเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีการศึกษาในอาเซียนเพื่อรองรับการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

นโยบายที่ 5 การพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

³² สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. “ASEAN Community”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.bic.moe.go.th/th/index.php? Option =com_content&view=article&id=191&Itemid=171. ฅ.ย.63.

³³ “ความคืบหน้าโครงการ.” . จุลสารจับตาอาเซียน ASEAN Watch, 1(1), 4-10.ม.ค.2555,

³⁴ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. .” ASEAN”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://203.172.142.8/en/index php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=21. ฅ.ย.63.

6. การพัฒนาเยาวชนอาเซียน³⁵ มีการดำเนินการ โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน เกิดขึ้นมากมาย เช่น การดำเนิน โครงการพัฒนาผู้นำเยาวชนอาเซียน การดำเนินการกีฬามหาวิทยาลัยอาเซียน การจัดตั้งกองทุนเยาวชนอาเซียน เพื่อส่งเสริม โครงการและกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนในอาเซียน การจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเครือข่ายและแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับวิธีการและกลยุทธ์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน การศึกษาและจัดทำ ASEAN Youth Development Index เพื่อประเมินผลลัพธ์ และประสิทธิผลโครงการเยาวชนภายในภูมิภาคอาเซียน

7. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมมิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน อาทิ การดำเนิน โครงการระดับภูมิภาคในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและยูเนสโก การทบทวน โครงการทุนอาเซียน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมความเสมอภาคด้านการศึกษาแก่สตรีและเด็กผู้หญิง การแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรความเสมอภาคทางเพศใน โรงเรียน การส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรด้านการศึกษาในระดับภูมิภาคและนานาชาติ การสอนด้านค่านิยมและมรดกวัฒนธรรมในหลักสูตร โรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรอาเซียนศึกษาใน โรงเรียน การสนับสนุนการเรียน ภาษาอาเซียนและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักภาษาศาสตร์

8. สถาบันนาฏศิลป์ของไทยและลาว³⁶ ได้มีการลงนามบันทึกความตกลงร่วมกันระหว่าง วิทยาลัยนาฏศิลป์ (สายอีสาน) และ โรงเรียนศิลปะแห่งชาติลาว

9. เจ้าหน้าที่ตำรวจอาเซียนพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี ที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม มีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง Joint ASEAN Senior Police Officers Course and Technology Enabled Crime Workshop ครั้งที่ 21 เพื่อป้องกันและรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติทุกประเภท เพื่อการเสริมสร้างสันติภาพ มิตรภาพ ความเป็นอิสระ และความร่วมมือระหว่างกัน

10. คณะกรรมาธิการอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรีและสิทธิเด็ก (ASEAN Commission on the Promotion and Protection of the Rights of Women and Children : ACWC) เปิดการหารือกับองค์กรภาคประชาสังคมระดับชาติและระดับภูมิภาคกว่า 40 องค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก รวมถึง ความท้าทายในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว

³⁵ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. “การศึกษา : การสร้างประชาคมอาเซียน” (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.lib.hcu.ac.th/asean/1TheRoleofED-building-ASEANcommunity2015.pdf>. ๒๒.๕.๖๓.

³⁶ ASEAN Watch. .” ความคืบหน้าอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://aseanwatch.org/category/asean-progress/>. ๒๒.๕.๖๓.

11. ความร่วมมือด้านโทรคมนาคมและสารสนเทศ มีโครงการรองรับการดำเนินการจำนวน 17 โครงการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาด้านโทรคมนาคมสารสนเทศและการสื่อสารมุ่งสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน เช่น การประชุมผู้บริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของอาเซียน (ASEAN CIOs Forum) โครงการรางวัลไอซีทีอาเซียน (ASEAN ICT Awards) โครงการความมั่นคงปลอดภัยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โครงการการนำไอซีทีมาใช้ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

12. สถานีโทรทัศน์แห่งอาเซียน (ASEAN Television)³⁷ หรือ อาเซียนทีวี เป็นช่องรายการที่ผลิตโดย บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) ในนามสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอ็มคอตร่วมกับบริษัท เนชั่น บรอดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด ตามมติของคณะรัฐมนตรีอาเซียน ที่ริเริ่มออกอากาศ เมื่อการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 14 ที่อำเภอชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2552 หลังจากนั้นอาเซียนทีวี มีรายการที่เกี่ยวกับอาเซียนและการถ่ายทอดสดสำคัญๆ

13. ความร่วมมือด้านกีฬา รัฐมนตรีกีฬาของอาเซียนได้ร่วมลงนามในความตกลง 11 ฉบับ ซึ่งรวมถึงความเป็นไปได้ที่จะขยายการจัดการแข่งขันกีฬา โดยให้เพิ่มการแข่งขันฟุตบอลและการแข่งขันวอลเลย์บอล ตลอดจนให้สมาพันธ์ฟุตบอลอาเซียนศึกษาแนวทางเพื่อเตรียมความพร้อมในการเสนอตัวเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันฟุตบอลโลกในปี พ.ศ.2573 อีกทั้งกำหนดให้ปี พ.ศ.2556 เป็นปีแห่งอุตสาหกรรมกีฬาอาเซียน

การบูรณาการความร่วมมือระหว่างประเทศ

ด้วยสถานการณ์ของโลก³⁸ ที่ผ่านจากยุคสงครามเย็นเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการเมืองโลก ซึ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงคือการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะ World Politics มาเป็น Global Politics ซึ่งคำว่า World Politics เป็นผลที่ได้รับอิทธิพลของการพัฒนาการพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมยุคใหม่ อันได้แก่ลัทธิทุนนิยม อุตสาหกรรมนิยม เทคโนโลยี ชนชั้น เพศภาวะ อุดมการณ์ และสื่อ ซึ่งปรากฏการณ์ทั้งหมดกระทำผ่านตัวแทนของรัฐ ในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนที่เรียกว่า Global Politics หมายถึงการที่การเมืองระหว่างประเทศ ดำเนินผ่านองค์การโลก อย่างเช่น องค์การสหประชาชาติ

³⁷ เนชั่น บรอดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น. “อาเซียนทีวี พร้อมแล้ว อสมท - เนชั่น หมุ่ทุนสร้างสื่อ เพื่อคน 10 ประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.nbc.co.th/news-detail.php?id=66>. เม.ย.63.

³⁸ วิทยา สุจริตชนารักษ์. “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคสงครามเย็น”, *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. (141-142), มิถุนายน 2557. หน้า 2 -3.

และการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ.2491) ในลักษณะเช่นนี้ ย่อมหมายความว่ากิจกรรมทางการเมืองในลักษณะ Global Politics ไม่ใช่เป็นการต่อสู้กัน ระหว่างรัฐกับรัฐ แต่เป็นการแก้ปัญหาทางการเมืองโดยอาศัยองค์การโลก ซึ่งรัฐเกือบทั้งหมดเป็น สมาชิกอยู่ เช่น องค์การการค้าโลก (WTO) พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ว่าด้วยปัญหาภาวะ โลกร้อน เป็นต้น

เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่าง ประเทศขึ้นดังกล่าว เป็นผลมาจาก ความต้องการของสังคมโลกที่ปรารถนาให้เกิดความยุติธรรมในประชาคมโลก ประเทศที่ด้อยกว่าไม่ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากประเทศที่มีอำนาจมากกว่า โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จากการเปลี่ยนแปลงของ สังคมโลกดังกล่าว นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหลังจากยุค สงครามเย็น ความมั่นคงทางการเมืองก็มีสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันสหรัฐ ก็ได้พยายามขยายบทบาท ของตนเองในด้านความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปในลักษณะของการช่วยเหลือทางทหาร มากขึ้น เช่น กรณีที่สหรัฐให้ความช่วยเหลืออินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และยกให้ประเทศเหล่านี้เป็น พันธมิตร และประเทศไทย อีกทั้งสหรัฐก็ได้ขยายบทบาทในการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น ดังเช่นการริเริ่มการประชุมสุดยอดระหว่างสหรัฐกับ ประเทศกลุ่มอาเซียน รวมทั้งการให้ความสนใจเกี่ยวกับอนุภาครุ่มน้ำโขง (GMS) โดยได้ริเริ่ม โครงการความร่วมมือระหว่างลุ่มแม่น้ำโขงกับลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี จากการที่สหรัฐได้พยายามขยาย บทบาทตัวเองมากขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้กลุ่มประเทศในภูมิภาคนี้ต้องหันมา พิจารณาแล้วว่าท่าทีของสหรัฐ ที่พยายามเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้เป็นเพราะเหตุใด ในขณะที่ยว กนจีนก็เป็นหนึ่งในประเทศที่อยู่ในภูมิภาคนี้และกำลังแสดงศักยภาพและบทบาทตัวเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากกรณีการเกิดข้อพิพาทขึ้นในหมู่เกาะสแปรตลีย์ในทะเลจีนใต้ โดยจีนพยายาม อ้างสิทธิ์เหนือน่านน้ำทะเลจีนใต้ทั้งหมด ขณะที่ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย และบรูไน ก็อ้างสิทธิ บางส่วนเช่นกัน ซึ่งกรณีข้อพิพาทดังกล่าวที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเป็นการพยายามแย่งชิง เพื่อให้ตนเอง ได้ผลประโยชน์จากการครอบครองทรัพยากรทางธรรมชาติในเรื่องของแหล่งน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ การทำการประมง และความสำคัญในเรื่องของเส้นทางและพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญทั้งสิ้น

เห็นได้ว่า แม้ปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคอาเซียนหลังยุคสงครามเย็นจะหมดไป แต่ ปัญหาอื่นๆ ยังคงมีอยู่และอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคนี้ขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังเช่นกรณี การเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจในเอเชีย ซึ่งเป็นผลมาจากการก้าวขึ้นมามีบทบาทและแสดง อิทธิพลของจีน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของอำนาจ จากรูปแบบ Bipolar ในช่วงของ สงครามเย็นมาเป็น Multipolar ซึ่งมีมหาอำนาจทั้งใหม่และเก่า ที่กำลังพยายามแข่งขันกันที่จะมี

บทบาทและอิทธิพล อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง³⁹ และยังมีปัญหาดังเดิมที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนและพื้นที่ติดต่อกันทั้งทางบกและทางทะเล ที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ อีกทั้งปัญหาภัยแทรกซ้อนอื่นๆ ที่เป็นปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เกิดขึ้นภายในประเทศและอาจส่งผลกระทบต่อประเทศใกล้เคียง ดังนั้นปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างกันในระดับประเทศและระดับภูมิภาคในอาเซียน เพื่อลดปัญหาที่จะนำไปสู่การสร้างความขัดแย้งที่ขยายใหญ่ขึ้น

การบูรณาการความร่วมมือระหว่างประเทศ

การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนในกิจกรรม 5 ด้าน คือ การบริหารจัดการชายแดน การสร้างความมั่นคงทางทะเล การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การสร้างความไว้วางใจกับประเทศเพื่อนบ้านและการเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติการทางทหารร่วมกันของอาเซียน โดยเน้นความร่วมมือและป้องกัน แก้ไขข้อพิพาทต่างๆ และการแก้ไขปัญหาเส้นเขตแดน โดยใช้กลไกทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี ที่จะจัดระเบียบกาพัฒนาตามกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนทั้งทางบกและทางทะเล รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน โดยใช้ระบบการเฝ้าตรวจที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนานาประเทศด้วย

หากพิจารณาถึงความหมายของความร่วมมือก่อนว่า มีความหมายอย่างไร และมีวิธีการบูรณาการอย่างไรบ้าง ความหมายของคำว่า ความร่วมมือ (Cooperation) หมายถึง การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้น เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ยอมรับร่วมกันว่าความร่วมมือจะมีผลให้สมาชิกของทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์นั้นได้ ซึ่งหากพิจารณาถึงต้นแบบแห่งการบูรณาการความร่วมมือระหว่างประเทศให้กับองค์กรความร่วมมือในภูมิภาคอย่างอาเซียนและภูมิภาคอื่นๆ ในโลก คือ ประชาคมยุโรป เนื่องจากการบูรณาการของประเทศสมาชิกเป็นองค์กรขนาดใหญ่ของประชาคมยุโรป ทำให้สิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้อย่างกรณีประเทศเคยเป็นศัตรูกัน เช่น เยอรมันกับฝรั่งเศส กลับเป็นพันธมิตรกัน และทำให้ทวีปยุโรปมีสันติภาพ ความมั่นคง และความเข้มแข็งในเชิงการต่อรองทางเศรษฐกิจ ซึ่งกระบวนการในการบูรณาการนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้วิเคราะห์กระบวนการบูรณาการของประชาคมยุโรป อาศัยแนวคิด

³⁹ วิทิต ศรีสุข. “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแข่งขันสะสมอาวุธครั้งใหม่”, *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. (141 142), มิถุนายน 2557. หน้า 2.

ทฤษฎีสหพันธ์นิยม ทฤษฎีภารกิจนิยมใหม่ และทฤษฎีคมนาคนสื่อสาร เพื่อประโยชน์ของความร่วมมือของกลุ่มภูมิภาคนี้⁴⁰

สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียน ได้ก่อตั้งประชาคมอาเซียนขึ้นก็อาศัยแนวคิดทฤษฎีทั้ง 3 ทฤษฎี มาเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือและการบูรณาการ โดยสะท้อนจาก การใช้ “ปฏิญญากรุงเทพฯ” เพื่อจัดตั้งกลุ่มสมาคมอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ เน้นความร่วมมือกันในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคและส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ต่อมาการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเกิดขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์ เป็นกระแสของการไร้ซึ่งพรมแดน ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมากขึ้น เนื่องจากปัญหาในระดับภายในประเทศอาจส่งผลกระทบต่อประเทศข้างเคียง และนำมาสู่ระดับภูมิภาคได้ เช่น ปัญหาสุขภาพเสพติด ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาการค้าไม้ทำลายป่า ปัญหาภัยพิบัติอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านระดับภูมิภาค และระหว่างนานาประเทศ จึงทำให้ประเทศสมาชิกในอาเซียนได้หันมาให้ความสนใจ และรวมตัวกันเข้าเป็นประชาคมที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพิ่มขึ้น และความซับซ้อนในการรวมตัวกันขยายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กลายเป็นความซับซ้อนของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

สรุป

สรุปได้ว่าปัญหาความมั่นคงภายในประเทศและระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน และนำมาซึ่งภัยแทรกซ้อนในรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อทุกระดับ ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอกประเทศเป็นสำคัญ และความร่วมมือนี้ควรถูกขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของประเทศและระหว่างประเทศในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศและภูมิภาคร่วมกัน ดังนั้นการสร้างความร่วมมือจึงเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลและองค์กรระดับประเทศจะต้องให้ความสำคัญและแสดงบทบาทของประเทศในการขยายความร่วมมือนี้ ให้เป็นที่ยอมรับในระดับภูมิภาคนี้ต่อไป เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประเทศชาติ และประชาชน รวมทั้งผลประโยชน์ร่วมกันของภูมิภาค

⁴⁰ บรรจง อมรชวีนิ และ ทพย์ชนก ศิริวัฒน์กุล. “ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระหว่างประเทศของไทย บนเส้นทางการบูรณาการระดับภูมิภาค”. วิทยุสารานุกรมย์. ปีที่ 15 (58), มกราคม – มีนาคม 2558. หน้า 15.

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยภายใต้ผลประโยชน์แห่งชาติ และการเมืองระหว่างประเทศ

แม้ว่าเสถียรภาพทางการเมืองของกัมพูชาจะมีอยู่สูง เนื่องมาจากรัฐบาลพรรคประชาชนกัมพูชาที่นำโดยนายกรัฐมนตรีนูนเซน สามารถกุมเสียงส่วนใหญ่ในการเลือกตั้งของกัมพูชาได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พรรคประชาชนกัมพูชาได้เข้าสู่การเป็นพรรคการเมืองที่มีลักษณะโดดเด่นเพียงพรรคเดียว (One Dominant Party System) โดยมีพรรคพุนชินเปค และ พรรคสมรังสี เป็นพรรคฝ่ายค้าน ที่ได้รับการเลือกตั้งเพียงไม่กี่ที่นั่ง กล่าวได้ว่านายกรัฐมนตรีนูนเซน สามารถใช้อำนาจและกลไกของรัฐผสมผสานกับการใช้กุศโลบายทางเศรษฐกิจ ในการควบคุมฐานเสียง และการลงคะแนนเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพเสมอมา หากมองลักษณะทางการเมืองของกัมพูชาถึงแม้ว่า กัมพูชานั้นจะมีการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่จากการควบคุมจากรัฐบาลทุกองคาพยพ ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ NGO และสื่อมวลชนย่อม สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม (Authoritarian Democracy) ของกัมพูชา สำหรับการเมืองในประเทศไทยนั้น หลายปีที่ผ่านมาความปั่นป่วน และขาดเสถียรภาพอยู่พอสมควรอันมาจาก Colour Politics หากมองถึงปมแห่งปัญหาของการเมืองของไทยนั้น เกิดจากที่ประชาธิปไตยแบบตะวันตกของไทยยังให้ความสำคัญตลอดมาว่าการเลือกตั้ง คือ หัวใจสำคัญของ ประชาธิปไตย แต่แท้จริงแล้วการเลือกตั้งนั้นเป็นเพียงกระบวนการสรรหาตัวแทนในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ประกอบกับการเลือกตั้งในไทยยังยึดโยงอยู่กับทุน และระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วเราต้องมีความเข้าใจว่าประชาธิปไตย ต้องไม่ใช่แค่เพียงการเลือกตั้ง แต่ต้องเป็นประชาธิปไตย โดยวิถีชีวิตที่ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น และรับฟังเสียงจากคนส่วนน้อย ซึ่งสังคมประชาธิปไตยที่พึงปรารถนาต้องเป็นสังคมประชาธิปไตยแบบถกแถลง (Deliberate Democracy) ที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสร้างสรรค์ กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยไทยในปัจจุบันจึงเป็นประชาธิปไตยแบบอัตตาธิปไตยผสมผสานกับอัตตาธิปไตย ที่ขับเคลื่อนไปด้วยวิชาและมิฉันทิฐิ

จากลักษณะของการเมืองภายในของประเทศทั้งสองเห็นได้ว่า ทั้งกัมพูชาและไทย ต่างก็เป็นประเทศประชาธิปไตย (แบบเอเชีย) เคยมีคำกล่าวของฝ่ายเสรีนิยม (Liberalism) ว่าประเทศในระบอบประชาธิปไตยจะไม่ทำสงครามกัน แต่ในกรณีของความสัมพันธ์กัมพูชาและไทยนั้น ทั้งสองต่างก็ตั้งผลประโยชน์หลักแห่งชาติ (National Interest) ไว้ที่เป้าหมายเดียวกัน การนิยามถึงผลประโยชน์หลักแห่งชาติ หรือผลประโยชน์ที่จะสูญเสียไปไม่ได้ ไว้ที่ตำแหน่งเดียวกัน อาจส่งผลต่อความขัดแย้งหากการเจรจาประนีประนอมนั้นดำเนินการมิได้ ย่อมอาจนำไปสู่

ความรุนแรงและสงครามในที่สุด ซึ่งผลประโยชน์หลักของทั้งกัมพูชาและไทย ก็คือปัญหาปราสาทพระวิหาร และพื้นที่ทับซ้อน กับปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล แต่ปัญหาที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศทั้งสองลุกลามจนไม่มีทีท่าว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะยุติลงได้ ก็คือปัญหาปราสาทพระวิหาร ที่รัฐบาลทั้งสองฝ่ายให้คุณค่าว่าเป็นผลประโยชน์หลักที่จะสูญเสียไปไม่ได้

เมื่อพิจารณาถึงความขัดแย้งของกัมพูชาและไทยนั้น ส่วนหนึ่งต้องพิจารณาไปที่บทบาทและท่าทีของเวียดนาม ที่พยายามช่วงชิงความเป็นเจ้าในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป (Mainland Southeast Asia) จากไทย โดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามในระดับภูมิภาค ถึงแม้ว่าบทบาทในองค์การภูมิภาค อาทิเช่น อาเซียนของเวียดนาม จะมีบทบาทโดดเด่นมเท่ากับไทย แต่หากมองแยกไปเฉพาะส่วนย่อยในภูมิภาคอย่างอินโดจีน ก็จะเห็นถึงบทบาทความเป็นผู้นำที่ชัดเจนของเวียดนาม ที่มีเหนือลาวและกัมพูชา ซึ่งตรงจุดนี้ก็ต้องยอมรับว่าบทบาทการนำของเวียดนาม คือผู้นำของอินโดจีนอย่างแท้จริง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสายสัมพันธ์ ระหว่างเวียดนามกับลาว และกัมพูชา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสงครามเย็น กล่าวได้ว่าเวียดนาม ได้ดำเนินนโยบายสร้างตนให้เป็นแกนลือ (Hub) และสร้างให้กัมพูชากับลาวเป็นซี่ล้อ (Spokes) ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ประกอบด้วยความใกล้ชิดและสายสัมพันธ์อันดีของสุนเซน กับเวียดนาม ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและเวียดนาม นับวันก็ยิ่งจะมีความแนบแน่นยิ่งขึ้น ซึ่งหมายถึงว่าในทางกลับกันความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทยก็ย่อมจะถดถอยลงจากยุทธศาสตร์การครองความเป็นเจ้าในอินโดจีนของเวียดนาม

ปัญหาภัยแทรกซ้อนรูปแบบใหม่

ปัญหาภัยแทรกซ้อนรูปแบบใหม่สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นย่อยๆ ดังนี้

1. ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากพื้นที่ชายแดนกัมพูชา – ไทย มีช่องทางธรรมชาติหลายช่องทางที่เอื้อต่อการข้ามแดนไปมาโดยไม่ต้องเข้า – ออก ตามจุดผ่านแดนที่ทางราชการกำหนด จึงทำให้เกิดปัญหาการข้ามแดนโดยผิดกฎหมายและนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ กับไทย ที่สำคัญได้แก่การลักลอบค้ายาเสพติด การปล้นสะดมตามแนวชายแดน การโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ การค้าอาวุธ การค้ามนุษย์ และการเดินทางเข้าไทยไปยังจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของชาวกัมพูชามุสลิม ที่มีมากผิดปกติ

2. ปัญหาบ่อนการพนันตามพื้นที่ชายแดน เกือบตลอดแนวชายแดนของกัมพูชา ที่ติดกับไทย โดยเฉพาะจุดผ่านแดนถาวรต่างๆ จะมีบ่อนการพนันที่ตั้งอยู่จำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ และนำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ปัญหาแรงงานต่างด้าว จากสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่าง จึงเป็นสาเหตุให้มีชาวกัมพูชาหลบหนีเข้าไทยเพื่อหางานทำในแต่ละเดือนจำนวนมาก

4. ปัญหาการลักลอบเข้ามาตัดไม้ ปัจจุบันสภาพป่าไม้ตามแนวชายแดน ไทย - กัมพูชา ส่วนใหญ่ไม่เหลือสภาพป่าสมบูรณ์ เนื่องจากมีการลักลอบตัดไม้อยู่เสมอ

5. ปัญหาการค้ายาเสพติดบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะการเป็นทางการลักลอบค้าและส่งยาเสพติด การเป็นพื้นที่แหล่งพักยาเสพติดก่อนการจำหน่าย เนื่องจากปัจจุบันปัญหาเสพติดมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ไทยและกัมพูชาได้ลงนามบันทึกความเข้าใจ

สรุป

จากเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย เนื่องจาก มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งจะทำให้เห็นภาพของความขัดแย้งได้อย่างชัดเจน และแม้ว่าทั้งกัมพูชาและไทยจะมีความขัดแย้งกัน แต่ก็สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้ โดยอาศัยกรอบความร่วมมือ เป็นพลังขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย เป็นสิ่งที่สามารถนำความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อสร้างความเป็นพี่น้องระหว่างเพื่อนบ้านร่วมกัน เช่น ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยนั้น ทั้งสองประเทศต่างก็เป็นสมาชิกของอาเซียน (ASEAN) ที่กำลังเดินหน้าตามตัวอย่างสหภาพยุโรป โดยที่ในปี พ.ศ.2558 อาเซียนต้องก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งก็หมายความว่ากัมพูชา ไทย และอาเซียน กำลังตามกระแสของสงครามทางเศรษฐกิจและการบูรณาการระหว่างประเทศ

ดังนั้น เป้าหมาย ของอาเซียนในอนาคต คือ ไปสู่การสร้างความเป็นเอกภาพของประชาคมอย่างแท้จริงที่อริปไตยเขตแดน และความเป็นชาติย่อมจะถูกลดทอนลง เมื่อสถานการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศ เริ่มเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ภายในภาคีของอาเซียนเองก็จะต้องเตรียมพร้อมเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าจากความสัมพันธ์และความขัดแย้งกัมพูชา-ไทย เราในฐานะนักศึกษาควรที่จะศึกษาว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่งผลอย่างไรบ้าง เราควรที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็ทางด้านการศึกษาาร่วมกัน การค้า และทางด้านความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกัมพูชา-ไทย ทำให้เหตุการณ์ของความขัดแย้งระหว่างกัมพูชา-ไทย ได้เรียนรู้เป็นบทเรียนให้เราเห็นว่าความขัดแย้งนั้นส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในเมื่อความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ไม่ดีต่อกัน เราควรสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างกัมพูชา-ไทย

บทที่ 4

วิเคราะห์ประชาคมอาเซียน ต่อความมั่นคงทวิภาคี ในบริบทราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน บทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตและเกณฑ์ในการพิจารณาประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ ศึกษาบทบาทของประชาคมอาเซียนต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

โครงสร้างและกลไกการดำเนินงานขององค์กรของอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน¹ ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายสูงสุดของอาเซียน ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2551 เป็นเอกสารหลักที่กำหนดโครงสร้างของอาเซียน ไว้ในหมวดที่ 4 ดังนี้

1. ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit)

ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ประกอบด้วย ประมุขหรือหัวหน้ารัฐบาล มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสูงสุดและแนวทางการร่วมมือของอาเซียน และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ โดยให้ประเทศสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียนเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม 2 ครั้งต่อปี หรือเรียกประชุมพิเศษหรือเฉพาะกิจเมื่อมีความจำเป็น

¹ “โครงสร้างและกลไกการดำเนินงาน ASEAN”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/aseanpatongcl/bth-thi-4-klki-kar-danein-ngan-asean>. ๒๕.๖3.

2. คณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Councils : ACCs)

คณะมนตรีประสานงานอาเซียน ประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน ทำหน้าที่เตรียมการประชุมสุดยอดอาเซียน ประสานงานความตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ประสานงานระหว่าง 3 เสาหลัก ดูแลการดำเนินงานและกิจการต่างๆ ของอาเซียนในภาพรวม คณะมนตรีประสานงานอาเซียนจะมีการประชุมกันอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปี

3. คณะมนตรีประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Councils)

คณะมนตรีประชาคมอาเซียนประกอบด้วย คณะมนตรีประชาคม 3 เสาหลัก อันได้แก่คณะมนตรีการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งเป็นผู้แทนที่ประเทศสมาชิกแต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบแต่ละเสาหลัก มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานและติดตามการทำงานตามนโยบาย โดยเสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อที่ประชุมผู้นำ มีการประชุมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ประธานการประชุมเป็นรัฐมนตรีที่เหมาะสมจากประเทศสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียน

4. องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN Sectoral Ministerial Bodies)

องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา(เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านกลาโหม ด้านการศึกษา ฯลฯ) ประกอบด้วยรัฐมนตรีเฉพาะสาขา มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียนที่อยู่ในขอบข่ายการดำเนินงานของตน และเสริมสร้างความร่วมมือในสาขาของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อสนับสนุนการรวมตัวของประชาคมอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

กฎบัตรอาเซียน เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญของอาเซียนที่จะทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล เป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรให้กับอาเซียน โดยนอกจากจะประมวลสิ่งที่ถือเป็นค่านิยม หลักการ และแนวปฏิบัติในอดีตของอาเซียนมาประกอบกันเป็นข้อปฏิบัติอย่างเป็นทางการของประเทศสมาชิกแล้ว ยังมีการปรับปรุงแก้ไขและสร้างกลไกใหม่ขึ้นพร้อมกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรที่สำคัญในอาเซียนตลอดจนความสัมพันธ์ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนให้สามารถดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนการรวมตัวของประชาคมอาเซียน ให้ได้ภายในปี พ.ศ.2558 ตามที่ผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันได้

ทั้งนี้ผู้นำอาเซียน ได้ลงนามรับรองกฎบัตรอาเซียน ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 ณ ประเทศสิงคโปร์ ในโอกาสครบรอบ 40 ของการก่อตั้งอาเซียน แสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังแสดงให้ประชาคมโลกได้เห็นถึงความก้าวหน้าของอาเซียนที่กำลังจะก้าวเดินไปด้วยกันอย่างมั่นใจระหว่างประเทศสมาชิกต่าง ๆ ทั้ง 10 ประเทศ และถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญที่จะปรับเปลี่ยนอาเซียนให้เป็นองค์กรที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลในฐานะที่เป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล ประเทศสมาชิกได้ให้สัตยาบันกฎบัตรอาเซียน ครบทั้ง 10 ประเทศแล้วเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551 กฎบัตรอาเซียนจึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 15 ธ.ค. 2551 เป็นต้นไป

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนจะให้สถานะนิติบุคคลแก่อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล (Intergovernmental Organization)

โครงสร้างและสาระสำคัญของกฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน ประกอบด้วยบทบัญญัติ 13 หมวด 55 ข้อ ได้แก่

หมวดที่ 1 ความมุ่งประสงค์และหลักการของอาเซียน

หมวดที่ 2 สถาปนุคคลตามกฎหมายของอาเซียน

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ (รัฐสมาชิก สิทธิและพันธกรณีของรัฐสมาชิก และการรับสมาชิกใหม่

หมวดที่ 4 โครงสร้างองค์กรของอาเซียน

หมวดที่ 5 องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

หมวดที่ 6 การคุ้มกันและเอกสิทธิ์

หมวดที่ 7 กระบวนการตัดสินใจ

หมวดที่ 8 การระงับข้อพิพาท

หมวดที่ 9 งบประมาณและการเงิน

หมวดที่ 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

หมวดที่ 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน

หมวดที่ 12 ความสัมพันธ์กับภายนอก

หมวดที่ 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

กฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เสริมสร้างกลไกการติดตามความตกลงต่างๆ ให้มีผลเป็นรูปธรรม และผลักดันอาเซียนให้เป็นประชาคมเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

กฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้อย่างไร มีข้อกำหนดใหม่ๆ ที่ช่วยปรับปรุงโครงสร้างการทำงานและกลไกต่างๆ ของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพิ่มความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหา เช่น

1. กำหนดให้เพิ่มการประชุมสุดยอดอาเซียนจากเดิมปีละ 1 ครั้ง เป็นปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ผู้นำมีโอกาสหารือกันมากขึ้น พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงทางการเมืองที่จะผลักดันอาเซียนไปสู่การรวมตัวกันเป็นประชาคมในอนาคต

2. มีการตั้งคณะมนตรีประจำประชาคมอาเซียนตามเสาหลักทั้ง 3 ด้าน คือ การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

3. กำหนดให้ประเทศสมาชิกแต่งตั้งเอกอัครราชทูตประจำอาเซียนไปประจำที่กรุงจาการ์ตา ซึ่งไม่เพียงแต่จะแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจแน่วแน่ของอาเซียนที่จะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อมุ่งไปสู่การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนในอนาคต และยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมประชุมและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างประเทศสมาชิก

4. หากประเทศสมาชิกไม่สามารถตกลงกันได้โดยหลักฉันทมติ ให้ใช้การตัดสินใจรูปแบบอื่นๆ ได้ตามที่ผู้นำกำหนด

5. เพิ่มความยืดหยุ่นในการตีความหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน โดยมีข้อกำหนดว่าหากเกิดปัญหาที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนร่วมของอาเซียน หรือเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน ประเทศสมาชิกต้องหารือกันเพื่อแก้ปัญหา และกำหนดให้ประธานอาเซียนเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

กฎบัตรอาเซียนจะเสริมสร้างกลไกการติดตามความตกลงต่างๆ ให้มีผลเป็นรูปธรรม

กฎบัตรอาเซียนสร้างกลไกตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามความตกลงต่างๆ ของประเทศสมาชิกในหลากหลายรูปแบบ เช่น

1. ให้อำนาจเลขาธิการอาเซียนดูแลการปฏิบัติตามพันธกรณีและคำตัดสินขององค์กรระงับข้อพิพาท

2. หากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆ ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิกสามารถใช้กลไกและขั้นตอนระงับข้อพิพาททั้งที่มีอยู่แล้ว และที่จะตั้งขึ้นใหม่เพื่อแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยสันติวิธี

3. หากมีการละเมิดพันธกรณีในกฎบัตรฯ อย่างร้ายแรง ผู้นำอาเซียนสามารถกำหนดมาตรการใดๆ ที่เหมาะสมว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อรัฐผู้ละเมิดพันธกรณีกฎบัตรอาเซียนช่วยให้อาเซียนเป็นประชาคมเพื่อประชาชนได้อย่างไรข้อบทย่างๆ ในกฎบัตรอาเซียนแสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังผลักดันองค์กรให้เป็นประชาคมเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง จึงกำหนดให้การลดความยากจนและลดช่องว่างการพัฒนาเป็นเป้าหมายหนึ่งของอาเซียนกฎบัตรอาเซียนเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในอาเซียนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ของอาเซียนมากขึ้น ทั้งยังกำหนดให้มีความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับสมัชชารัฐสภาอาเซียน ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างรัฐสภาของประเทศสมาชิกกำหนดให้มีการจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit)

ประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนได้จัดการประชุมขึ้น เรียกว่า การประชุมสุดยอดอาเซียน ซึ่งหัวหน้ารัฐบาลแต่ละประเทศสมาชิกจะมาอภิปรายและแก้ไขประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมไปถึงการจัดการประชุมร่วมกับประเทศนอกกลุ่มสมาชิกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) ถือเป็นกลไกการดำเนินงานของอาเซียนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผลสรุปที่ได้จากการประชุมจะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนจัดขึ้นโดยประเทศที่ได้มอบหมายให้เป็นประธานอาเซียนในแต่ละปี

การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรกจัดขึ้นที่จังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ในปี พ.ศ. 2519 จากผลของการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่สาม ณ กรุงมะนิลา ในปี พ.ศ. 2530 สรุปว่าผู้นำประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนควรจะจัดการประชุมขึ้นทุกห้าปี อย่างไรก็ตาม ผลของการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งต่อมาที่ประเทศสิงคโปร์ ในปี พ.ศ. 2535 ได้เสนอให้จัดการประชุมให้บ่อยขึ้น และได้ข้อสรุปว่าจะมีการจัดการประชุมสุดยอดขึ้นทุกสามปีแทนต่อมา ในปี พ.ศ. 2544 ผู้นำสมาชิกประเทศกลุ่มอาเซียนได้เสนอให้จัดการประชุมขึ้นทุกปีเพื่อแก้ไขประเด็นปัญหาด่วนที่ส่งผลกระทบต่อในพื้นที ประเทศสมาชิกจะได้รับเลือกให้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดขึ้นเรียงตามตัวอักษร ยกเว้นประเทศพม่า ซึ่งถูกยกเลิกการเป็นเจ้าภาพการประชุมในปี พ.ศ. 2549 เนื่องจากปัญหาทางด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

ลำดับการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2519 ที่ จังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ต่อด้วยปี พ.ศ. 2520 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย และว่างเว้นไป ระยะเวลาหนึ่ง

มาเริ่มต้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2530 ที่กรุงมะนิลาประเทศฟิลิปปินส์ ต่อมาปี พ.ศ. 2535 ประชุมที่ประเทศสิงคโปร์ ส่วนในปี พ.ศ. 2538 ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่กรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2541 ประเทศเวียดนามได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่กรุงฮานอย และการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในปี พ.ศ. 2544 ประเทศบรูไนดารุสซาลาม เป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ต่อจากนั้นก็จัดให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนทุกๆ ปี โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษจนถึงปัจจุบัน

การประชุมอาเซียนอย่างเป็นทางการมีกำหนดการสามวัน ดังนี้

1. ผู้นำของรัฐสมาชิกจะจัดการประชุมภายใน
2. ผู้นำของรัฐสมาชิกจะหารือร่วมกันกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในที่ประชุมกลุ่มอาเซียน
3. การประชุมที่เรียกว่า "อาเซียนบวกสาม" ผู้นำรัฐสมาชิกจะประชุมร่วมกับผู้นำสาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ โดยจัดขึ้นพร้อมกับการประชุมสุดยอดอาเซียน
4. การประชุมที่เรียกว่า "อาเซียน-เซอร์" ผู้นำรัฐสมาชิกจะประชุมร่วมกับผู้นำออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

เลขาธิการอาเซียน (Secretary General of The ASEAN)

เลขาธิการอาเซียน (Secretary General of The ASEAN) ชื่อเต็มของตำแหน่งคือ เลขาธิการใหญ่แห่งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นหัวหน้าสำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ซึ่งตั้งอยู่ ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย

หน้าที่ของเลขาธิการอาเซียน

มีหน้าที่กำกับดูแลงานของอาเซียนในภาพรวม อำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อยในการดำเนินงานตามความตกลงและข้อตัดสินใจของอาเซียน จัดทำและเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับงานและข้อคิดเห็นของอาเซียน เข้าร่วมการประชุมกับประเทศคู่เจรจาตามแนวนโยบายที่ได้รับความเห็นชอบ และตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและเป็นผู้แทน (representative) ของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศ รวมถึงหน้าที่อื่นที่ได้กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียน

หลักการคัดเลือกเลขาธิการอาเซียน

เลขาธิการอาเซียนได้รับการแต่งตั้งจากที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) จากการเสนอชื่อของประเทศที่มีสิทธิในการเสนอชื่อผู้สมัครใช้หลักการเวียนตามตัวอักษร ภาษาอังกฤษของประเทศสมาชิก เช่น ในวาระปัจจุบัน ประเทศเวียดนามมีสิทธิเสนอชื่อผู้

ที่จะดำรงตำแหน่ง ส่วนรอบต่อไปคือปี พ.ศ.2561 ประเทศบรูไนจะได้รับสิทธิในการเสนอชื่อผู้ที่
มาดำรงตำแหน่งเลขาธิการอาเซียน เป็นต้น

วาระการดำรงตำแหน่ง

เลขาธิการอาเซียนมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง 5 ปี โดยจะสามารถดำรงตำแหน่งได้
เพียง 1 สมัยเท่านั้น ไม่สามารถต่ออายุได้ (Non-renewable Term) ในรอบปัจจุบัน เลขาธิการ
อาเซียนมีวาระการดำรงตำแหน่งระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2556 ถึง วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2560

กฎระเบียบการลงทุนในราชอาณาจักรกัมพูชา

กฎระเบียบการลงทุนในราชอาณาจักรที่สำคัญ² คือให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อ
ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยได้ออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนเพื่อส่งเสริม
และกำกับดูแลการลงทุนที่ค่อนข้างครบถ้วน กฎระเบียบหลักที่นักลงทุนควรศึกษา ทำความเข้าใจ
ลำดับแรก คือ กฎหมายการลงทุนแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา แก้ไขเพิ่มเติมล่าสุดเมื่อวันที่ 24 มีนาคม
2546 เนื้อหากฎหมายครอบคลุม บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการ
ลงทุนของกัมพูชา การจัดตั้งและบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ การให้สัมปทานที่ดิน การเวนคืนที่ดิน
กฎหมายที่มีความสำคัญลำดับรองลงมาที่นักลงทุนไทยควรศึกษาทำความเข้าใจ ได้แก่

1. กฎหมายบริษัท ซึ่งได้กำหนดให้การประกอบกิจการในกัมพูชา สามารถ
ดำเนินการในรูปแบบกิจการเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนสามัญ และ บริษัทจำกัด ทั้งนี้ กฎหมาย
กัมพูชา ไม่มีข้อจำกัดในการถือหุ้นของนักลงทุนต่างชาติ กฎหมายดังกล่าวนี้ได้กำหนดเงื่อนไขการ
จัดตั้งสาขาและการจัดตั้งสำนักงานผู้แทนของบริษัทต่างชาติเช่นกัน

2. กฎหมายธุรกิจและอุตสาหกรรม เนื้อหาครอบคลุมแนวทาง การร่วมมือทางธุรกิจ
ระหว่างภาคเอกชนกับภาคเอกชน การกำหนดมาตรฐานสินค้า ข้อกำหนดเกี่ยวกับด้านสุขอนามัย
และสุขอนามัยพืช

3. กฎหมายเกี่ยวกับภาษีและการบัญชี ประกอบด้วยคำสั่งรัฐมนตรี และกฎหมายย่อย
รวม 24 ฉบับ เนื้อหาครอบคลุมบทบัญญัติเกี่ยวกับการลดหย่อนภาษี การตรวจบัญชี การจัดการ
เกี่ยวกับภาษีและกำไร

²กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์, รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน : ราชอาณาจักรกัมพูชา.
(กรุงเทพฯ : กระทรวงพาณิชย์, 2557). หน้า 10 – 13.

4. กฎหมายการธนาคารและการเงิน ประกอบด้วยกฎหมายย่อยคำสั่งรัฐมนตรี กฤษฎีกาย่อย จำนวนรวม 16 ฉบับ ขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมสาระสำคัญเกี่ยวกับการเข้าซื้อ การดำเนินงานของสถาบันการเงินและธนาคารพาณิชย์

5. กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการค้า ประกอบด้วยคำสั่งรัฐมนตรี กฤษฎีกาย่อย จำนวนรวม 12 ฉบับ ขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมสาระสำคัญเกี่ยวกับ กฎถิ่นกำเนิด ระเบียบภาษี ศุลกากรสำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ศุลกากรคลังสินค้า มาตรการที่จำเป็นต่อการจัดการส่งออก ภายใต้ระบบการค้าภายใต้สิทธิพิเศษ

6. กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน ประกอบด้วยกฎหมายย่อย คำสั่งรัฐมนตรี กฤษฎีกาย่อย จำนวนรวม 10 ฉบับ ขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมสาระเกี่ยวกับการจ้างงาน ค่าตอบแทน ความเสี่ยงของแรงงานในอุตสาหกรรม สิ่งทอและรองเท้า ค่าแรงและการทำงานล่วงเวลา

7. กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา ประกอบด้วยกฎหมายย่อย คำสั่งรัฐมนตรี กฤษฎีกาย่อย จำนวนรวม 7 ฉบับ ขอบเขตเนื้อหา ครอบคลุมสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายการค้า ชื่อทางการค้า การคุ้มครองข้อมูลที่ไม่เปิดเผย การคุ้มครองลิขสิทธิ์ และสิทธิข้างเคียง

นอกจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทั้ง 7 กลุ่มข้างต้นแล้ว กัมพูชายังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนด้านอื่นๆ เช่น กฎหมายการธนาคาร กฎหมายเกี่ยวกับสาธารณสุข โภค คมนาคมและที่ดิน กฎหมายเกี่ยวกับภาคการท่องเที่ยว กฎหมายเกี่ยวกับภาคการเกษตรและ สิ่งแวดล้อม ดังนั้น การลงทุนในกัมพูชาจึงควรศึกษาทำความเข้าใจกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้ ครบถ้วนและรอบคอบ ด้านการขอรับการอำนวยความสะดวกการลงทุนและการอนุมัติโครงการ ลงทุน รัฐบาลกัมพูชาได้จัดตั้งสภาเพื่อการพัฒนาแห่งกัมพูชา มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการ ส่งเสริมการลงทุน และได้มีการจัดตั้ง การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One-Stop-Service) สำหรับการลงทุนในกัมพูชา โดยได้กำหนดกระบวนการและเงื่อนไขการให้บริการที่ชัดเจน ทั้งนี้ นักลงทุนที่สนใจจะลงทุนในกัมพูชาควรศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ข้อกำหนดและสัดส่วนของ การใช้วัตถุดิบภายในประเทศ ภายใต้เงื่อนไขการส่งออกไปยังประเทศพัฒนาแล้ว ที่ให้สิทธิพิเศษ ด้านภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences : GSP) แก่สินค้าจากกัมพูชาเพื่อให้สามารถ ใช้สิทธิได้อย่างถูกต้อง

กฎระเบียบของกัมพูชา ได้กำหนดสิทธิประโยชน์การลงทุนใน โครงการที่ได้รับการ ส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบการยกเว้นภาษีเงินได้ที่เก็บจากกำไร โดยมีช่วงเริ่มต้นไม่เกิน 3 ปี และ มีช่วงเวลาพิเศษไม่เกิน 9 ปี มาตรการยกเว้นภาษีหรือลดภาษีนำเข้าสินค้าทุน รวมทั้งมีการกำหนด มาตรการขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับวัตถุดิบสินค้านำเข้า แต่อย่างไรก็ตามได้กำหนดสาขา

การลงทุนที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายการลงทุนเช่นกัน ได้แก่ กิจกรรมทางการค้าทุกประเภท บริการคมนาคมทุกรูปแบบ ร้านอาหาร คาราโอเกะ บาร์ โรงนวด ศูนย์ออกกำลังกาย ธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจการผลิตและแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากไม้ บริการวิชาชีพ คาสิโนและธุรกิจการพนัน ธุรกิจโรงแรม ที่มีมาตรฐานต่ำกว่า 3 ดาว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และคลังสินค้า ธุรกิจเกี่ยวกับข้าวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสื่อ (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์)

ตามนโยบายของกัมพูชา ยังได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญในการขอรับการส่งเสริมการลงทุน คือ วงเงินลงทุนขั้นต่ำของแต่ละกิจการที่แตกต่างกันไป ตามของประเภทกิจการ ด้านระบบการเก็บภาษี กัมพูชาจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคล ในอัตราร้อยละ 20 และจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดาอัตราร้อยละ 0-20 ในอัตราก้าวหน้า จัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มอัตราร้อยละ 10 ด้านการจ้างงานของแรงงานต่างชาติ กฎหมายกัมพูชากำหนดให้จ้างแรงงานต่างชาติได้ในระดับผู้จัดการ หัวหน้า และแรงงานฝีมือ โดยไม่จำกัดจำนวนลูกจ้างชาวต่างชาติ แต่กำหนดเพดานการจ้างแรงงานต่างชาติไว้ไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ด้านการถือครองที่ดิน กฎหมายกัมพูชาห้ามชาวต่างชาติถือครองที่ดิน แต่อนุญาตให้บุคคลต่างชาติและนิติบุคคลต่างชาติเช่าที่ดินได้นาน 99 ปี และอนุญาตให้เป็นเจ้าของอาคารที่อยู่บนที่ดินได้นาน 70 ปี ทั้งนี้ การเช่าที่ดิน นักลงทุนควรตรวจสอบว่าเจ้าของที่ดินมีเอกสารความเป็นเจ้าของที่ดินถูกต้องหรือไม่ กัมพูชายังให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุน โดยได้กำหนดมาตรการลดต้นทุนให้แก่ภาคธุรกิจ และให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม การปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการด้านการลงทุนและการประกอบธุรกิจ การพัฒนาคุณภาพแรงงาน ภายในประเทศ

ปัญหาและผลกระทบความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกัมพูชากับไทย

ด้านการเมืองภายในประเทศ

ปัญหาการเมืองภายในประเทศเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก และนำไปสู่ปัญหาเรื่องเส้นแบ่งเขตแดน วัฒนธรรมชาติพันธุ์ สะท้อนได้จากกรณีเขาพระวิหาร ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล และเพิ่มกระแสชาตินิยมให้เกิดขึ้นกับประชาชนทั้ง 2 ประเทศ อันนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง ทั้งนี้เกิดจากความไม่เข้าใจบริบทของพื้นที่ วิเคราะห์ได้ดังนี้

1. สังคมปัจจุบันไม่มีประเทศใดยอมให้ใครเอาเปรียบ ดังนั้นเรื่องความเท่าเทียมกันและการเคารพซึ่งกันและกัน เป็นเรื่องสำคัญ ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาชายแดนที่เป็นอยู่เกิดขึ้นจากปัญหาภายในประเทศ การเมืองถือว่ามิบทบาทสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

บางครั้งหากมีการบิดเบือนข้อมูลให้ผิดจากความเป็นจริงจนนำไปสู่กระแสชาตินิยมและสร้างกระแสความเกลียดชัง ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจระหว่างกัน

2. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศส่วนใหญ่มาจากปัญหาการเมืองภายในประเทศ การไม่เข้าใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ร่วมกัน การอาศัยสื่อที่นำเสนอข้อมูลที่บิดเบือนเกินความเป็นจริง ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนการนำเรื่องชาตินิยมมาใช้ในทางที่เกิดผลกระทบ ขาดความเคารพให้เกียรติต่อกัน

3. ใช้การเจรจาพูดคุยระหว่างกันในการดำเนินการใดๆ เพราะมีพื้นที่ที่ตั้งจุดผ่านแดนติดกันสามารถสังเกตการณ์กระทำซึ่งกันและกันได้ตลอด ต้องชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความสบายใจทั้ง 2 ฝ่าย และสิ่งสำคัญต้องไม่ปล่อยให้กระแสข่าวต่างๆ เข้ามามีบทบาทต่อความไว้วางใจกัน เพราะบ่อยครั้งที่กระแสข่าวทั้งฝ่าย 2 ฝ่าย ที่ประโคมข่าวขึ้นส่งผลกระทบต่อความหวาดระแวงซึ่งกันและกันมากขึ้น

4. ยุทธศาสตร์การรักษาผลประโยชน์ของชาติที่จะนำไปสู่การสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้เกิดขึ้นกับประเทศชาติและคนในชาติ และการที่จะนำไปสู่ความมั่นคงได้ ต้องสร้างพลังของอำนาจรัฐ พลังของประชาชน ให้ไปในทิศทางเดียวกัน และยุติกระแสชาตินิยมแบบถูกชนชาติอื่น โดยเฉพาะชนชาติที่มีชายแดนอยู่ติดกัน เพราะการสร้างชาตินิยมแบบนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกที่บาดหมางต่อกัน ทำให้ปัญหาชายแดนยากที่จะเจรจากันได้

5. ปัญหาทางการเมือง และการนำเสนอของสื่อที่ออกไปโดยไม่รู้ข้อเท็จจริง เป็นอันตรายต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัมพูชากับไทย สื่อนอกพื้นที่ที่ไม่เข้าใจบริบทของพื้นที่จริงๆ และไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริง นำเสนอในสิ่งที่ขัดต่อความเป็นจริง ปลุกกระแสชาตินิยมที่ผิดๆ เกิดขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศขึ้นได้

6. กระแสการเมืองภายในประเทศมีผลกระทบต่อความไว้วางใจของคนทั้งสองประเทศอย่างมาก การให้ข้อมูลที่บิดเบือนจากความเป็นจริง ทำให้เกิดความยากต่อการพูดคุยกันในระดับรัฐบาล เพราะต่างฝ่ายต่างก็ได้รับผลกระทบจากกระแสชาตินิยมของคนในชาติตนเอง

ด้านเส้นแบ่งเขตแดน

เรื่องเส้นเขตแดนแม้จะเป็นปัญหาดังเดิม แต่ถ้าไม่มีปัญหาผลกระทบจากการเมืองของทั้งสองประเทศที่หยาบกร้านมาเป็นประเด็น ปัญหาเส้นเขตแดนก็ไม่ใช่อุปสรรคหลักในการในการสร้างความร่วมมือกันของทั้งสองประเทศ และจะไม่นำไปสู่การก่อสงครามระหว่างกัมพูชากับไทย จากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. เส้นเขตแดนไม่ใช่ประเด็นปัญหาโดยตรง ที่จะนำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้ง แต่เกิดจากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำรัฐบาลของทั้งสองประเทศที่ไม่ราบรื่น ส่งผลให้มีการหยิบยกประเด็นปัญหาเส้นเขตแดน หรือมีการปลูกปั่นกระแสชาตินิยมขึ้นมาเป็นประเด็น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

2. เส้นเขตแดนเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาภายหลังสงครามเย็น เดิมไม่มีการแบ่งเส้นเขตแดน พลเมืองของทั้งสองประเทศติดต่อไปมาหาสู่กันได้อย่างเสรี ซึ่งคนพื้นถิ่นเดิมบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ ต่างเสมือนพี่น้องกัน แต่ที่เปลี่ยนไปสิ่งหนึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ กลุ่มใหม่ที่เข้าไปอยู่ ความผูกพันต่อกันก็ค่อยๆ หายไป

3. ปัญหาเรื่องเส้นเขตแดนเป็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติตนไว้ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องอื่นมากระทบ

4. ปัญหาหลักที่สำคัญ คือ ปัญหาความไม่ชัดเจนของเส้นเขตแดน เช่น หากกำหนดสันปันน้ำ ในการระบุเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศ แต่ในสภาพทางภูมิศาสตร์จริงปฏิบัติได้ยาก บางพื้นที่ไม่สามารถเห็นสันปันน้ำได้ แนวชายแดนระหว่างกัมพูชากับไทย มีทั้งหมด 73 เขต แต่บางเขตก็ถูกเคลื่อนไป สูญหายบ้าง จึงเป็นเรื่องยาก ประกอบกับมีการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนจากเอกสารแผนที่คนละฉบับ แต่ปัญหาเส้นเขตแดนที่ก่อให้เกิดการสู้รบกันนั้น มีการหยิบยกขึ้นมาจากปัญหาการเมืองภายในมากกว่าปัญหาเส้นเขตแดนโดยตรง

ด้านการบริหารจัดการ

รัฐบาลกัมพูชาและรัฐบาลไทย มีอำนาจการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน คือ กัมพูชามีอำนาจบริหารจัดการได้อย่างเบ็ดเสร็จ การกำหนดนโยบายมีความชัดเจน มีสายการบังคับบัญชาที่สั้นสามารถส่งข้อมูลถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้โดยตรง ข้อมูลที่ส่งไปจึงครบถ้วนและชัดเจน เจ้าหน้าที่ในแต่ละระดับอยู่กับพื้นที่มานานมีความรอบรู้ข้อมูลของทั้งสองฝ่ายอย่างละเอียดและต่อเนื่อง ส่วนฝ่ายไทยจะมีปัญหาการบริหารจัดการที่มากกว่า คือ อำนาจในการบริหารจัดการไม่เบ็ดเสร็จในตัวเอง การกำหนดนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงตามผู้นำที่ขึ้นมาบริหารประเทศ สายการบังคับบัญชาที่ยาว เมื่อข้อมูลส่งไปถึงผู้บริหารที่มีอำนาจในการตัดสินใจก็ไม่ครบถ้วนทั้งหมด เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนอยู่ตลอด สายสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อเจ้าหน้าที่ในกัมพูชาก็หายไป ความรอบรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นที่ก็หายไป ส่วนที่คล้ายกัน คือ ทั้งสองฝ่าย มีฝ่ายค้านและมวลชน แต่ด้วยสภาวะของสังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิและเสียงมาก ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก และกลายเป็นจุดอ่อน ที่สำคัญของไทยในการสร้างพลังอำนาจต่อรองของชาติได้ สามารถที่จะวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ปัญหาและผลกระทบในการบริหารจัดการ คือ เรื่องนโยบายในทุกระดับมีส่วนสำคัญ ถ้านโยบายไม่ชัดเจนการปฏิบัติก็มีปัญหา ซึ่งต้องดำเนินการตามสถานะแวดล้อมที่เป็นจริง ไม่ใช่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาตามความเห็นของตน และต้องมีความต่อเนื่อง ในการเจรจากันบางที่อาศัยการเจรจาในระดับพื้นที่ และความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล

2. เรื่องนโยบายควรหาคณะหลัก ในรายละเอียดให้หน่วยในพื้นที่ไปพิจารณาปรับตามสถานการณ์แวดล้อมของตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานง่าย และหน่วยปฏิบัติกำหนดนโยบายของตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยเหนือ แต่วิธีการปฏิบัติหรือรายละเอียดปลีกย่อยต้องดูตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง และปัญหาชายแดนต้องแก้ไขให้จบภายในพื้นที่ให้ได้ การพูดคุยเจรจาต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในระดับล่างเป็นสำคัญ

3. ปัญหาเรื่องเขตแดน หลายประเทศที่ไม่สามารถตกลงกันเรื่องเส้นเขตแดนได้แต่ก็อยู่กันได้อย่างสันติ เข้าไปมาหากันได้ ไม่เกิดการกระทบกระทั่งกัน เพราะเมื่อเส้นเขตแดนมีปัญหาจะไม่หยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมองผลประโยชน์ของชาติที่มากกว่าเส้นเขตแดน ฉะนั้นการจะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ต้องเลิกมองเพียงเรื่องของเส้นเขตแดน แต่ต้องมองว่าประชาชนในประเทศจะได้ประโยชน์อย่างไร ต่อการติดต่อกับเพื่อนบ้าน การค้าขาย การร่วมมือกันป้องกันปัญหาความมั่นคงระหว่างสองประเทศ การติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยี

สรุปการบริหารจัดการ

1. การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และมุ่งพัฒนาความร่วมมือ จากการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และมุ่งพัฒนาความร่วมมือ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ผู้นำรัฐบาลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน และการพัฒนาความร่วมมือในทุกระดับอย่างสร้างสรรค์ โดยในแต่ละประเด็นมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 ผู้นำรัฐบาลควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความร่วมมือด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนเป็นเรื่องของการกำหนดนโยบาย ซึ่งนโยบายที่กำหนด ต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือสถานการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุด และต้องมีความต่อเนื่องในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงประเด็นในบริบทของพื้นที่ชายแดน การกำหนดนโยบายของผู้นำในระดับบนควรกำหนดเพียงสาระสำคัญ รายละเอียดเป็นเรื่องที่หน่วยระดับล่างลงไปเป็นผู้กำหนด และนโยบายนั้นต้องมุ่งส่งเสริมความร่วมมือ

1.2 การพัฒนาความร่วมมือในทุกระดับอย่างสร้างสรรค์ แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความร่วมมือด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน เป็นเรื่องของการกำหนดนโยบาย ซึ่งนโยบายการพัฒนาความร่วมมือต้องเกิดขึ้นในทุกระดับ และต้องเป็นไปอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน

2. การปฏิบัติตามความตกลงร่วมกัน และการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นอีกประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตามความตกลงร่วมกัน และการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนร่วมกัน การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยความเคารพ และสร้างมุมมองการพัฒนาความร่วมมือเพื่อประโยชน์ชาติ และภูมิภาคอาเซียน โดยในแต่ละประเด็นมีสาระสำคัญดังนี้

2.1 การดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนร่วมกัน แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความร่วมมือด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน เป็นเรื่องของการดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนร่วมกัน

2.2 สร้างมุมมองการพัฒนาความร่วมมือเพื่อประโยชน์ชาติและภูมิภาคอาเซียน การสร้างมุมมองการพัฒนาความร่วมมือเพื่อประโยชน์ชาติและภูมิภาคอาเซียน ต้องเริ่มต้นจากการสร้างมุมมองให้กับกำลังพล และข้าราชการที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ตามแนวชายแดน รวมถึงผู้นำในระดับต่างๆ ให้มองประโยชน์ของชาติที่นอกเหนือจากเส้นแบ่งเขตภายในประเทศเท่านั้น แต่พัฒนาความคิดไปสู่การสร้างมุมมองเชิงประโยชน์ของชาติ ที่เหนือกว่าเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและมองประโยชน์โดยรวมของทั้งสองฝ่าย หยิบยกปัญหาเส้นเขตแดน เรียนรู้และเข้าใจประเด็นนำไปสู่การสร้าง ความขัดแย้งเกี่ยวกับเส้นเขตแดนทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อพัฒนาประโยชน์ร่วมกันทั้งระดับทวิภาคี และระดับภูมิภาค

3. การบริหารจัดการชายแดนเชิง โครงสร้าง จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้น อีกประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ปรับโครงสร้างให้มีสายการบังคับบัญชาที่สั้นลง (ที่จะส่งข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์) การวางแผนการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ และการพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร โดยในแต่ละประเด็นมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.1 การปรับโครงสร้างให้มีสายการบังคับบัญชาที่สั้นลง (ที่จะส่งข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์) ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นว่าการปรับโครงสร้างให้มีสายการบังคับบัญชาที่สั้นลง (ที่จะส่งข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว

ทันต่อเหตุการณ์) ซึ่งแนวทางนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาพัฒนาปรับโครงสร้างสายการบังคับบัญชานั้นสั้นลง เพื่อข้อมูลที่ถูกต้องไปยังผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์

3.2 การวางแผนการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่และการพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความร่วมมือด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ และการพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร ในระดับต้นเรื่องเกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ไปจนถึงระดับผู้บริหารต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการชายแดน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจ ประเทศเพื่อนบ้าน และในภูมิภาคอาเซียนได้อย่างทอ่งแท้ ก้าวข้ามปัญหาประวัติศาสตร์ เรียนรู้และ เข้าใจเกี่ยวกับเส้นเขตแดนทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อนำไปสู่การสร้างทัศนคติต่อประเทศเพื่อนบ้านในเชิงสร้างสรรค์ ให้เกียรติซึ่งกันทั้งคำพูดและกิริยา ปราศจากการเสแสร้ง

ผลกระทบ COVID-19 ต่อการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI)³

สาเหตุสำคัญ วิฤทธิโควิด-19 ส่งผล การลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ

การแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกในหลายภาคส่วน รวมถึงการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI) ด้วยเช่นกัน โดย UNCTAD ได้คาดว่า Global FDI จะลดลงประมาณ -30 ถึง -40% ในปีนี้ (คาดการณ์ ณ เดือนมิ.ย. 2020) ซึ่งเป็นตัวเลขที่ใกล้เคียงกับคาดการณ์ของ OECD โดยมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. มาตรการปิดเมืองทำให้โปรเจกการลงทุนประสบความสำเร็จหรืออาจโดนยกเลิก UNCTAD พบว่าโครงการการเงิน (Project finance) ทั่วโลกในเดือน เม.ย.ลดลงประมาณ 40% จากค่าเฉลี่ยรายเดือนในปี 2019 และลดลงเกือบ 50% จากเดือน มี.ค. โดยส่วนใหญ่เป็นการหดตัวจากโครงการการเงินในประเทศกำลังพัฒนา สะท้อนถึงแนวโน้มการหดตัวของโปรเจกการลงทุน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของ FDI ในปีนี้

2. เศรษฐกิจโลกที่เข้าสู่ภาวะถดถอยทำให้บริษัทมีกำไรลดลง หรือบางบริษัทอาจมีความจำเป็นต้องปิดกิจการ จึงทำให้เม็ดเงินลงทุนมีแนวโน้มลดลงมาก โดย Multinational enterprises (MNEs) ชี้นำ 5,000 แห่ง ได้มีการปรับการคาดการณ์กำไรในปี 2020 จะหดตัวมากถึง 36% (เก็บข้อมูลในเดือน ก.พ.-พ.ค.)

³“ส่งผลกระทบ COVID-19 ต่อการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI)” (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/890018>. ก.ย.63.

3. หลายประเทศมีแนวโน้มลดฐานการผลิตกลับประเทศของตนเอง นอกจากความตึงเครียดด้านสงครามการค้าที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้าแล้ว การใช้มาตรการปิดเมืองทั่วโลกเพื่อควบคุมการระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้ผลกระทบจากปัญหา supply chain disruption เร่งตัวขึ้น ทำให้หลายบริษัทพิจารณาเน้นการผลิตในประเทศมากขึ้น

แม้ว่าในปีนี้ แนวโน้มการลงทุนจากต่างชาติในพื้นที่ EEC อาจมีมูลค่าลดลง แต่ภาครัฐก็ควรเร่งสร้างพื้นที่ EEC ให้มีความพร้อมในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อที่จะสามารถดึงดูดนักลงทุนชั้นนำจากต่างชาติได้ทันท่วงทีเมื่อเหตุการณ์ด้านโรคระบาดคลี่คลายและการลงทุนระหว่างประเทศปรับตัวดีขึ้น

นอกจากนี้จากการศึกษาข้อเสนอแนะด้านนโยบายที่ควรทำของ Investment Promotion Agencies (IPAs) ในช่วงวิกฤติ COVID-19 ของทั้ง UNCTAD และ OECD พบข้อเสนอแนะที่ไทยอาจนำมาประยุกต์ใช้ได้

การให้ข้อมูลที่รวดเร็วเกี่ยวกับ COVID-19 และมาตรการช่วยเหลือของภาครัฐ รวมถึงกฎระเบียบใหม่ๆ ที่ต้องทำ เช่น เงื่อนไขการเดินทางเข้าประเทศ และการกักตัว เป็นต้น, เตรียมกระบวนการขอลงทุนผ่านออนไลน์และเป็นรูปแบบดิจิทัลมากขึ้น, ภาครัฐอาจต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อให้ความสำคัญต่อการลงทุนในบางอุตสาหกรรมที่อยู่ในกระแสมากขึ้น เช่น ด้านการแพทย์ ด้านสาธารณสุขอิเล็กทรอนิกส์ (e-Health) และ E-commerce เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่คาดว่าจะมีความสำคัญมากขึ้นจากเหตุการณ์การระบาดของ COVID-19

IPAs ควรทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างภาครัฐและนักลงทุนในช่วงวิกฤติ ด้วยการรับฟังความต้องการจากฝั่งธุรกิจที่ได้รับผลกระทบและนำไปเสนอให้ภาครัฐเพื่อออกนโยบายช่วยเหลือให้ตรงจุดและมีประสิทธิผล

สรุป

จากการศึกษาในบทที่ 4 ผลการศึกษาในเรื่องบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดนสามารถสรุปได้ดังนี้

ประชาคมอาเซียน (ASEAN: Association of South East Asian Nations)

1. ที่มาและความสำคัญของประชาคมอาเซียน

1.1 เดิมการจัดตั้งกลุ่มประเทศอาเซียน ในครั้งแรกมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดความร่วมมือเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพราะแต่ละประเทศมีแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างมาก

1.2 การจัดตั้งขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ณ วังสราญรมย์ ในกระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประเทศสมาชิกเริ่มแรก 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ต่อมา บรูไนดารุสซาลาม ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในวันที่ 8 มกราคม 2527 เวียดนาม ได้เข้าร่วมเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2538 ลาวและเมียนมาเข้าร่วมเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2540 และกัมพูชาเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2542 ปัจจุบัน ประชาคมอาเซียน จึงมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา

1.3 มีประชากรรวมกันทั้งหมดประมาณ 580 ล้านคน

1.4 ASEAN+3 หมายถึง ประเทศสมาชิกสมาคมอาเซียน ร่วมกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี

1.5 ASEAN+6 ได้แก่ กลุ่มประเทศ ASEAN+3 และเพิ่มประเทศอินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ โดยมีการรวมตัวกันเพื่อเจรจาต่อรอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเจรจาทางการค้า โดยเกี่ยวข้องกับบริการยกเว้น ยกเลิก หรือลดภาษีระหว่างกลุ่มประเทศคู่ค้า

2. คำขวัญของ ASEAN คือ One Vision, One Identity, One Community (หนึ่ง วิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม)

3. ประชาคมอาเซียน มีความร่วมมือ 3 ด้าน หรือ 3 เสาหลัก (Pillars) คือ

3.1 ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community-ASC)

มีวัตถุประสงค์ ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาค โดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน

3.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC)

มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้

3.3 สังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)

มีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนามนุษย์ คุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างทางการพัฒนา

4. สนธิสัญญาความสามัคคีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้มีการสรุปแนวทางของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้

4.1 ให้ความเคารพแก่เอกราช อำนาจอธิปไตย ความเท่าเทียม บูรณภาพแห่งดินแดน และเอกลักษณ์ของชาติสมาชิกทั้งหมด

4.2 รัฐสมาชิกแต่ละรัฐมีสิทธิที่จะปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอก การรุกรานดินแดนและการบังคับขู่เข็ญ

4.3 จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของรัฐสมาชิกอื่น ๆ

4.4 ยอมรับในความแตกต่างระหว่างกัน หรือแก้ปัญหาระหว่างกันอย่างสันติ

4.5 ประณามหรือไม่ยอมรับการคุกคามหรือการใช้กำลัง

4.6 ให้ความร่วมมือระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาและผลกระทบความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกัมพูชากับไทย

1. ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาสรุปได้คือ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและมุ่งพัฒนาความร่วมมือ ผู้นำรัฐบาลควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน การพัฒนาความร่วมมือในทุกระดับอย่างสร้างสรรค์

2. ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาสรุปได้คือ การปฏิบัติตามความตกลงร่วมกันและการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ ในการดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่อง เส้นเขตแดนร่วมกัน การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยหลักแห่งความเข้าใจ และร่วมกันพัฒนา สื่อสารด้วยความเคารพ สร้างมุมมองการพัฒนาร่วม เพื่อประโยชน์ชาติ และภูมิภาคอาเซียน

3. ปัญหาและผลกระทบด้านการบริหารจัดการ ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาสรุปได้คือ การบริหารจัดการชายแดนเชิง โครงสร้าง การปรับโครงสร้างให้มีสายการบังคับบัญชาที่สั้นลง (ที่จะส่งข้อมูลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์) การวางแผนการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ และการพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร

4. ปัญหาผลกระทบ COVID-19 ต่อการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI)

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน บทนี้เป็นการสรุปผลการศึกษากำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน สำหรับบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. สรุป
2. ข้อเสนอแนะ

สรุป

บทบาทของประชาคมอาเซียนต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน สามารถสรุปผลการศึกษาในสาระสำคัญ ได้ดังนี้

ประชาคมอาเซียน

1. เศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา นับตั้งแต่กัมพูชา เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสังคมนิยมมาเป็นระบบประชาธิปไตย ทำให้การค้าระหว่างสองประเทศได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ “การค้าชายแดน” ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ รูปแบบการค้าโดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ คือการค้าในระบบ เป็นการนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านพิธีการศุลกากรตามจุดผ่านแดนจังหวัดชายแดนกัมพูชา-ไทย ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรูปแบบการค้าอิสระ เป็นการค้าที่ไม่ผ่านระบบพิธีการศุลกากร เป็นการลักลอบค้าชายตามแนวชายแดน โดยมีเจตนาเพื่อหลบเลี่ยงการกรชำระภาษีอากร และเงื่อนไขการควบคุมการส่งออก รวมทั้งสินค้าผิดกฎหมาย

2. ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน เป็นปัญหาด้านความมั่นคง เพราะมีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางหลายร้อยกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นพื้นที่ป่าเขาห่างไกลเข้าถึงได้ยาก ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ อำนาจอรัฐในการเข้าไปควบคุมค่อนข้างอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงตามมา เช่น ปัญหาเส้นเขตแดนและข้อพิพาทตามแนว

ชายแดน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การลักลอบสินค้าหนีภาษี เป็นต้น

3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น เครือข่ายการคมนาคมขนส่งสินค้าตามแนวชายแดน การเปิดจุดผ่านแดน การออกกฎเกณฑ์เพื่ออำนวยความสะดวกเร็วในการผ่านแดน สิ่งเหล่านี้มีผลด้านบวกต่อการค้าการลงทุนทำให้ลดต้นทุนการขนส่ง เพิ่มความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ในขณะเดียวกันจะส่งผลกระทบต่อปัญหาทางด้านความมั่นคงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจจะไม่แตกต่างไปจากปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนที่เคยมีมาในอดีต เพียงแต่จะเปลี่ยนไปในรูปแบบความเสี่ยงด้านการเชื่อมโยงกับภูมิภาค (ASEAN Connectivity) มากขึ้น เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายคน วัตถุดิบ และสินค้าได้อย่างเสรี จึงเป็นช่องว่างให้ทำผิดกฎหมายได้โดยง่าย แนวโน้มผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน ต่อปัญหาความมั่นคง ได้แก่

3.1 ปัญหาเส้นเขตแดนและข้อพิพาทตามแนวชายแดนจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากจะมีกลไกการดำเนินการภายใต้กรอบของประชาคมอาเซียน ช่วยให้ความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาพื้นที่อ้างสิทธิ์ทั้งทางบก และทางทะเลมีแนวโน้มลดลง และประเทศในอาเซียนมีความเชื่อมโยงกันทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การพัฒนาเมืองคู่ขนาน และหมู่บ้านคู่ขนานตามแนวชายแดน อาจมีบางพื้นที่ไม่สามารถตกลงกันได้ อาจเป็นพื้นที่ No man land ที่ปล่อยว่างไว้ไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเข้าไปทำประโยชน์จนกว่าจะตกลงแบ่งปันเขตแดนกันได้

3.2 ปัญหายาเสพติดอาจจะมีมากขึ้น เนื่องจากผู้ค้ายาเสพติด สามารถใช้เครือข่ายเส้นทางที่เชื่อมโยงกันขนส่งยาเสพติดได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม ทางการที่ผู้รับผิดชอบได้มีมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด เช่น การยกระดับการประสานงานของสำนักงานยาเสพติดชายแดน (BLO) ในการประสานข้อมูลและการดำเนินการตรวจสอบผู้ต้องสงสัย และการควบคุมสารตั้งต้นตามแนวชายแดน เป็นต้น

3.3 ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพความแตกต่างทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ และช่องว่างของกฎหมาย ทำให้มีขบวนการค้ามนุษย์เพื่อขายแรงงาน และบริการทางเพศมีมาก เนื่องจากมีผลประโยชน์ตอบแทนที่ค่อนข้างสูง แต่เมื่อมีการพัฒนาเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ปัญหานี้อาจจะลดน้อยลง

3.4 ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการลักลอบตัดไม้ แต่คาดว่าจะมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความเข้มงวดในการปฏิบัติหน้าที่

3.5 การก่ออาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาบางส่วนมาจากการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ซึ่งกลุ่มอาชญากรรมต่างๆ แสวงหาประโยชน์จากการเชื่อมโยงในภูมิภาคเข้ามาสร้างเครือข่ายและเคลื่อนไหวมากขึ้น

3.6 ปัญหาการลักลอบค้าขายสินค้าตามแนวชายแดน เนื่องจากส่วนต่างของราคาสินค้าระหว่างทั้งสองประเทศค่อนข้างสูง เป็นแรงจูงใจให้มีการลักลอบกระทำความผิด

ทางการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา ในความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ควรมีวัตถุประสงค์หลักด้านความมั่นคงและการจัดการแรงงานต่างด้าวในรูปแบบของ“เขตเศรษฐกิจพิเศษ” เพื่อให้เป็นการผลิตบริเวณชายแดนในอุตสาหกรรมที่เน้นใช้แรงงานเข้มข้น สามารถดึงดูดแรงงานเข้ามาทำงาน เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และป้องกันปัญหาที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว การพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้เป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงภูมิภาค สร้างเครือข่ายการผลิตร่วมที่สร้างสรรค์ สามารถบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง (Inclusive Development)

ด้านความมั่นคง

1. ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ พบว่า ปัญหาการเมืองภายในประเทศเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก และนำไปสู่ปัญหาเรื่องเส้นแบ่งเขตแดน วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ได้ทันที สะท้อนได้จากกรณีเขาพระวิหาร ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล และเพิ่มกระแสชาตินิยมให้เกิดขึ้นกับประชาชนทั้ง 2 ประเทศ อันนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง ทั้งนี้เกิดจากความไม่เข้าใจบริบทของพื้นที่

2. ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน พบว่า ปัญหาเส้นเขตแดน แม้จะเป็นปัญหาดั้งเดิม แต่ถ้าไม่มีปัญหาผลกระทบจาก ด้านการเมืองของทั้งสองประเทศ ที่หยิบยกเรื่องนี้เป็นประเด็น ปัญหาเส้นเขตแดนก็ไม่ใช่อุปสรรคหลักในการสร้างความร่วมมือกันของทั้งสองประเทศ และจะไม่นำไปสู่การก่อสงครามระหว่างกัมพูชากับไทยได้

3. ปัญหาและผลกระทบด้านการบริหารจัดการ พบว่า รัฐบาลกัมพูชา และรัฐบาลไทย มีอำนาจการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน คือ กัมพูชามีอำนาจบริหารจัดการได้อย่างเบ็ดเสร็จการกำหนดนโยบายมีความชัดเจน มีสายการบังคับบัญชาที่สั้น สามารถส่งข้อมูลถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้โดยตรง ข้อมูลที่ส่งไปจึงครบถ้วนและชัดเจน เจ้าหน้าที่ในแต่ละระดับอยู่กับพื้นที่มานาน มีความรอบรู้ข้อมูลของทั้งสองฝ่ายอย่างละเอียดและต่อเนื่อง ส่วนฝ่ายไทยจะมีปัญหาการบริหารจัดการที่มากกว่า คือ อำนาจในการบริหารจัดการ ไม่เบ็ดเสร็จในตัวเอง การกำหนดนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงตามภาวะผู้นำที่ขึ้นมาบริหารจัดการ สายการบังคับบัญชาที่ยาวเมื่อข้อมูลส่งไปถึง

ผู้บริหารที่มีอำนาจในการตัดสินใจก็ไม่ครบถ้วนทั้งหมด เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนอยู่ตลอด สายสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีก็หายไป ความรอบรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นที่ก็หายไป ส่วนที่คล้ายกัน คือ ทั้งสองฝ่าย มีฝ่ายค้านและมวลชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคง

จากปัญหาและผลกระทบหลัก 3 ประเด็น คือ ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน และปัญหาผลกระทบด้านการบริหารจัดการ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยหลักความเข้าใจและร่วมพัฒนา และการปฏิบัติตามสัญญาร่วมกัน การบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง ซึ่งในแต่ละประเด็นสามารถแบ่งเป็นองค์ประกอบย่อยๆ ได้ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และมุ่งพัฒนาความร่วมมือ มี 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ
 - 1.1 ผู้นำรัฐบาลควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน
 - 1.2 การพัฒนาความร่วมมือในทุกระดับอย่างสร้างสรรค์
2. การปฏิบัติตามความตกลงร่วมกัน และการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ ประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ
 - 2.1 การดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนร่วมกัน
 - 2.2 การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยหลักความเข้าใจและร่วมพัฒนา และการสื่อสารด้วยความเคารพ
 - 2.3 สร้างมุมมองการพัฒนา ร่วม เพื่อประโยชน์ชาติ และภูมิภาคอาเซียน
3. การบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง โดยการวางแผนการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ และการพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและมุ่งพัฒนาความร่วมมือ
แนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และมุ่งพัฒนาความร่วมมือซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้นำรัฐบาลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน และการพัฒนาความร่วมมือในทุกระดับอย่างสร้างสรรค์

2. รัฐควรปฏิบัติตามความตกลงร่วมกันและการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดน
ในทุกมิติ

แนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นอีกประเด็นหนึ่งเป็น
เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตามความตกลงร่วมกัน และการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ ซึ่งมี
องค์ประกอบ คือ การดำเนินการจัดทำความตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนร่วมกัน การเรียนรู้ และ
สื่อสารด้วยหลักความเข้าใจร่วมกันพัฒนา และการสื่อสารด้วยความเคารพและสร้างมุมมองการ
พัฒนาร่วม เพื่อประโยชน์ชาติและภูมิภาคอาเซียน

3. รัฐควรบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง

แนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงให้เกิดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการ
บริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง คือ การวางแผนการจับบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ และ
การพัฒนาการศึกษาบุคลากรในองค์กร

4. รัฐควรกำหนดนโยบายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติ

เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในทุกระดับ โดยจัดทำเป็นแผนพัฒนาความร่วมมือข้าม
แดน เช่น การพัฒนาจุดผ่านแดนเป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1. ควรมีการบริหารจัดการพื้นที่ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
อย่างรอบด้าน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อย่าง
เต็มที่ โดยทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือ มีความอดทน และปฏิบัติอย่างจริงจัง

2. รัฐควรส่งเสริมการศึกษา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษา ส่งเสริมงานด้านสาธารณสุข และเพิ่ม
ความถี่ในงานจัดงานแสดงวัฒนธรรม

3. ส่วนปกครองท้องถิ่น นำนโยบายของรัฐมาปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทั้งใน
เรื่องของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่ให้เหมาะสมกับชุมชน จัดการ
อบรมในเรื่องของภาษาอาเซียน หรือภาษาประเทศเพื่อนบ้านติดกัน หน่วยงานด้านสาธารณสุขให้
ความรู้ในเรื่องโรคร้าย รวมถึงการป้องกันโรคต่าง ๆ หน่วยงานด้านวัฒนธรรมส่งเสริมและ
สนับสนุนการเรียนรู้รูปแบบประเพณี วัฒนธรรมที่ถูกต้อง ในหมู่ประเทศสมาชิกอาเซียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาเรื่องบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักร
กัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพียง
เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์

ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ซึ่งหากจะให้เกิดประโยชน์ในการให้ความรู้แก่ประชาชนของราชอาณาจักรกัมพูชาได้มากขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของประเทศอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกในอาเซียนเพิ่มเติมให้ครบทุกประเทศ โดยเน้นย้ำที่ควรศึกษาเพิ่มเติมลำดับต้นๆ คือประเทศที่มีพรมแดนติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาในครั้งนี้ ไปต่อยอดแนวความคิดได้อย่างเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, สำนักงาน ก.พ.. ระบบบริหารราชการของราชอาณาจักรกัมพูชา.

กรุงเทพฯ : กรณการพิมพ์, 2560

วิชัย ชูชาติ. ความมั่นคงศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2544.

พจน์ พงศ์สุวรรณ. หลักยุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์,
2536.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, กรุงเทพฯ:นามมีบุคส์ พับบลี
เคชั่นส์, 2542.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง และการขอโทษ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันสันติ
ศึกษา, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). สลายความขัดแย้ง”. นิติศาสตร์ – รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ,
กรุงเทพฯ : สื่อเกษตร, 2546.

ชัยเสถียร พรหมศรี. Conflict Management การจัดการความขัดแย้งในองค์กร. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์
เปอร์เนท, 2550.

ลิขิต ชีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

คณะทำงานจัดทำข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อม ข้าราชการรัฐสภาผู้ประชาคมอาเซียน สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การก้าวสู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ : สำนักการ
พิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555.

คณพศ สิริธิตเสศ และ ทวีโภค เอี่ยมจรูญ. คุณลักษณะของนักศึกษาที่มีผลต่อความพร้อมในการก้าว
สู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2554.

พิษณุ สุวรรณชะภู. สามทศวรรษอาเซียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

กรมอาเซียน กองอาเซียน 1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน.” ASEAN Highlights
2011, กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2554.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**, กรุงเทพฯ : กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2552.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. **อาเซียนใหม่**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ประภัสสร์ เทพชาตรี. **สู่ประชาคมอาเซียน 2015**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**, กรุงเทพฯ : กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2552.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์. **รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน : ราชอาณาจักรกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : กระทรวงพาณิชย์, 2557.

วารสาร หนังสือพิมพ์

ธิตี สุวรรณทนต์. “ความขัดแย้งระหว่างประเทศ”. หนังสือพิมพ์แนวหน้า, (94), 2556.

“ความคืบหน้าโครงการ.” . จุลสารจับตาอาเซียน ASEAN Watch, 1(1), 4-10.ม.ค.2555.

วิทยา สุจริตชนารักษ์. “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคสงครามเย็น”, จุลสารความมั่นคงศึกษา. (141-142), มิถุนายน 2557. หน้า 2 -3.

วิฑิต ศรีสุข. “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแข่งขันสะสมอาวุธครั้งใหม่”, จุลสารความมั่นคงศึกษา. (141 142), มิถุนายน 2557. หน้า 2.

บรรจง อมรชีวิน และ หทัยชนก ศิริวัฒน์กุล. “ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของไทย บนเส้นทางการบูรณาการระดับภูมิภาค”. **วิทยุสารธรรม**. ปีที่ 15 (58), มกราคม – มีนาคม 2558. หน้า 15.

เอกสารวิจัย

จิตินันท์ รัชญุศิริ. “ยุทธศาสตร์การป้องกันร่วมของไทยภายหลังสงครามเย็น”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก, สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2545.

อุมาพร บุญเพชร. “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา สำนักงานเขตหนองจอก สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **งานนิพนธ์ หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา**, 2555.

- สาวตรี คะลีล้วน. “การพัฒนาความร่วมมือในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดกองการศึกษา เทศบาลตำบลคอนหมื่นนาง อำเภอพรเจริญ จังหวัดหนองคาย”. การศึกษาค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พิสิฐ เทพไกรวัล. “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาใน โรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.
- ชลธิชา จานเก่า. “ความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทับซ้อนของเขต เศรษฐกิจ ชายแดน : กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าอิสระ, ศศ.ม. (ศิลปศาสตร์), เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- สนทยา ศรีเจริญ. “ความท้าทายด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา”. หลักสูตรการ ป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56 ประจำปีการศึกษา พ.ศ. 2556- 2557, วิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร, 2556.
- บำรุงรักษ์ สรัคคานนท์ “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา : ศึกษาเฉพาะกรณีชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กองบัญชาการป้องกันชายแดน จันทบุรี – ตราด”. เอกสารวิจัย หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 56 ประจำปีการศึกษา พ.ศ.2556 – 2557, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2557.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia). (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/foreignagri-article-files-392791791839>. 3 พ.ย.62.
- กรมอาเซียน. ความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/asean/th/partnership>. 13 มี.ค.63.
- กรมอาเซียน. “แผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/Social_plan.pdf. 13 มี.ค.63.
- ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย. “ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.enm.co.th/2313> , มี.ค.63.
- ประภัสสร เทพชาตรี. “ข้อเสนอการทำให้อาเซียนเป็นองค์กรของประชาชนอย่างแท้จริง”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://thepchatree.blogspot.com/2009/03/blog-post.html>. มี.ค.63.

พรพล น้อยธรรมราช. “อาชญากรรมข้ามชาติในอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก :

<http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/asean2015.pdf>. มี.ค.63.

กิตติพงษ์ จันทน์สมบูรณ์ ร.น.. “อนาคตภาพของประชาคมอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก :

<http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/prepareasean.pdf>. มี.ค.63.

ศูนย์ข่าวอาร์เอสยูนิวส์. “สุรเกียรติ์ เสถียรไทย หนุนสร้างยุทธศาสตร์จังหวัดจับคู่ค้าประเทศเพื่อนบ้าน – จีน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.rsunews.net/index.Php/news/detail/945>. มี.ค.63.

พรพล น้อยธรรมราช. “อาชญากรรมข้ามชาติในอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก :

<http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/asean2015.pdf>. มี.ค.63.

ASEAN Watch. “สรุปการสัมมนาเรื่องความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน พัฒนาการและแนวโน้มในอนาคต”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://aseanwatch.org/wp-content/uploads/2012/03/สัมมนาที่ วปอ..pdf>. มี.ค.63.

ประภัสสร เทพชาตรี. “ข้อเสนอการทำให้อาเซียนเป็นองค์กรของประชาชนอย่างแท้จริง”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://thechatree.blogspot.com/2009/03/blog-post.html>. มี.ค.63.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) : ผลดี VS ผลเสีย ต่อเศรษฐกิจไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.positioningmag.com/prnews/printprnews.aspx?id=23505>. มี.ค.63.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. “กระทรวงมหาดไทยกับการรวมตัว เป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://km.moi.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=719&Itemid=26. มี.ค.63.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, กองการต่างประเทศ. “กระทรวงมหาดไทยกับการรวมตัว เป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://km.moi.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=719&Itemid=26. มี.ค.63.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. “ASEAN Community”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?Option=com_content&view=article&id=191&Itemid=171. มี.ค.63.

กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน. “ความร่วมมืออาเซียนด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/internet/document.647.doc>. มี.ค.63.

- กรมองค์การระหว่างประเทศ, กองการสังคม. “ความร่วมมือระหว่างประเทศเรื่องโรคเอดส์ (HIV/AIDS)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.mfa.go.th/main/th/issues/9897-HIVAIDS.html>. มี.ค.63.
- ประจักษ์ วัฒนานุกสิทธิ. “การประชุมสภาบรรณารักษ์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 15”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.nlt.go.th/Data/_บทความ%20consal.doc. มี.ค.63.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. “โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน ณ ประเทศญี่ปุ่น ประจำปี 2555 (Training Programme for Young Leaders). (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.opp.go.th/3-1-5-55.doc>. มี.ค.63.
- “การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยภายใต้กรอบอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://infofile.pcd.go.th/mgt/ASEAN52.pdf?CFID=9754342&CFTOKEN=52622970>. มี.ค.63.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 3. “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.inspect3.moe.go.th/strategy3/upload/asean/203.pdf>. มี.ค.63.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. “ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของเอเชีย และประชาคมอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.sac.or.th/databases/conference_asean_2011/?page_id=536. มี.ค.63.
- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. “ประชาคมอาเซียน 2558”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://www.ceted.org/tutorceted>. มี.ค.63.
- กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน. “แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ. 2009-2015)”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/asccbluprint_social.pdf. มี.ค.63.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. “ASEAN Community”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?Option=com_content&view=article&id=191&Itemid=171. เม.ย.63.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. “ASEAN”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : http://203.172.142.8/en/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=21. เม.ย.63.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. “การศึกษา : การสร้างประชาคมอาเซียน” .(ออนไลน์), เข้าถึง
ได้ จาก : http://www.lib.hcu.ac.th/asean/1_TheRoleofED-building-ASEANcommunity_2015.pdf. เม.ย.63.
- ASEAN Watch. .” ความคืบหน้าอาเซียน”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <http://aseanwatch.org/category/asean-progress/>. เม.ย.63.
- เนชั่น บรอดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น. “อาเซียนทีวี พร้อมแล้ว อสมท - เนชั่น ทมูทูนสร้างสื่อ เพื่อคน
10 ประเทศ”. (ออนไลน์), . เข้าถึงได้จาก : <http://www.nbc.co.th/news-detail.php?id=66>. เม.ย.63.
- “โครงสร้างและกลไกการดำเนินงาน ASEAN”. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/aseanpatongclc/bth-thi-4-klki-kar-danein-ngan-asean>. เม.ย.63.
- “ส่งผลกระทบ COVID-19 ต่อการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (FDI)” (ออนไลน์), เข้าถึงได้
จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/890018>. ก.ย.63.

ภาษาต่างประเทศ

- Alastair Iain Johnston. “Socialization in International Relations: The ASEAN Way and
International Relations Theory,” in John Ikenberry and Michael Mastanduno
(eds.), *International Relations Theory and the Asia Pacific* (New York: Columbia
University Press, 2003), pp. 107-44.
- Amitav Acharya. *Constructing a Security Community*. (New York: Routledge, 2001), p. 6.
- Anthony Berkin (eds.). *The Role of Security and Economic Cooperation Structures in the Asia
Pacific Region*. (Jakarta: Center for Strategic and International Studies, 1996). PP.
102.
- Donald Weatherbee. *International Relations in Southeast Asia*, Lanham. (Lanham, MD: Rowman
& Littlefield, 2005), pp. 17-19.
- Hadi Soesasto (ed.). *ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy*.
(Jakarta: Center for Strategic and International Studies, 1995). PP. 85.
- Hinsley, F. H. *Sovereignty*. 2nd edition. (Cambridge: Cambridge University press, 1986). P. 16.
- Holsti, J.K. *Taming the Sovereigns : Institutional Change in International Politics*. (New York:
Cambride University press, 2004). PP.95-97.

- J. Ruland, "ASEAN and the Asian Crisis: theoretical implications and practical consequences for Southeast Asian regionalism," . (Pacific Review 13,2000). pp. 421-422
- Jorn Dosch. "Southeast Asia and the Pacific: ASEAN" in Michael Connors, Remy Davison, and Jorn Dosch (eds.), The New Global Politics of the Asia-Pacific (London: Routledge Curzon, 2004), pp. 76-79.
- Michael Leifer, ASEAN and the Security of Southeast Asia. (London: Routledge, 1989). P. 28.
- Michael Mann. The Sources of Social Power. (London School of Economics and Political Science: Cambridge University Press. 1986). P. 15
- N. Genesan, "Rethinking ASEAN as a Security Community in Southeast Asia," Asian Affairs: An American Review 21:4 (Winter 1995).
- Neilgen, E.H. Understanding and Managing and Managing Conflict..(Homewood : Irwin, 1972). P.30.
- Ralf Emmers. Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and the ARF.(London: Routledge Curzon. 2003). Chapter 5, pp.110-27.
- 12 Takashi Terada, "Constructing and 'East Asian' concept and growing regional identity: from EAEC to ASEAN+3," Pacific Review 16: 2 (2003), pp. 251-77.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ยศ ชื่อ สกุล** Brigadier General Khem Phearun
- วัน เดือน ปี เกิด** 12 March 1982
- การศึกษา**
- 17. Oct. 2011 : Associate Degree (Business Administration)
 - 11. Dec. 2012 : Successfully Bachelor Degree (Military Science)
 - 22. Jan. 2015 : Successfully Diploma (National Defense Collage)
 - 16 .Jun. 2016 : Successfully (General Administration) Royal school of Administration of Cambodia
 - 25. Apr. 2017 : Successfully (Administration) Ministry of National Defense
- ตำแหน่งปัจจุบัน** Deputy Director of the Department of Motor Vehicles

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา

กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

ผู้วิจัย Brigadier General Khem Phearun

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ตำแหน่ง Deputy Director of the Department of Motor Vehicles

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ณ กรุงจาการ์ตา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ได้ลงนามใน “ปฏิญญากรุงเทพฯ” (Bangkok Declaration) เพื่อจัดตั้งสมาคมความร่วมมือในระดับภูมิภาคของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้ชื่อ “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หรือ “อาเซียน” (ASEAN) ซึ่งเป็นตัวย่อของ Association of South East Asian Nations ชื่อทางการ ในภาษาอังกฤษของอาเซียน ทั้งนี้ ก่อนหน้าที่มีการลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ รัฐมนตรีต่างประเทศของทั้ง 5 ประเทศได้หารือกันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการจัดตั้งสมาคมอาเซียนและยกร่างปฏิญญากรุงเทพฯ ที่แหลมแท่น จังหวัดชลบุรี

กัมพูชาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย¹ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2493 และเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2553 สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญ ได้จัดกิจกรรมฉลองครบรอบ 60 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตของสองประเทศขึ้น ณ กรุงพนมเปญ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชาและไทยเข้าร่วม ในช่วงเวลาที่ผ่านมา กัมพูชาและไทย มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ได้แยกการต่อสู้คดีปราสาทพระวิหารในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ออกจากภาพรวมความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านอื่นๆ อีกทั้งได้ใช้กลไกการหารือทวิภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชน ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ช่วงต้นปี 2560 กัมพูชาให้ความสนใจกับการเตรียมการสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลและการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติกัมพูชา โดยพรรคประชาชนกัมพูชาในฐานะรัฐบาลยังคงใช้กลไกและมาตรการเพื่อกดดันและควบคุมพรรคสงเคราะห์ชาติซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านอย่างเป็นทางการ โดยการออกกฎหมายพรรคการเมืองฉบับใหม่เมื่อเดือนมีนาคม 2560 ส่งผลให้

¹ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia). ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/foreignagri-article-files-392791791839>. 3 พ.ย.62.

นายสม รังสี ต้องลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคฯ และภายหลังการเลือกตั้งยังคงมีความพยายามใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อกดดันพรรคสังเคราะห์ชาติและกลุ่มที่มีความเห็นต่างกับรัฐบาลกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2560 ศาลฎีกากัมพูชาได้ตัดสินยุบพรรคสังเคราะห์ชาติและตัดสิทธิทางการเมืองพรรคสังเคราะห์ชาติ จำนวน 118 คน มิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเป็นเวลา 5 ปี การยุบพรรคสังเคราะห์ชาติส่งผลให้พรรคประชาชนกัมพูชาไม่มีคู่แข่งทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2561 โดยกัมพูชาเชื่อมั่นว่าเงินจะยังเป็นสิ่งที่สำคัญทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง หากถูกมาตรการคว่ำบาตรจากประเทศตะวันตก แต่หากมีการระงับสิทธิประโยชน์ในการยกเว้นภาษีนำเข้าสำหรับสินค้าส่งออกจากกัมพูชาจะกระทบต่อเศรษฐกิจกัมพูชาอย่างมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป นายกรัฐมนตรีกัมพูชาและพรรคประชาชนให้ความสำคัญกับแรงงานกัมพูชาในฐานะฐานเสียง โดยจัดการพบปะกับแรงงานกัมพูชาทั้งในประเทศและต่างประเทศบ่อยครั้ง

ประเทศกัมพูชาเป็นดินแดนที่เก็บอารยธรรมบนแผ่นดินไว้มาหลาย² อย่างความใหญ่โตมหิทธานของนครวัดนครธม จึงไม่แปลกที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธกว่าร้อยละ 95 แต่ประชาชนยังมีความเชื่อตามชาวเขมรโบราณที่มีความเชื่อในอำนาจเร้นลับที่มีอยู่กับธรรมชาติ (Animism) เมื่อชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างถิ่นก็อาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่ออื่นๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมซึ่งในเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ต่างกัน ชาวกัมพูชาได้รับเอาความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่างแดนมากมายที่สำคัญ คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า สังคมกัมพูชาจึงเป็นสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับสังคมไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ทำให้ประเพณีปฏิบัติต่างๆ ของประชาชนชาวกัมพูชาสอดคล้องใกล้เคียงกับไทยเป็นอย่างมาก โดยผู้สูงอายุจะเข้าวัดฟังธรรมเมื่อมีงานบุญตามประเพณี ประชาชนหนุ่มสาวและเด็กจะร่วมแรงช่วยเหลือจัดการงานอย่างสม่ำเสมอ หากจะกล่าวโดยภาพรวมแล้วขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และประเพณีของกัมพูชาและไทยจะใกล้เคียงกันในทุกเรื่อง รวมทั้งภาษา ถ้อยคำ พยัญชนะ สระ ตัวอักษร คำศัพท์ต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมามีได้ถูกหยิบยืมแลกเปลี่ยนใช้สับเนื่องกันมา ในการศึกษาถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชา กับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน มีความน่าสนใจเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะต่อประชาชนของราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นสำคัญ จึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

² ระบบบริหารราชการของราชอาณาจักรกัมพูชา. สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.. (กรุงเทพฯ : กรรณการพิมพ์, 2560), หน้า 45 – 46.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน
2. เพื่อทราบถึงบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพ สันติภาพชายแดน
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาต้องการที่จะศึกษาความสำคัญของบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน โดยกำหนดขอบเขตและเกณฑ์ในการพิจารณาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยเฉพาะผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 62

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยเฉพาะผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 62 โดยใช้การระดมความคิดเห็นแบบไม่เจาะจง และรวบรวมผลมาประมวลในรูปแบบการพรรณา และนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้ศึกษามาทำการวิเคราะห์ โดยนำเสนอในเชิงพรรณานาความ

3. ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษา บทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ในครั้งนี้จะใช้เวลาในการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการระดมความคิดเห็นแบบไม่เจาะจง ในห้วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน พ.ย.62 – พ.ค.63

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตและเกณฑ์ในการพิจารณาในการพิจารณาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาสร้างกรอบความคิดของการวิจัย ทำการรวบรวมเอกสารแล้ววิเคราะห์เอกสารโดยการจัดทำแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร บันทึกเกี่ยวกับลักษณะเอกสารแหล่งที่มาและสาระสำคัญของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารจะเป็นกรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีการอื่นๆ ต่อไป

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักศึกษา วปอ.รุ่นที่ 62 ที่มีประสบการณ์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (Topic/Category) และแบบแผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสารของการวิจัย (Pattern/Themes)

3. การนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการโดยเอาวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นตัวตั้งแล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยให้ครบทุกข้อตามลำดับ

ผลการวิจัย

บทบาทของประชาคมอาเซียนต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน สามารถสรุปผลการศึกษาในสาระสำคัญ ได้ดังนี้

ประชาคมอาเซียน

1. เศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา นับตั้งแต่กัมพูชา เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสังคมนิยมมาเป็นระบบประชาธิปไตย ทำให้การค้าระหว่างสองประเทศได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ “การค้าชายแดน” ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ รูปแบบการค้า

โดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ คือการค้าในระบบ เป็นการนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านพิธีการศุลกากรตามจุดอีกรูปแบบหนึ่งคือรูปแบบการค้าอิสระ เป็นการค้าที่ไม่ผ่านระบบพิธีการศุลกากร

2. ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน เป็นปัญหาด้านความมั่นคง เพราะมีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางหลายร้อยกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นพื้นที่ป่าเขาห่างไกลเข้าถึงได้ยาก ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ อำนาจรัฐในการเข้าไปควบคุมค่อนข้างอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงตามมา

3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ มีผลด้านบวกต่อการค้าการลงทุนทำให้ลดต้นทุน เพิ่มความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ในขณะเดียวกันจะส่งผลกระทบต่อปัญหาทางด้านความมั่นคงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา ในความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ควรมีวัตถุประสงค์หลักด้านความมั่นคงและการจัดการแรงงานต่างด้าวในรูปแบบของ“เขตเศรษฐกิจพิเศษ” การพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้เป็นประตู เศรษฐกิจเชื่อมโยงภูมิภาค สร้างเครือข่ายการผลิตร่วมที่สร้างสรรค์ สามารถบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง (Inclusive Development)

ด้านความมั่นคง

1. ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ พบว่า ปัญหาการเมืองภายในประเทศเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก และนำไปสู่ปัญหาเรื่องเส้นแบ่งเขตแดน วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ได้ทันที

2. ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน พบว่า ปัญหาเส้นเขตแดน แม้จะเป็นปัญหาดั้งเดิม แต่ถ้าไม่มีปัญหาผลกระทบจากด้านการเมืองของทั้งสองประเทศ ที่หยาบกร้านเรื่องนี้มาเป็นประเด็น ปัญหาเส้นเขตแดนก็ไม่ใช่ว่าสาเหตุหลักในการสร้างความร่วมมือกันของทั้งสองประเทศ และจะไม่นำไปสู่การก่อสร้างความร่วมมือระหว่างกัมพูชากับไทยได้

3. ปัญหาและผลกระทบด้านการบริหารจัดการ พบว่า รัฐบาลกัมพูชา และรัฐบาลไทย มีอำนาจการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคง

จากปัญหาและผลกระทบหลัก 3 ประเด็น คือ ปัญหาและผลกระทบด้านการเมืองภายในประเทศ ปัญหาและผลกระทบด้านเส้นเขตแดน และปัญหาผลกระทบด้านการบริหารจัดการ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3

ประการ คือ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การเรียนรู้ และสื่อสารด้วยหลักความเข้าใจและร่วมพัฒนา และการปฏิบัติตามสัญญาร่วมกัน การบริหารจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและมุ่งพัฒนาความร่วมมือ
2. รัฐควรปฏิบัติตามความตกลงร่วมกันและการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดนในทุกมิติ
3. รัฐควรรจัดการชายแดนเชิงโครงสร้าง
4. รัฐควรกำหนดนโยบายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติ

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1. ควรมีการบริหารจัดการพื้นที่ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อย่างเต็มที่ โดยทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือ มีความอดทน และปฏิบัติอย่างจริงจัง
2. รัฐควรส่งเสริมการศึกษา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษา ส่งเสริมงานด้านสาธารณสุข และเพิ่มความถี่ในงานจัดงานแสดงวัฒนธรรม
3. ส่วนปกครองท้องถิ่น นำนโยบายของรัฐมาปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทั้งในเรื่องของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่ให้เหมาะสมกับชุมชน จัดการอบรมในเรื่องของภาษาอาเซียน หรือภาษาประเทศเพื่อนบ้านติดกัน หน่วยงานด้านสาธารณสุขให้ความรู้ในเรื่องโรคภัย รวมถึงการป้องกันโรคต่าง ๆ หน่วยงานด้านวัฒนธรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้รูปแบบประเพณี วัฒนธรรมที่ถูกต้อง ในหมู่ประเทศสมาชิกอาเซียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาเรื่องบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของประชาคมอาเซียน ต่อความสัมพันธ์ราชอาณาจักรกัมพูชากับประเทศไทย ด้านความมั่นคงเสถียรภาพสันติภาพชายแดน ซึ่งหากจะให้เกิดประโยชน์ในการให้ความรู้แก่ประชาชนของราชอาณาจักรกัมพูชาได้มากขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของประเทศอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกในอาเซียนเพิ่มเติมให้ครบทุกประเทศ โดยเน้นย้ำที่ควรศึกษาเพิ่มเติมลำดับต้นๆ คือประเทศที่มีพรมแดนติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาในครั้งนี้ ไปต่อยอดแนวความคิดได้อย่างเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อไป